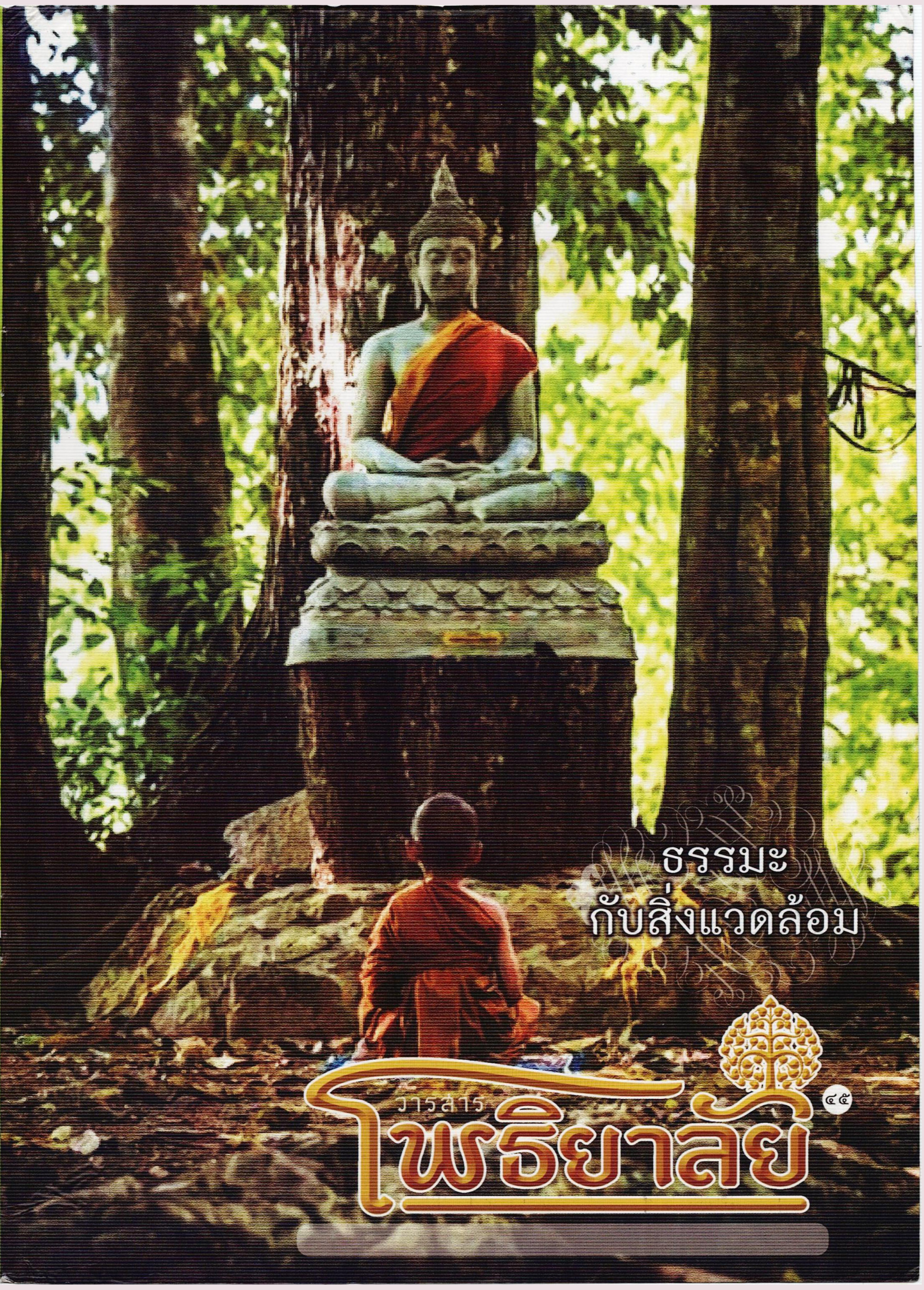

ธรรมะ
กับสิ่งแวดล้อม
วารสาร
โพธิยาลัย
๔๕

บูชา มฆมรรควิถี

จักจั่น ลั่นป่า เมื่อคราพลบ กลับสงบ ว่างเปล่า ถึงคราวสมัย
พัฒนา เหลือแต่คน กับกลไก สิ่งแวดล้อม บรรลัย ไม่รมณีย์
เปลี่ยนจากเสพ มาสรรสร้าง กันบ้างไหม มาร่วมใจ ชำระสร้าง ทางวิถี
ตามมฆมาณพ รมณีย์ พื้นปฐพี รอบเรานี้ ให้ดีเอยฯ

ปปัญจา

เปิดเล่ม

วารสาร โพธิยาลัย
ฉบับที่ ๔๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

วารสารโพธิยาลัย ฉบับที่ ๔๕ ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ คือ ฉบับ **"ธรรมะกับสิ่งแวดล้อม"**

ยิ่งโลกมีความเจริญมากขึ้นเท่าใด สิ่งหนึ่งที่ย่อมเกิดร่วมด้วยเสมอ คือ การทำลายตัวเอง ความเจริญทำให้ธรรมชาติบอบช้ำ เสียหาย เมื่อธรรมชาติเสียหาย สิ่งแวดล้อมก็จะเสียหาย กระทบตามกันไปเหมือนเป็นโดมิโน่

จากการที่สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งมนุษย์จำนวนหนึ่งเริ่มตื่นตัว หันมารณรงค์เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม มีองค์กร และหน่วยงานต่างๆ อีกเป็นจำนวนมากทั่วโลกต่อสู้เรื่องนี้ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด น่าจะเป็นนายอัล กอร์ อดีตรองประธานาธิบดีสหรัฐในยุคประธานาธิบดีคลินตัน ภายหลังลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ยุคหลังคลินตัน แต่พ่ายแพ้แก่ จอร์จ บุช (ลูก) เลยหันมาเขียนหนังสือเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ชื่อ "โลกร้อน ความจริงที่ไม่มีใครอยากฟัง" (AN INCONVENIENT TRUTH) กลายเป็นหนังสือขายดีทั่วโลก ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ต่อมาได้รับการแปลเป็นภาษาไทย เป็นหนังสือขายดีอีกเล่มหนึ่งในประเทศไทยเช่นกัน และจากการที่หันมาสนใจงานด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เขาได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐

ไม่ว่าจะรณรงค์และเคลื่อนไหวเท่าใด ข่าวสิ่งแวดล้อมเสียหายก็ยังคงมีอยู่ และมีมากขึ้นๆ จนน่าเป็นห่วงว่าต่อไปโลกจะเป็นฉันใด ถึงขนาดมีโครงการจะอพยพมนุษย์ไปอยู่ดาวอังคารกันแล้ว ได้เริ่มทำและยังคงทำอยู่อย่างต่อเนื่อง จนปรากฏเป็นข่าวให้ติดตามมาโดยตลอด ทั้งๆ ที่เป็นความหวังอันเลือนรางเสียเหลือเกิน แต่มนุษย์ก็ยังหวัง เพราะหมดหวังจะรักษาโลกนี้ให้น่าอยู่ได้ถึงกาลอนาคต นอกจากเป็นข่าวทางสื่อแล้ว ยังมีการสร้างภาพยนตร์ที่พูดถึงการอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ในดาวดวงอื่น เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Interstellar ของผู้กำกับชื่อดัง Christopher Nolan บทหนังเรื่องนี้ร่วมเขียน โดย Nolan เอง และศาสตราจารย์ทางฟิสิกส์จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มีทฤษฎีรองรับที่น่าเชื่อถือ และน่าสนใจ

ถึงเวลาแล้วที่พวกเราในฐานะพุทธศาสนิกชน ควรได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการกับสิ่งแวดล้อม เราจะอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร จึงจะเรียกได้ว่ารู้จักนำธรรมะมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในขณะนี้วัดหลายแห่งได้มีส่วนร่วมในปัญหาสิ่งแวดล้อม พยายามคิดค้นหาวิธีการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ เท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างเช่น วัดจากแดง เป็นต้น วัดจากแดงได้ทำอะไรบ้าง วารสารโพธิยาลัยเคยได้กล่าวถึงมาบ้างแล้วในฉบับก่อนหน้านี้ และได้อรรถาธิบายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในฉบับนี้ ข้อมูลและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้รองรับอยู่ มิได้เป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น

บทความเด่นที่อยากชวนอ่านในฉบับนี้ ได้แก่เรื่อง **"ปฏิบัติธรรมให้ครบคู่และรอบด้าน"** ซึ่งพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ได้แสดงไว้ ณ วัดญาณเวศกวัน เป็นบทความที่งดงามด้วยเนื้อหาที่เข้าใจง่าย เหมาะสำหรับคนทั่วไป แต่ในความง่ายนั้นได้แทรกแง่คิดต่างๆ ที่น่าพินิจพิจารณา โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม

แถมด้วยบทความพิเศษ **"ฉือจี้ พระโพธิสัตว์เดินดิน"** ตอน ๑ ของ วิเทศทัยย์ ที่ได้เล่าถึงประสบการณ์ที่ได้ไปดูงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มูลนิธิฉือจี้ ประเทศไต้หวัน พร้อมภาพประกอบ ที่จะแสดงให้เห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนามหายาน เขาจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง

ฉบับนี้เริ่มบทความใหม่ **"พระมหินทเถระ บูรพาจารย์ของพระธรรมทูต"** ตอน ๑ โดย วิเทศทัยย์ บทความที่จะสร้างความประทับใจให้ท่านผู้อ่าน เหมือนทุกเรื่องที่ผ่านมาของท่าน ด้วยเนื้อหาที่แปลกใหม่ มาจากการค้นคว้าเชิงลึกตามแบบนักวิชาการ แต่มีลีลาการเขียนสนุกสนาน มีสีสันพรั่งพร้อมด้วยอรรถรสทางวรรณคดี เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหินทเถระ ซึ่งเป็นพระสมณทูต ที่ได้รับการส่งมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระมหินท์เอง ท่านมีความสำคัญยิ่งสำหรับลังกาทวีป หรือประเทศศรีลังกา ตราบจนทุกวันนี้ ในวันที่พระมหินท์เดินทางมาถึงเกาะลังกา ที่เรียกว่า Ponson Day ถือเป็นวันสำคัญยิ่งของชาวพุทธศรีลังกา

มีการจัดศาสนพิธีระดับชาติ ทั่วประเทศเพื่อรำลึกถึงวันที่พวกเขาได้รับพระพุทธศาสนามาเป็นมรดกของชาติ เมื่อกว่าสองพันสี่ร้อยปีที่แล้ว

ฉบับหน้า เราได้เตรียมต้นฉบับที่พิเศษสุดไว้ให้ท่านผู้อ่านแล้ว เป็นบทความเกี่ยวกับภาษาบาลี ที่เขียนโดยผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี ศิษย์เอกวัดท่ามะโอที่สอบได้ตำแหน่งธัมมาจริยะ จากประเทศพม่า ไม่ได้มีเพียงท่านเดียว แต่จะมีถึงสองท่าน ที่จะมาร่วมทีมนักเขียนประจำของวารสารโพธิยาลัย ถึงตรงนี้ก็อยากจะย้ำอีกครั้งว่า หาอ่านที่ไหนไม่ได้ รับรองว่าเป็นบทความที่จะทำให้คนรักพระปริยัติธรรมและภาษาบาลีพอใจ เราเพียรจัดทำเพื่อผู้อ่านของเรา และเพื่อสืบต่ออายุการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาของพระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

ขอให้ติดตามเราเสมอไป

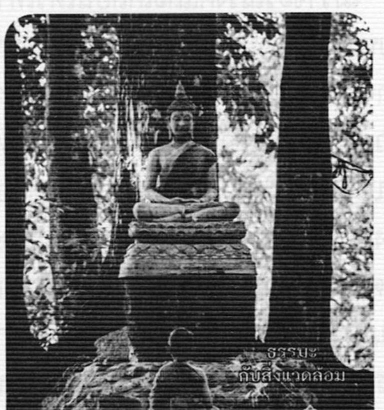
คณะผู้จัดทำ

วารสารโพธิยาลัย จัดพิมพ์มาด้วยปัจจัยบริจาคของท่านผู้มีจิตศรัทธา แจกเป็นธรรมทานและบริจาคไปตามห้องสมุดต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางปัญญาอย่างกว้างขวางแก่ท่านผู้ใฝ่ธรรมต่อไป ขออนุโมทนาทุกท่าน

วัดจากแดง ชมรมกัลยาณธรรม

ประธานที่ปรึกษา
พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก
อัคคมหาบัณฑิต
บรรณาธิการอำนวยการ
พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร
บรรณาธิการบริหาร
พนิตา อังจันทรเพ็ญ
panitaang@gmail.com
รองบรรณาธิการ
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์
Acharak7153@gmail.com
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
พันธุ์รพี นพรัมภา
Punrapee@gmail.com
ประสานงาน
พระครูประคุณสรกิจ
(พระมหาการุณย์ กุสลนนฺโท)
pk.krun21@gmail.com
กองบรรณาธิการ
คณะสงฆ์วัดจากแดง
สำนักงาน : วัดจากแดง
๑๖ หมู่ ๖ ถ.เพชรหึงษ์ ซ.เพชรหึงษ์ ๑๐
ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง
จ.สมุทรปราการ ๑๐๑๓๐
โทรศัพท์. ๐๒-๔๖๔-๑๑๒๒
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤษภาคม ๒๕๖๒
จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
ออกแบบปก
ศิลปิน บัญชา หนังสือ
เครดิตภาพ
ชาคิโนภิกขุ, True Little Monk
วัดจากแดงและสถาบันโพธิยาลัย
เขมา เขมะ
และขอขอบคุณเจ้าของภาพ
จากทาง Internet ทุกท่าน
ศิลปกรรม
สหมิตรกรุ๊ปทีม
อุปถัมภ์อุปกรณ์คอมพิวเตอร์
โดยคุณพัชรพิมล ยังประภากร
ประธานกรรมการ 'สุวิมล'
จัดพิมพ์โดย
สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
โทร. ๐๒ ๙๐๓ ๘๒๕๗-๙

สารบัญ

วิสัชนาธรรม

พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร

ธรรมะ กับ สิ่งแวดล้อม

ปุจฉา : กราบนมัสการ ท่านพระอาจารย์เจ้าค่ะ โยมขอกราบเรียนสัมภาษณ์เรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะเห็นว่า วัดเรามีจุดเด่นด้านนี้ และพระอาจารย์ทำงานนี้อย่างจริงจัง ร่วมกับหน่วยงาน ทั้งราชการ เอกชน และโรงเรียนต่างๆ จึงกราบขอความเมตตาพระอาจารย์เล่าให้ฟัง ขอเริ่มจากกราบเรียนถามว่า พระพุทธเจ้าท่านให้ความสำคัญเรื่องนี้อย่างไรเจ้าคะ

วิสัชนา : ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้หลายที่ ที่สำคัญคือในมงคลสูตร ทรงตรัสไว้ว่า **"อะเสวะนา จะ พาลานัง"** การไม่คบคนพาลทั้งหลาย เป็นอุดมมงคล ก็คือ คนพาล เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นพาล

นอกจากคนแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เป็นพาลยังมีสัตว์และพืชด้วย สิ่งแวดล้อมที่เป็นพาล ก็จะมี ๑. คน ๒. สัตว์ ๓. พืช

สำหรับพืชนั้น มีตัวอย่าง พระราชาองค์หนึ่งมีต้นมะม่วงที่ให้ผลรสหวานมาก เมื่อพระองค์เสด็จไปเมืองต่างๆ แต่ละเมือง ก็อยากจะได้ไปปลูกบ้าง แต่พระองค์ไม่ยอมให้พันธุ์นั้นแก่เมืองไหนเลย เมืองเหล่านั้นจึงหาเรื่องแกล้ง โดยส่งคนมาตีสนิทกับคนสวนของพระราชา จนได้เข้าไปเยี่ยมชมสวน แล้วเอาบอระเพ็ดไปปลูกติดมะม่วงต้นที่หวานที่สุด อร่อยที่สุด หลังจากนั้น มะม่วงที่หวานที่สุด จึงกลายเป็นมะม่วงขมไป นี่คือผลของสิ่งแวดล้อมที่เป็นพืชไม่ดี

สิ่งแวดล้อมที่ระบุในพระไตรปิฎกนั้นมี คน สัตว์ พืช และกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ ปกติใจของเราบริสุทธิ์ แต่เมื่อถูกอาคันตุกะที่เป็นสิ่งแวดล้อมภายนอก คือ กิเลส โมหะ โทสะ โลภะ เข้ามากระทบ ก็ทำให้ใจเราเศร้าหมอง ดังนั้น สิ่งแวดล้อม จึงมีตั้งแต่ คน สัตว์ พืช กิเลส แยกกันเป็นชั้นๆ ไป

พระไตรปิฎกกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นคน ว่าต้องเป็นกัลยาณมิตร ถ้าคนไม่เป็นกัลยาณมิตร

ก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษแล้ว ก็ต้อง "อะเสวนา จะ พาลานัง" งดเว้นสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ อย่างเช่น เรื่องนกแขกเต้าสองตัว ตัวหนึ่งไปตกที่ซุ้มโจร อีกตัวไปตกที่อาศรมฤาษี นกตัวที่ไปตกซุ้มโจรก็กลายเป็นนกโจร ตัวที่ไปตกอาศรมฤาษีก็กลายเป็นนกดี ทักทายปราศรัยทุกคน แม้แต่นกก็เป็นไปตามสภาพแวดล้อมได้ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ม้าของพระราชา ซึ่งเป็นม้าอาชาไนยชั้นดี มีความสามารถสูง แต่วันหนึ่ง ม้าเกิดเดินกะโผลกกะเผลก พอเข้าไปดูว่าม้าเป็นโรคอะไรจึงเดินเช่นนั้น ก็ปรากฏว่า คนเลี้ยงม้านั้นเดินกะโผลกกะเผลก ม้าจึงเดินตามอย่างคน นี่ก็คือตัวอย่างสิ่งแวดล้อม ขนาดม้าอาชาไนยยังเลียนแบบคน จนกลายเป็นม้าขากะเผลกไปได้

พืช สัตว์ สิ่งของต่างๆ จึงต้องเลือกให้ดี เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตร นี่เป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่แวดล้อมตัวเรานี้ มีอะไรบ้าง มีทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกและสิ่งแวดล้อมภายใน ภายนอกเช่นคนที่อยู่ใกล้ๆ เรา พืชที่อยู่ใกล้ๆ เรา อากาศที่อยู่ใกล้ๆ เรา น้ำที่อยู่ใกล้ๆ เรา ส่วนกิเลสที่เข้ามาอยู่ใกล้ๆ เรา อันนี้ คือ สิ่งแวดล้อมภายในอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทั้งหมดเป็นสิ่งแวดล้อม

ปุจฉา : นอกจาก **"มงคลสูตร"** พระธรรมวินัยกล่าวไว้อย่างไรเจ้าคะ

วิสัชนา : พุทธศาสนามองครบหมดทุกด้าน มองสิ่งแวดล้อมจากทั้ง ๓ ปิฎก ทั้งจากพระสูตร จากพระวินัย และจากพระอภิธรรม พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างชัดเจน อย่างเช่น ถ้าพระทิ้งของเสียลงในแม่น้ำหรือทิ้งลงในที่สาธารณะ ในเสขิยวัตรปรับอาบัติเลย ในวินัยปรับอาบัติ ถ้าในเชิงของพระสูตร อาจจะป่วยเป็นโรคผิวหนัง ถ้าในพระอภิธรรม ผลคือ ปฏิบัติธรรมแล้วลำดับญาณไม่เกิด

ปุจฉา : มีตัวอย่างเรื่องการใช้สอยปัจจัยสี่เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมไหมเจ้าคะ เช่นการนำกลับมาใช้

วิสัชนา : เรื่องของสิ่งแวดล้อมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสในแง่การนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) เห็นได้ชัดในเรื่อง**ผ้าบังสุกุล** คือ ผ้าที่เปื้อนฝุ่น ผ้าห่อศพที่ถูกทิ้งอยู่ตามกองขยะ กองหยากเยื่อ ถ้าพระรูปใด ไม่มีใครถวายผ้าไตรจีวรดีๆ พระพุทธเจ้าก็แนะให้ชักผ้าที่บังสุกุลมา ซักเสร็จแล้ว ก็มาย้อม ย้อมเสร็จแล้ว ก็เย็บจีวร อันนี้ก็คือผ้าบังสุกุล แล้วผืนเก่าจะไปไหน ถ้าของเก่ามีอยู่ ก็เอาไปทำผ้าปูที่นอนก่อน แล้วผ้าปูที่นอนเก่าเอาไปไหน ถ้าผ้าปูที่นอนเก่า เสียหายแล้ว ท่านเอาไปทำผ้าเช็ดเท้า ถ้าผ้าเช็ดเท้าเก่าจนหมดสภาพแล้วเอาไปไหน ก็ไปขยำผสมกับโคลน แล้วเอามาโบกฉาบทากุฏิ คือจะไม่ทิ้งเลย นี่เป็นตัวอย่างเรื่องรีไซเคิล มีเรื่องกล่าวเอาไว้ว่า แม้พระพุทธองค์ก็เคยทรงใช้ผ้าบังสุกุลจีวร ทั้งที่พระองค์ท่านมีผ้าดี และขณะที่พระองค์ทรงผ้าบังสุกุลจีวรนั้น พระรัศมีของพระองค์ก็เปล่งปลั่งงดงามอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมมาก โดยเฉพาะในส่วนของการปลูกต้นไม้ การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ ในเรื่องการปลูกนั้น มีพระสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ มีเทวดามาถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่ค่อยขยันทำบุญ นานๆ จะทำเสียที แต่อยากได้ผลบุญทุกวี่ทุกวัน มีบุญอะไรบ้าง ที่นานๆ ทำที แต่ได้ผลทุกวัน คือเทวดาขี้เกียจทำบุญ *พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ถ้าต้องการได้ผลบุญทุกวัน แต่นานๆ ทำที ก็ให้ทำดังนี้ คือ ๑. ปลูกต้นไม้ ๒. ทำสวนสาธารณะ ๓. ขุดสระน้ำ ๔. ทำถนนหนทาง ๕. สร้างศาลาริมทาง ซึ่งทำครั้งเดียว แต่ได้ผลบุญทุกวัน*

ปุจฉา : เหมือนมฆมาณพ[๑] ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร แต่นี่เป็นพระสูตรที่เทวดามาทูลถามพระพุทธองค์ชื่อว่า **"วนโรปสูตร"** พระสูตรที่เกี่ยวกับการปลูกป่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าปลูกป่าได้อานิสงส์อย่างนี้ คือถ้าปลูกป่าทีเดียว ปลูกต้นไม้ทีเดียว จะได้ผลบุญทุกวัน นอกจากพระสูตรเกี่ยวกับการปลูกป่าแล้ว ยังตรัสเรื่องการใช้สอยป่าทำอย่างไร อุปมาคนที่ตัดไม้ทำลายป่าเหมือนคนประทุษร้ายมิตร เราอาศัยป่าแล้วยังไปตัดป่าก็เหมือนคนทำร้ายมิตร หักหลังมิตร

ปุจฉา : ที่พุทธองค์ทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายไปสู่ป่า โคนไม้ เรือนว่าง นั่นคือส่วนหนึ่งในคุณค่าของป่าหรือไม่เจ้าคะ

วิสัชนา : มี ๒ สำนัก ที่พระพุทธเจ้าแนะให้พระไปปฏิบัติ คือ โน่นโคนไม้ โน่นเรือนว่าง สำนักปฏิบัติแห่งแรก คือ โคนไม้ สำนักปฏิบัติที่สอง คือเรือนว่าง หรือบ้านร้างที่ไม่มีคนไปใช้

ทำไมพระพุทธเจ้าแนะให้ไปปฏิบัติใต้ต้นไม้ ทำไมพระพุทธเจ้าไม่บอกไปสำนักอาจารย์โน้น ไม่บอกไปสำนักอาจารย์นี้ แต่บอกที่ปฏิบัติว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โน่นโคนไม้ โน่นเรือนว่าง พวกเธอจงไปปฏิบัติธรรมเถิด จะทรงแนะอย่างนี้บ่อย โคนต้นไม้เป็นธรรมชาติ มีข้อดีอยู่มาก พระอภิธรรมปิฎกได้บอกถึงคุณและอานิสงส์ของโคนต้นไม้ไว้ ๑๐ ประการ[๒] อาทิ

๑. กายไม่ซบเซาดุจอยู่กลางแจ้ง อากาศเย็นตามธรรมชาติ ช่วงกลางวัน เวลาปฏิบัติธรรม ถ้าอยู่ใต้ต้นไม้ อากาศผ่อนคลายดีมาก ตอนนี้อากาศร้อน ๔๔ องศา ถ้าอยู่ใต้ต้นไม้ก็จะเหลือ ๔๐ ถ้าข้างนอก ๔๐ องศา อยู่ใต้ต้นไม้ก็จะเหลือ ๓๖ องศา ต้นไม้ ๑ ต้น ลดโลกร้อนได้ถึง ๔ องศา

๒. เป็นที่ผาสุกสำหรับบริโภค ไม่ต้องบำรุงรักษา / ความได้ปีติของผู้อยู่ ลมถ่ายเท พัดสะดวก ไม่มีกลิ่นอับ ไม่มีกลิ่นชื้น

๓. ไม่ไล่คนอื่นออกไปเหมือนในบ้านทั่วไป โคนต้นไม้ ไม่ต้องปลิโพธ ไม่ต้องกังวลว่าใครจะมาจับจอง นั่งใต้ต้นไม้ ปฏิบัติได้อย่างอิสระ

๔. ไม่ต้องสร้างเหมือนเรือน / ไม่ต้องปฏิบัติดูแล / โคนต้นไม้ไม่ต้องดูแลรักษามาก / ไม่ต้องผูกพัน / ไม่เกิดความอาลัยในเรือน / ไม่ต้องห่วงใยในที่ที่ตนไปแล้วๆ เพราะเสนาสนะ คือโคนต้นไม้เป็นของหาง่าย อยากจะลุกไปไหนก็ลุกไปได้เลย

๕. ไม่ปกปิดความติเตียน โคนต้นไม้ถ้ามันโล่งๆ อยู่ จะไปทำกรรมชั่ว ที่ไม่เหมาะไม่สมก็ไม่สมควร ใช้สำหรับคนนั่งภาวนาจิตที่เหมาะที่สุด

ส่วนเรื่องห้ามตัดต้นไม้ ห้ามตัดไม้ทำลายป่านั้น ก็มีหลายพระสูตรที่ได้ห้ามเอาไว้ รวมทั้งให้ช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามทิ้งของเสียลงในน้ำ ถ้าพระลงไปปล่อยของเสียลงน้ำ ปัสสาวะหรืออุจจาระลงในน้ำ ในพระวินัยปรับอาบัติเลย

ปุจฉา : เรื่องภัยแล้ง มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกอย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : ในพระไตรปิฎกมีเรื่องที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ ในเรื่องของการดูแลสิ่งแวดล้อมอยู่มากมาย มีบอกถึงสาเหตุของภัยแล้งด้วย ทางโลกเราบอกว่าเกิดจากเอลนีโญ-

---

[๑] **มฆชาดก** เป็นชาดกลำดับที่ ๑๑ ในชุดปัญญาสชาดก หรือชาดก ๕๐ เรื่อง เล่าเรื่องครั้งที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นมฆมาณพในเมืองมคธ ได้ชักชวนสหาย ๓๒ คน ช่วยกันสร้างศาลา ถนน และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นๆ พร้อมกับรักษาศีล ทำบุญให้ทานอยู่เสมอ จึงได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์

[๒] **คุณ ๑๐ อย่างของโคนต้นไม้** (รุกขมูล) โดยย่อได้แก่
๑. ไม่ต้องสร้างเหมือนเรือน ๒. ไม่ต้องปฏิบัติดูแล ๓. เป็นที่ผาสุกสำหรับใช้งาน ไม่ต้องบำรุงรักษา ๔. ทำชั่วที่โคนไม้อันเปิดโล่งไม่ได้ย่อมละอาย ๕. กายไม่ซบเซาเหมือนอยู่กลางแจ้ง ๖. ไม่ต้องผูกพัน ๗. ไม่ต้องมีความอาลัยในเรือน ๘. ไม่ต้องไล่คนอื่นออกไป เหมือนในบ้านทั่วไป ๙. ความได้ปีติของผู้อยู่ ๑๐. ไม่ต้องห่วงใยในที่ที่ตนไปแล้วๆ เพราะเสนาสนะคือ โคนต้นไม้เป็นของหาง่าย

ลานิญา เป็นสาเหตุทำให้เกิดภัยแล้ง แต่ในพระไตรปิฎกบอกว่า มีมากกว่านี้อีก มีถึง ๕ อย่าง มีพระสูตรเกี่ยวกับภัยแล้ง คือ **วัสสสูตร**[๓] บอกไว้ว่า ภัยแล้งเกิดจากเหตุ ๕ ประการ คือ ๑. มนุษย์ชอบตัดไม้ทำลายป่า ๒. เทวดาหมั่นไส้ ๓. มนุษย์ไม่รักษาศีลห้า ๔. ลมเปลี่ยนทิศ ๕. อากาศวิปริต ความร้อนมากเกินไป อุณหภูมิสูงเกินไป ทำให้ฝนแล้ง

ส่วนการแก้ไขภัยแล้ง พระไตรปิฎกมีหลายที่ อย่างที่เมืองเวสาลีเกิดข้าวยากหมากแพง ฝนไม่ตก ทางโลก ก็แก้ไขในทุกวิถีทางแล้ว แต่ไม่สำเร็จ สุดท้ายมานิมนต์พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ให้พระอานนท์ไปสวด**รัตนสูตร** ภัยแล้งก็หาย อมนุษย์ก็หาย ทุพภิกขภัยก็หายเช่นกัน

และเมื่อแคว้นกาลิงคะฝนแล้งมาก ขณะที่แคว้นกุรุมีฝนชุกดี ชาวกาลิงคะก็สงสัยว่า ทำไมแคว้นกุรุฝนดีจัง ไปดูซิเขามีอะไรดี ทำไมของเราฝนไม่ตก ก็ไปเห็นช้างเผือก เลยขอยืมช้างเผือกมาแก้ฝนแล้งสัก ๓ - ๔ เดือนได้ไหม ยืมช้างเผือกไปได้แต่ฝนก็ยังไม่ตกอีก ก็เลยไปถามเขาตรงๆ ว่า ที่แคว้นคุณฝนตกดี ตกต้องตามฤดูกาล แต่แคว้นฉันฝนไม่ตกเลย เป็นเพราะอะไร ชาวกุรุบอกว่า พวกเขามีกุรุธรรม

กุรุธรรม คืออะไร เขาไม่บอก แต่บอกว่า ถ้าอยากได้ ก็ให้ส่งราชทูตมา จะบอกกุรุธรรมให้ ทางแคว้นกาลิงคะก็จัดส่งราชทูตพร้อมแผ่นสุพรรณบัฏคือแผ่นทองคำ เตรียมมาเพื่อจารึกกุรุธรรมลงในแผ่นทองคำ เข้าไปกราบทูลพระราชา พระราชาก็ตรัสว่ากุรุธรรมของเราน่าจะไม่บริสุทธิ์ บางครั้งไปเผลอพูดอย่างนั้นอย่างนี้ ลองไปถามมเหสีเราดูซิ มเหสีก็บอกว่า กุรุธรรมของเราก็น่าจะไม่บริสุทธิ์พอ ลองไปถามอำมาตย์ดูซิ อำมาตย์ก็บอกว่ากุรุธรรมของเราไม่น่าจะบริสุทธิ์พอ ลองไปถามปุโรหิตดูซิ ปุโรหิตก็ไล่ลงมา จนกระทั่งเหลือคนสุดท้ายคือองครักษ์ ลองไปถามองครักษ์ดูซิ องครักษ์จะส่งต่อไปที่ใครก็ไม่ได้แล้ว ก็อ้ำอึ้ง เอ้า อยากได้ก็จะบอกให้[๔] **กุรุธรรม มี ๕ ประการ** คือ

๑. ไม่ฆ่าสัตว์

๒. ไม่ลักทรัพย์

๓. ไม่ประพฤติผิดในกาม

๔. ไม่พูดเท็จ

๕. ไม่ดื่มสุราเมรัย

กุรุธรรมมี ๕ ประการด้วยกัน ราชทูตแคว้นกาลิงคะก็จดกุรุธรรม ๕ ประการไป แล้วก็ส่งช้างเผือกกลับคืน เพราะเอาช้างเผือกไปแล้วแต่ฝนก็ยังไม่ตก พอได้กุรุธรรมไปประพฤติปฏิบัติกันได้ไม่นาน ฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ภัยแล้งที่เกิดขึ้นก็หายไป กุรุธรรมก็คือศีล ๕ นั่นแหละ

ปุจฉา : คุณภาพของสิ่งแวดล้อม ก็เกี่ยวกับคุณธรรมของผู้ที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ด้วยใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร ใช่ แคว้นกาลิงคะไม่ค่อยมีศีล ไม่ค่อยมีธรรม ชอบรบราฆ่าฟัน แต่แคว้นกุรุนั้นรักสงบและรักษาศีล ฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมก็ดี พื้นที่ใดก็ตาม ที่ชอบทำสงคราม ชอบผลิตอาวุธต่างๆ อากาศจะร้อนจัด บางประเทศโดนทอร์นาโดถล่มทั้งปี จบจากทอร์นาโดก็เจอหิมะ จบจากหิมะก็เจอไฟป่า ถามว่าเขามีความเจริญ ทำไมห้ามทอร์นาโดไม่ได้ ทำไมเจริญขนาดนี้ ห้ามไฟป่าไม่ได้ ห้ามพายุหิมะไม่ได้ ที่ห้ามไม่ได้ เพราะไม่ชอบรักษาศีล คนที่

---

๓ **วัสสสูตร** สรุปสาเหตุฝนแล้งตามวัสสสูตร คือ (๑) ความร้อนทำให้ก้อนเมฆสลายไป ฝนจึงไม่ตก = อากาศวิปริต ร้อนมากไป (๒) ลมแรงพัดเมฆฝนกระจายไป = ลมเปลี่ยนทิศ (๓) เทวดาเอาน้ำฝนไปทิ้ง = เทวดาหมั่นไส้ (๔) เทวดาประมาท ไม่มีสติ (๕) มนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม = ตัดไม้ทำลายป่า ไม่รักษาศีล ๕

๔ **กุรุธรรม** ดู อรรถกถา กุรุธรรมชาดก ว่าด้วย ให้ช้างแก่ท้าวกาลิงคราช

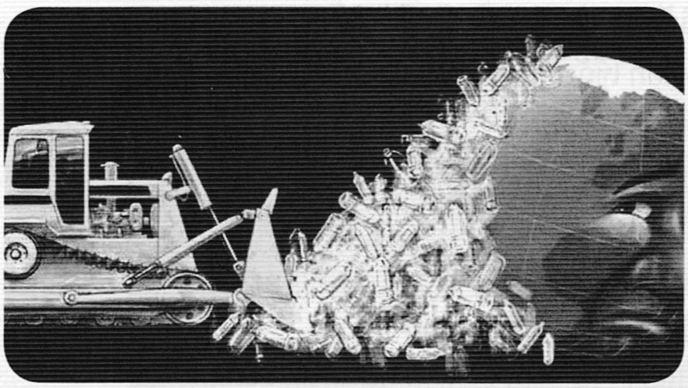
เขารักษาศีล มีกุรุธรรม คือมีศีล ๕ สิ่งแวดล้อม คือ ธรรมชาติจะสมดุล เป็นปกติ

ปุจฉา : โยมสังเกตเห็นบางคนปลูกต้นไม้ออกดอกเต็มเลย แต่บางคนปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น บางบ้านก็ดูร่มเย็น ดอกไม้ใบไม้ร่มรื่น คงเกี่ยวกับผู้อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมด้วยเจ้าค่ะ

วิสัชนา : ใช่ เจริญพร

ปุจฉา : แล้วที่พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องสัปปายะ ๗ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างไรเจ้าคะ

วิสัชนา : สัปปายะ คือ สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติวัตร ปฏิบัติธรรม ก็เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมด้วย มี ๗ ประการ ซึ่งสัปปายะ ๔ ข้อแรกนั้น เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง คือ

๑. *อาวาสสัปปายะ* ที่อยู่อาศัยสะดวกแก่การปฏิบัติหรือไม่ ๒. *อุตุสัปปายะ* อากาศเย็นไหม อากาศมีผลกับการปฏิบัติธรรม ฟังธรรม ทำไมพระพุทธเจ้าเลือกไปตรัสมหาสติปัฏฐานสูตรที่แคว้นกุรุ ซึ่งก็คือกรุงเดลีปัจจุบัน เหตุผลในพระสูตรบอกไว้โดยตรงว่า แคว้นกุรุสมัยก่อนอากาศเย็นสบาย เมื่ออากาศเย็นสบาย คนก็มีอัธยาศัยเยือกเย็น พอคนมีอัธยาศัยเยือกเย็นจะฟังธรรมลึกๆ ก็ฟังได้เข้าใจง่าย ถ้าไปตรัสในพื้นที่ร้อนๆ อากาศร้อนมาก คนก็ไม่สนใจอยากจะฟัง ฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง ร้อนมากจนไม่มีสมาธิ กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา (เจตสิกที่ควรแก่การงานของโสภณธรรม) ไม่มีแล้ว ไม่ควรแก่การงานแล้ว ๓. *โภชนสัปปายะ* อาหารก็สะดวก และ ๔. *ปุคคลสัปปายะ* บุคคลผู้ฟังธรรม บุคคลผู้แสดงธรรมก็สมบูรณ์ เหล่านี้คือ สัปปายะที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ปุจฉา : เกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรมด้วย และก็ในแง่อื่นๆ ก็เอามาประยุกต์ใช้ได้ ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมนี้ สิ่งแวดล้อมสำคัญมากๆ เลย อาตมาเคยปฏิบัติอยู่ในเมือง ๒ เดือน ในเมืองก็ไม่ค่อยเห็นอะไรแตกต่าง เห็นแต่ทุกข์อย่างเดียว แต่พอไปปฏิบัติอยู่ในป่าครึ่งเดือน ก็ได้สมณสุข ความสุขของความเป็นสมณะ นี่คือประเด็นหนึ่ง อีกประเด็นหนึ่งคือ ในช่วงที่อยู่ในป่า ก็ไม่ต้องรับกิจ ไม่ต้องรับภาระอะไร บิณฑบาต ฉัน ปฏิบัติธรรม แล้วก็อ่านหนังสือบ้าง ชั่วโมง สองชั่วโมง นอกนั้นก็ปฏิบัติธรรม ก็รู้สึกว่าตอนที่อยู่ในป่าล้วนๆ ปฏิบัติธรรมได้ดี เห็นผลชัดเจน

ปุจฉา : พระอาจารย์ไปอยู่นานไหมเจ้าคะ ตั้งแต่ตอนไหนเจ้าคะ

วิสัชนา : ช่วงเรียนอยู่ที่พม่า ได้ไปอยู่กลางป่าประมาณ ๒ เดือน เวลาเรียนในเมืองมีความเครียดมาก พอไปอยู่ในป่าแค่ ๑๐ วันเท่านั้น อาตมากลับคืนมาทุกอย่าง คนที่ป่วยเป็นโรคจิต ถ้าให้ไปอยู่ในป่า ในสำนักวัดป่าที่สะอาดๆ ที่เป็นระเบียบจะช่วยรักษาสภาพจิตได้เร็วที่สุด ช่วงที่อาตมาดูหนังสืออยู่ในเมือง เคยดูหนังสือวันละ ๑๘ ชั่วโมงจนเครียด ดูหนังสือจนเบลอ พอสอบเสร็จก็นั่งรถเมล์ไปสุดสาย แล้วก็นั่งรถยนต์ต่อ แล้วก็เดินเท้าไปสุดเส้นทาง ข้ามเขา ไปอยู่กลางป่ากลางเขาสงบ โปร่งโล่ง ไม่เครียดไม่อะไร ที่เคยอ่านมามันก็ไหลมาเทมา มันก็จำมาได้เยอะแยะ เพราะฉะนั้นช่วงปฏิบัติควรให้อยู่กลางป่า อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่

อยู่กลางป่านี่ เวลาปฏิบัติธรรมก็ดี อ่านหนังสือก็ดี ความจำจะดี ความคิดฟุ้งซ่านจะไม่ค่อยมีเลย

ปุจฉา : ธรรมชาติช่วยเยียวยา และก็ช่วยให้เราจิตสงบ สติปัญญาก็แจ่มแจ้งง่ายขึ้นใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร อันนี้ก็คืออาตมาประสบเองเลย

ปุจฉา : ในฐานะที่เป็นผู้นำทางใจ พระสงฆ์ควรจะเป็นแบบอย่างให้ประชาชนได้อย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : ตอนนี้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำ อย่างเช่น วัดทุกวัดต้องมีการกวาดลานวัด กวาดอะไรกันตามปกติ ถ้าเรากวาดเฉยๆ มันก็แค่กวาดไปใส่ถังขยะ แต่ถ้ากวาดเสร็จแล้วถ้าเราคัดแยก กิ่งไม้ใบไม้เอาไปทำปุ๋ย พลาสติกไปทำอะไร คัดแยกได้หมด ขยะที่จะต้องทิ้ง มันเหลือแค่ ๕ เปอร์เซ็นต์ คือขยะอันตราย ขยะมีพิษเท่านั้นเอง ขยะนอกนั้นไม่ต้องเอาอะไรไปทิ้งเลย อย่างที่วัดจากแดง กิ่งไม้ใบไม้ก็ทำปุ๋ยได้ทั้งหมด พลาสติกก็ทำได้สารพัดเลย โฟมก็ทำทุ่นลอยน้ำ ปลูกต้นไม้ ทำกาว พวกขวด กระดาษที่เหลือทั้งหมด พอแยกเป็นส่วนๆ แล้ว มันมีมูลค่าขึ้นมาทันที โดยเฉพาะวัดที่มีการสวดศพ จะมีพวงหรีด พอเสร็จงานศพก็เอาไปทิ้ง บางทีกว่าจะเสร็จงานศพ พวงหรีดเป็นรถบรรทุกเลย ถ้าทางวัดได้ช่วยกันรณรงค์ ไม่ทิ้งพวงหรีดเหล่านั้น ให้มีคนงานคอยคัดแยก เอาฟางมาทำเป็นวงกลมๆ มัดติดกันนี่ กว่ามันก็ย่อยสลายก็หลายปี แต่เอากลับมาใช้ใหม่ได้ไหม ?

ถ้าเอากลับมาใช้ใหม่ได้ เอาไปทำอะไรได้บ้าง เอาไปทำเชื้อเพลิงได้ เอาไปปลูกต้นไม้ก็ได้ ที่เสียบใบไม้ก็มาทำเชื้อเพลิงได้เลย โอเอซิสเขียวๆ ที่ไว้ปักดอกไม้ที่ต้องโยนทิ้งพวกนั้นเอามาทำอะไรได้บ้าง ? เวลาปลูกต้นไม้กลางป่ากลางเขา เอาโอเอซิสเขียวๆ ใส่ลงไป แล้วก็รดน้ำ มันจะเก็บน้ำไว้ให้ต้นไม้ที่เราปลูก ต้นไม้ที่เราปลูกนั้น ถ้าเอาโฟมลงข้างล่างสุด แล้วขุดเป็นทาง แล้วโอเอซิสลง เอาดินลง รดน้ำทีเดียวอยู่ไปได้ตลอดเลยจนกว่าจะถึงหน้าฝน ไม่ต้องไปหาน้ำที่ไหนแล้ว มันเก็บน้ำไว้ แล้วคายออกให้ต้นไม้ ต้นไม้ก็ได้น้ำตลอด อันนี้ก็คือทางออก

เพราะฉะนั้น ถ้าทุกวัดช่วยกันในเรื่องนี้ จะเกิดผลดีคือ ๑. วัดจะได้ปุ๋ยอินทรีย์มาใส่ต้นไม้ ๒. ของเหลือใช้ เศษอาหาร เศษผัก ไม่ต้องทิ้งเลย

ปุจฉา : ต้องเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เยอะไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : จริงๆ ไม่ต้องใช้เครื่องจักรราคาแพงหรอก ใช้ถังดำ ราคาไม่ถึง ๒๐๐ บาท ตัดข้างล่างเจาะรู แล้วก็ฝัง

ปุจฉา : โยมเห็นในคลิป เจาะลึก ๑ เมตร แล้วฝังถังลงไป เจาะก้นถังไว้ แล้วเอาเศษอาหารเทลงไป แล้วก็ปิดฝา เป็นบ่อขยะอินทรีย์ ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ ทำง่ายๆ แค่นั้นเอง

ปุจฉา : แล้วก็เอามาทำปุ๋ยได้ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ แล้วไส้เดือนมากินมาย่อย จากนั้นก็ได้ปุ๋ยมูลไส้เดือนที่บริเวณตรงนั้นแหละ

ปุจฉา : ที่บ้านเราก็ทำได้เองนะเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร ควรทำอย่างยิ่ง ทำได้เลย ลงทุนไม่กี่บาท

ปุจฉา : ปัญหาเรื่องขยะพลาสติก โยมมองดูแล้วเป็นปัญหาใหญ่ แก้ยากมากนะเจ้าคะ เราน่าจะอยู่ในภาวะวิกฤติเรื่องพลาสติกแล้ว ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ถ้ายังไม่คิดว่าขยะพลาสติกเป็นวิกฤติสำคัญของโลก ให้ลองพิจารณาตัวเลขต่อไปนี้ ตามที่อาตมาได้ข้อมูลมาคือ อุตสาหกรรมการผลิตพลาสติกเติบโตขึ้นถึง ๒๐ เท่าในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่าน

มา ปัจจุบันมีปริมาณอยู่ที่ ๓๑๑ ล้านตันต่อปี และคาดว่า จะสูงถึง ๖๐๐ ล้านตัน ภายใน ๒๐ ปีข้างหน้า พลาสติกเหล่านี้แทบไม่เคยหายไปไหน เป็นภาระในการจัดเก็บ และพลาสติกจำนวนมากแตกสลายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยกลายเป็นไมโครพลาสติกหมุนวนกลับมาอยู่ในห่วงโซ่อาหาร เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์เอง

มีพลาสติกเพียง ๕% เท่านั้น ที่ถูกนำมารีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพ ราว ๑๐% ถูกนำมาเผากำจัด อีก ๔๐% ถูกฝังกลบ ในขณะที่อีกกว่า ๓๐% หรือหนึ่งในสาม ไม่ได้รับการจัดการถูกทิ้งอยู่ในระบบนิเวศ โดยเฉพาะในทะเลและมหาสมุทร

ทุกปีมีขยะพลาสติกราว ๘ ล้านตัน ไม่ได้รับการจัดเก็บ และถูกพัดลงสู่ทะเล เท่ากับว่ามีรถขนขยะ เทขยะพลาสติกลงสู่ทะเล วันละ ๑,๔๔๐ คัน เดือนละ ๔๓,๒๐๐ คัน หรือกว่า ๕ แสนคันรถต่อปี และมีแนวโน้มจะเพิ่มเป็น ๑ ล้านคันรถต่อปี ในอีก ๑๕ ปีข้างหน้า

ปัจจุบันพบว่ามีพลาสติกชิ้นเล็กชิ้นน้อยลอยอยู่ในมหาสมุทรมากกว่า ๕.๒๕ ล้านล้านชิ้น รวมน้ำหนักราว ๒๖๙,๐๐๐ ตัน ไม่รวมไมโครพลาสติกอีก ๔ พันล้านชิ้น ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ที่ทับถมอยู่ก้นทะเล พลาสติกชิ้นเล็กๆ และไมโครพลาสติกมันดูดซับสารพิษต่างๆ เมื่อถูกสิ่งมีชีวิตกินเข้าไปก็จะถูกส่งต่อ ผ่านห่วงโซ่อาหารมายังมนุษย์

มีการประมาณว่าทุกปี เต่าทะเล นกทะเล วาฬ โลมา นับแสนตัว ต้องตายเพราะการกินพลาสติกเข้าไป เฉพาะในประเทศไทย พบสัตว์ทะเลหายาก เช่น เต่าทะเล วาฬ โลมา ตายจากการกินขยะพลาสติก และเศษเครื่องมือทำประมงเฉลี่ย ๓๐๐ กว่าตัวต่อปี โดยตัวที่ตายจากการกินคิดเป็น ๖๐% ถูกพันตามลำตัวและขาอีก ๔๐%

ประเทศไทยมีค่าประเมินปริมาณขยะพลาสติกที่ลงสู่ทะเลอยู่ที่ ๑๕๐,๐๐๐ - ๔๑๐,๐๐๐ ตันต่อปี หรือเฉลี่ย ๒๘๐,๐๐๐ ตัน สูงเป็นอันดับห้าของโลก หากประเมินคร่าวๆ ว่าขยะแห้ง ๑ กิโลกรัม มีประมาณ ๑๐๐ ชิ้น หมายความว่าเราทิ้งขยะพลาสติกลงสู่ทะเล ปีละกว่า ๒๘,๐๐๐ ล้านชิ้น

ปุจฉา : ฟังแล้วโยมจะเป็นลมเจ้าค่ะ พอมีทางเยียวยาแก้ไขวิกฤตินี้บ้างไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : หากต้องการให้ประเทศไทยหลุดจาก ๑๐ อันดับแรกของประเทศที่มีขยะพลาสติกลงสู่ทะเลมากที่สุดในโลก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งคำนวนว่า เราต้องลดขยะให้ได้ปีละ ๑๑,๐๐๐ ล้านชิ้น หรือประมาณ ๓๐ ล้านชิ้นต่อวัน หากคำนวณประชากรชายฝั่งทั้งหมด ๒๓ จังหวัด ประมาณ ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ คน เราจะทำได้สำเร็จ หากทุกคนลดการทิ้งขยะพลาสติกให้ได้ทุกวันวันละ ๑.๕ ชิ้น

ปุจฉา : โยมคิดว่า การรู้จักนำสิ่งที่จะทิ้งมาใช้ประโยชน์ก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าเราสอนคนให้รู้จักประหยัด หรือมีความสันโดษ พิจารณาก่อนที่จะบริโภคหรือได้มา ไม่ใช่อะไรก็จะเอา แล้วก็ไม่ได้นึกว่าต่อไปจะรักษาอย่างไร ดีกว่าไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ถูกแล้ว คือเป็นการแก้ต้นทางเลย ก่อนจะใช้ ทางพระพุทธศาสนามีหลักการว่า **ปะฏิสังขาโยนิโส จีวะรัง** ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์หลักของการใช้ข้าวของ อย่างเช่น เสื้อผ้า วัตถุประสงค์หลักคือ ปกปิดไม่ให้เกิดความละอาย วัตถุประสงค์รอง คือป้องกันอากาศร้อนอากาศหนาว ป้องกันเหลือบยุง ลม แดด ถ้าพิจารณาอย่างนี้ได้ ที่จะใช้เกินก็คงไม่มีแล้ว

ณ ปัจจุบันใช้เกินมาก ซื้อมาหามาจนล้นจนไม่มีที่จะเก็บแล้ว แต่ถ้าพิจารณา **ปะฏิสังขา**

โยนิโส จีวะรัง ก่อนว่า วัตถุประสงค์หลักและวัตถุประสงค์รองของการใช้สอยปัจจัย ๔ คืออะไร เช่น ขวดน้ำ เราใช้กันทุกวัน ใช้กันแล้วก็โยนทิ้งโครมๆ ในวัดนี้ อาตมาก็พยายามหาขวดน้ำให้ทุกคนแบบดีพิเศษเลย วัดมีเครื่องกรองน้ำให้ ขวดน้ำแบบใช้ครั้งเดียวนี่ ให้แต่เฉพาะกิจตอนมีงานเท่านั้น ถ้าตามปกติ ให้ใช้ขวดน้ำที่เติมน้ำได้ นี่คือการแก้ไขปัญหาในประเด็นหนึ่ง

ประเด็นต่อมา ของเหล่านี้ใช้เวลานานมากกว่ามันจะย่อยสลาย อย่างเช่น ขวดน้ำ กว่าจะย่อยสลายก็ ๔๐๐ - ๕๐๐ ปี ถ้าไม่คิดจะเอามาทำจีวร

ตอนนี้อาตมาก็ลองต่อเรือลงดักขยะหน้าวัด เวลาแค่ ๑ ชั่วโมงก็เก็บขยะหน้าวัดได้ถึง ๒ ตัน ขยะที่ไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยา ที่จะลงอ่าวไทย เก็บอยู่หน้าวัด ไม่ได้ไปไกลหรอก แค่ ๑ ชั่วโมง เก็บขยะได้ตั้ง ๒ ตัน แล้วยังมีขยะที่ไม่ได้เก็บอีกเยอะแยะเลย มันก็ลอยไปติดอยู่ปากอ่าว

สมัยก่อนทะเลไทยมีขยะแค่สองแสนตัน แต่ตอนนี้ทะเลไทย อ่าวไทยมีขยะมากเป็นอันดับ ๖ ของโลก ไม่ใช่ธรรมดาแล้ว มหาศาลเลย ตอนนี้ในอ่าวไทยนี่ ไปตามเก็บขยะ อยู่หลายจังหวัด ในอ่าว ในทะเลนี่ เก็บไม่ไหวหรอก แต่ถ้าดักขยะของทุกแม่น้ำไว้ ไม่ให้มันไหลลงทะเล มันจะช่วยลดปริมาณลงไปจากเดิมได้เยอะ แม่น้ำมันไม่กว้าง แต่ถ้าลงไปเก็บในทะเล มันกว้างมหาศาล ไม่รู้มันไปลอยอยู่ตรงไหน แต่ถ้าช่วยกันดักในแม่น้ำ อย่างเช่น ตรงวัดจากแดงจุดหนึ่ง วัดโน้นจุดหนึ่ง ดักมันทุกจุดเลย ตลอดเส้นทาง มันก็ไหลลงทะเลน้อยเท่าที่จะน้อยได้ เรื่องนี้สามารถทำได้ ตอนนี้อาตมาก็กำลังทำโครงการนี้อยู่ ตอนนี้มีเรือเล็กๆ สำหรับเก็บขยะ ๓ - ๔ ลำ และถ้าทำแพ ต่อแพสำเร็จแล้ว เก็บขยะขึ้นแพได้ ก็จัดการคัดแยกได้เลย

น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่นนทบุรีจนถึงสมุทรปราการใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้ แต่ถ้าเลยนนทบุรีขึ้นไป ยังใช้อุปโภคบริโภคได้ แม่น้ำเจ้าพระยาโซนที่สะอาดมาก ก็คือตรงบริเวณอ่างทอง อันนี้เป็นข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ เก็บตัวอย่างน้ำมาวิเคราะห์ ตรวจดูสารตกค้างที่อยู่ในแม่น้ำทั้งหมด สรุปว่าแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่นนทบุรีจนถึงอ่าวไทย ใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้เลย นอกจากความกร่อย ความเค็มแล้ว ยังมีสารเคมีและขยะตกค้างเกินปริมาณมาตรฐาน

ถ้าทุกคนช่วยกัน แม่น้ำเจ้าพระยาจะสะอาดขึ้นมาทันที นี่คือสิ่งที่สามารถช่วยกันได้ ถ้าไม่ช่วยกัน เวลาฝนตกหนัก ต่างจังหวัดจะเกิดอะไรขึ้น พายุลูกเห็บตกกราวกับหิมะลง บ้านเรือนพังพินาศ เพราะอะไร ? เพราะอากาศร้อนจัด สาเหตุคือ ๑. ชอบตัดไม้ทำลายป่า ๒. ไม่รักษาศีล อันนี้คือเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดขึ้น ฉะนั้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ วัดด้วย ญาติโยมด้วย ทางการด้วย เรียกว่า **๓ ทหาร**

ปุจฉา : วัดมีส่วนมากเลยในการปลูกฝังจิตสำนึกต่างๆ และเป็นแบบอย่างในการนำกลับมาใช้ใหม่ บางทีเขาไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร วัดก็ทำเป็นตัวอย่าง โยมนึกดูที่พระอาจารย์บอกว่า ในแม่น้ำเจ้าพระยามีขยะเก็บได้ ๒ ตันนี้ โยมว่าเราต้องเปลี่ยนนิสัยที่อยากได้อะไรต้องเอาให้ได้ แล้วใช้แล้วก็ทิ้ง นู่นนี่ก็ทิ้ง สังคมก็แย่ไปเรื่อยๆ นะเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ ต้อง ปะฏิสังขา โย อาตมาก็พยายามอยู่ แต่ว่ายังไปไม่ถึงไหน ถ้าทุกส่วนช่วยกัน กฎหมายเข้ามาช่วย สังคมก็ช่วย วัดก็จะช่วยเต็มที่ อาตมาก็ช่วยเต็มที่แล้ว ยังไปไม่ถึงไหนเลย พรุ่งนี้จะมีการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่วัดจากแดง มีมูลนิธิชัยพัฒนาและองค์กรเอกชน ๓๖ องค์กรใหญ่ๆ มาประชุม เรื่องสิ่งแวดล้อมที่วัดจากแดง

ปุจฉา : น่าสนใจมาก ประชุมเกี่ยวกับเรื่องอะไรเจ้าคะ

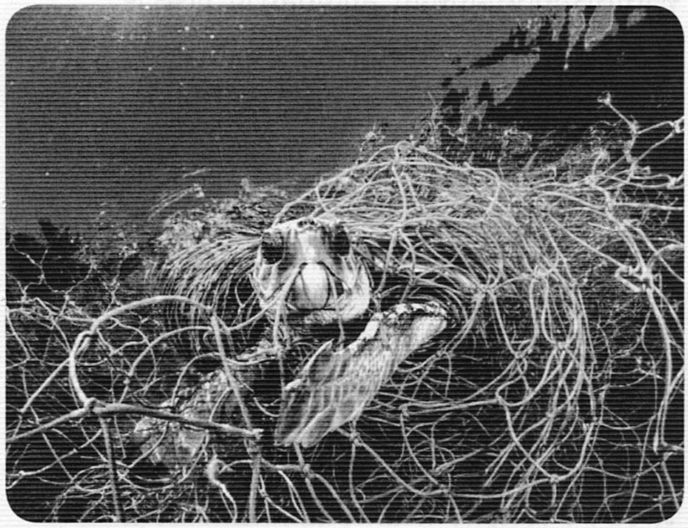
วิสัชนา : ประชุมเกี่ยวกับว่าในคุ้งบางกระเจ้า

มีเรื่องสิ่งแวดล้อมอะไรบ้างที่ต้องดูแล เรื่องพื้นที่สีเขียว เรื่องป่าไม้ เรื่องขยะ เรื่องอาชีพ เรื่องอะไรต่างๆ อาตมาก็จะเป็นหัวหน้าทีมเรื่องขยะ ดูแลเรื่องขยะในคุ้งบางกะเจ้านี้

ปุจฉา : พูดถึงวัดเราบ้าง ตอนนี้เรามีโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ พระอาจารย์พอจะเล่าให้ฟังได้ไหมว่า วัดจากแดงไปร่วมงานกับองค์กรใด อย่างไรบ้าง

วิสัชนา : เจริญพร ตอนนี้ก็ร่วมกับมูลนิธิชัยพัฒนา ปตท แล้วก็อีก ๓๖ องค์กร พรุ่งนี้ก็จะมาประชุมกันทั้งหมด ทั้งซีพี เซ็นทรัล บางจาก มีสถานทูต องค์กรใหญ่ๆ และนอกจากนี้ อาตมาก็อบรมเด็กนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนในโซนบางกระเจ้าทั้งหมด ตอนนี้เด็กเทคนิคสมุทรปราการมาอบรมที่วัด ชุดละ ๒๐๐ คน อบรมไปแล้ว ๒ รุ่น ตอนนี้กำลังอบรมรุ่นที่ ๓ ใช้เวลา ๕ วันที่วัดจากแดง มาอยู่ที่วัด ช่วยคัดแยกขยะ ช่วยทำนุ่นทำนี่ ช่วยทำ ๕ ส ช่วยทำกิจกรรมทุกอย่างที่มีอยู่ภายในวัด

ปุจฉา : ๕ ส[๕] คืออะไรบ้างเจ้าคะพระอาจารย์

วิสัชนา : ๕ ส คือ สะสาง (ทำให้เป็นระเบียบ) สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย

ปุจฉา : ๕ ส เราเอาต้นแบบมาจากไหนเจ้าคะ

วิสัชนา : ระบบ ๕ ส จริงๆ แล้ว คนไทยไปเอามาจากญี่ปุ่น เห็นญี่ปุ่นทำแล้วเป็นประโยชน์ ก็เอามาจัดระบบ ๕ ส ภายในประเทศไทย เราก็เอามาใช้ที่วัด แต่ในพระไตรปิฎก มีเรื่องเกี่ยวกับการทำความสะอาดอยู่โดยตรง ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต บอกไว้ว่า ถ้าเก็บกวาด ทำความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว สิ่งที่ได้จากการทำความสะอาด คือ ๑. มนุษย์รักใคร่ ใครเห็นใครก็รัก ๒. เทวดารักใคร่ ๓. มีความสุขใจ ๔. ได้ทำตามคำสั่งสอน ๕. วิมานบนสวรรค์เกิดรอ ในพระไตรปิฎก จึงมีอานิสงส์ ๕ ประการสำหรับคนที่ทำ ๕ ส คือ ทำความสะอาด

และยังมี ขันธกวัตร มหาวัตร เสขิยวัตร จะมี *เสนาสนวัตร* ข้อวัตรที่เกี่ยวกับเสนาสนะ ถ้าไม่ปัดกวาดเป็นอาบัติทุกกฏ *วัจจกุฎิวัตร* ถ้าวัดห้องน้ำไม่สะอาดก็อาบัติทุกกฏ *เจติยังคณวัตร* ถ้าเจดีย์ไม่ทำความสะอาดเท่ากับอาบัติทุกกฏ นั่นคือ ข้อวัตรต่างๆ ที่ถ้าเรารู้แล้ว เราไม่ทำเพิกเฉย ขี้เกียจ ขี้เกียจทำความสะอาดห้องน้ำ ขี้เกียจทำความสะอาดวัด ก็เป็นอาบัติทุกกฏ ทุกวันนั่นแหละ นั่นคือในวินัยปิฎก ถ้าเราทำความสะอาดจะทำไหวไม่ไหวก็ต้องทำ ทำไปๆ ก็ไม่ต้องอาบัติแล้ว และที่สำคัญคือ ทำแล้วก็เป็นแบบอย่าง วัดก็สะอาดขึ้น สุดท้าย วัดนั้นก็เป็นต้นแบบได้

ปุจฉา : มีคำกล่าวว่า "**เด็ดดอกไม้ สะเทือนถึงดวงดาว**" พระอาจารย์โปรดขยายความว่า คำนี้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้างเจ้าคะ

---

๕ **"๕ส"** คือ แนวทางปรับปรุงแก้ไขและรักษาสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้ดีขึ้น โดยการปฏิบัติตามหลัก ๕ ข้อ ได้แก่ (๑) สะสาง การแยกของไม่จำเป็นและกำจัดออกไป (๒) สะดวก จัดวางสิ่งของต่างๆ ให้เป็นระเบียบ เพื่อหยิบใช้สะดวก และลดเวลาในการค้นหา (๓) สะอาด รักษาความสะอาด เครื่องจักร อุปกรณ์ และ สถานที่ทำงาน (๔) สุขลักษณะ คือ สภาพหมดจด สะอาดตา โดยรักษา ๓ ส แรก ให้คงสภาพ หรือทำให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (๕) สร้างนิสัย ฝึกให้เป็นนิสัยการรักษาและปฏิบัติ ๔ ส แรก ให้ติดเป็นนิสัย

วิสัชนา : ถ้าเราทิ้งขยะ ๑ ชิ้น เทวดาก็จะโกรธมนุษย์ ตัดไม้ทำลายป่าก็ดี ทิ้งขยะไม่ถูกที่ถูกทางก็ดี เทวดาไม่พอใจ เมื่อเทวดาไม่พอใจ ก็ทำให้ฝนแล้ง ทำให้อากาศเปลี่ยนแปลง อันนี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรง

ถ้าเราเก็บกวาดทำความสะอาดอย่างดี แล้วก็ปลูกต้นไม้ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า แล้วก็รักษาศีล สิ่งเหล่านี้เทวดาชอบใจ เมื่อเทวดาชอบใจแล้ว สิ่งแรกเลยคือ เทวดาไม่กลั่นแกล้ง นอกจากไม่กลั่นแกล้งแล้ว เทวดาก็จะมาส่งเสริมคนที่ปลูกต้นไม้ให้ได้รับประโยชน์ ให้ได้มนุษยสมบัติหรืออะไรต่างๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ เทวดาเหล่านั้นก็มาช่วย มนุษย์ทำกรรมแต่กระเทือนไปถึงเทวโลก เทวดามองเห็นมนุษย์ เอาอีกแล้ว ทิ้งขยะอีกแล้ว เอาอีกแล้ว ตัดไม้ทำลายป่าอีกแล้ว เทวดาก็ไม่พอใจ ในวัตตสูตร ซึ่งพระสูตรเกี่ยวกับเรื่องฝนแล้ง เล่าว่า การที่เทวดาไม่พอใจ เป็นหนึ่งในเหตุที่ทำให้ฝนแล้ง ก็เพราะมนุษย์ทิ้งขยะไม่ถูกที่ ตัดไม้ทำลายป่า

ปุจฉา : เกิดมาจากที่เราทำทั้งนั้นเลยนะเจ้าคะ ทำร่วมกันมา แล้วพวกเราก็ต้องมารับกรรมร่วมกัน ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร ใช่

ปุจฉา : พระอาจารย์มีโครงการของวัดจากแดงที่อยากจะทำ ที่ตั้งใจเอาไว้แต่ยังทำไม่ได้ มีไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : มี คือเรื่องของขยะนี่ ยังอยู่แค่ในวัด ยังไม่ออกไปนอกวัดเท่าที่ควร ตอนนี้มีญาติโยมเข้ามาร่วม เช่น ช่วยเก็บขวดพลาสติกมาส่ง ช่วยเก็บโน่นเก็บนี่มาส่ง มาช่วยแยกขยะที่วัด แต่ในบ้าน ในชุมชนจริงๆ ยังไม่ได้ร่วมมือเท่าที่ควร ก็กำลังจะประชุมหาแนวทางพรุ่งนี้ แล้วจากนั้น ก็จะลงมือเข้าไปทุกครัวเรือน ไปทุกบ้าน ทำอย่างไรจะให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจริงจังในชีวิตประจำวันได้ ไม่อยู่แค่ในวัด อันนี้ก็กำลังจะทำอยู่ แล้วก็มีการวางแผน ไปดูงานว่าที่ไหน ที่ทำสำเร็จแล้ว ก็เอาแผนนั้น รูปแบบนั้นมาลง ก็จะเริ่มประชุมกัน

ตอนนี้อากาศวิปริต หลายคนบอกร้อนมากๆ เลย หลายคนพอมาถึงวัดจากแดงก็บอกว่า ทำไมไม่ร้อนเหมือนที่อื่น ลมเย็นสบาย ก็เพราะ ๑. ที่วัดเก็บขยะ ๒. ที่วัดปลูกต้นไม้ ๓. ทำความสะอาดภายในวัด และวัดอยู่ติดริมแม่น้ำด้วย ปลูกต้นไม้ด้วย ข้างบนมีต้นไม้ ข้างล่างโล่งโปร่ง ขยะเก็บเรียบร้อย ลมก็เย็น ที่วัดจึงเย็นสบาย ขณะที่ข้างนอก เขาบ่นกันว่าร้อนตับแตก

ปุจฉา : พระอาจารย์ได้แรงบันดาลใจมาจากไหน คือมีพระสงฆ์ไม่กี่รูป ที่เอาจริงเอาจัง แบบที่พระอาจารย์ทำอยู่ จึงอยากทราบที่มา ที่ทำให้ท่านมาทำเรื่องนี้จริงจังเจ้าค่ะ

วิสัชนา : เจริญพร ตั้งแต่เป็นเด็กก็ได้ทำความสะอาดบ้าน รดน้ำต้นไม้ทุกวัน พอบวชเป็นสามเณร งานประจำที่ดูแลให้วัด เรื่องแรกเลยก็คือเรื่องความสะอาดของห้องน้ำ พอไปอยู่วัด

ท่ามะโอ ลำปาง ก็ทำความสะอาดห้องน้ำของวัดทั้งหมด รับภาระไปเลย

ช่วงอยู่ที่วัดท่ามะโอ ก็ได้ฟังหลวงพ่อวัดท่ามะโอเล่าให้ฟังว่า มีพระเถระรูปหนึ่ง คือ **พระอาจารย์แลดี สยาดอ** ท่านเก่งปริยัติมาก ปฏิบัติก็เก่งมาก เทศน์ก็เก่งมาก กลางวันท่านสอนหนังสือ ตกเย็นทำวัตร ตั้งแต่ ๑ ทุ่มถึง ๔ ทุ่ม แล้วเขียนหนังสือจาก ๔ ทุ่มถึงเที่ยงคืน แต่ท่านขัดห้องน้ำทุกวันเลย จนกระทั่งลูกศิษย์สงสัย ใครมาขัดห้องน้ำ ทำไมมันสะอาดกว่าเดิม พอไปแอบดู เห็นเป็นอาจารย์ ลูกศิษย์ก็เลยไปกราบเรียน ขอร้อง พระอาจารย์ อย่าได้ไปล้างห้องน้ำเลย ลูกศิษย์จะเป็นบาปเป็นกรรมเปล่าๆ แต่พระอาจารย์แลดี สยาดอ ท่านก็บอกว่า *"ในสังสารวัฏอันยาวนาน ผมเป็นทาสของกิเลสตัณหามาหลายภพชาติแล้ว ชาตินี้ขอเป็นทาสรับใช้พระสงฆ์สักชาติเถอะ"* ท่านได้กล่าวอย่างนี้ เรื่องปริยัติไม่มีใครจะเทียบท่านได้ ปฏิบัติก็ปฏิบัติอุกฤษฏ์อยู่ในป่าองค์เดียว มีพระไปเจอไปถามปัญหากรรมฐานท่าน สุดท้าย จากการไปถามปัญหาก็พัฒนาเป็นการไปขออยู่ปฏิบัติด้วย จนมาเป็นสำนักปฏิบัติ และต่อมาก็เป็นสำนักเรียนไปด้วย ก็เลยเป็นทั้งสำนักปฏิบัติและสำนักเรียนมาจนกระทั่งปัจจุบัน ก็ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว นี้เป็นเรื่องของท่านอาจารย์แลดี สยาดอ

ปุจฉา : พระอาจารย์ได้ฟัง ได้ปฏิบัติ ก็เหมือนได้หล่อหลอมความรับผิดชอบมาแต่เด็กนะคะ

วิสัชนา : เจริญพร ตอนเด็กๆ อาตมาก็มีอัธยาศัยมาทางนี้อยู่พอประมาณ พอได้ฟังอย่างนี้ ก็เลยอยากจะทำต่อเนื่อง อยากจะทำให้เกิดขึ้นจริงๆ แล้วก็ได้ไปดูงานที่มูลนิธิฉือจี้ ไต้หวัน เมื่อสิบกว่าปีก่อน ก็ได้แนวคิดมาส่วนหนึ่ง

ปุจฉา : ที่นั่นก็เป็นต้นแบบเลยนะเจ้าคะ

วิสัชนา : เจริญพร ก็ได้ไปดูที่ไต้หวันมา ที่นั่นเขาทำกันจริงๆ สมัยก่อน อาตมาเป็นสามเณรพระลูกวัด ก็ทำแค่เฉพาะศาลาวัด เฉพาะกุฏิ ห้องน้ำของวัด ไม่ได้มีอะไรมาก ก็ทำตามๆ ไปแค่นั้นแหละ ไม่มีนโยบายออกไปถึงข้างนอก ตอนหลัง พอมาอยู่วัดจากแดง ใจอยากจะทำมานานแล้ว สอนนักเรียนก็สอน ก็อยากจะทำด้วย พอสบโอกาสก็เลยทำ เจริญพร

ปุจฉา : สาธุเจ้าค่ะ ฟังแล้วคล้ายๆ ครูบาอาจารย์ที่ท่านเคยเป็นต้นแบบเป็นแบบพิมพ์มาเลยเจ้าค่ะ

วิสัชนา : อาตมาได้ไปดูงานที่ไต้หวัน ที่ลังกา ที่พม่า ไปดูมาทุกที่แล้ว จะมาประชุมลงมือกันวันที่ ๒๗ นี้ ถ้าโยมสะดวก ก็เชิญมาประชุมด้วย มีเรื่อง ๑. การศึกษาของเด็ก ๒. การศึกษาของโยม ๓. การศึกษาของพระ เราจะเอาพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพุทธพจน์ไปไว้ตรงไหน ที่จะให้เข้าถึงประชาชนได้ ซึ่งตรงนี้ อาตมาดูงานมาแล้ว ก็พร้อมในเรื่องของปริยัติ ก็คิดว่าน่าจะลงมือได้สักที ได้เท่าไรก็ลุยไปเลย ไม่ต้องพร้อมทุกอย่างหรอก ได้เท่าไรเท่านั้น ลงมือทำเลย เจริญพร

ปุจฉา : ก่อนที่จะจบการสนทนา โยมเห็นพระอาจารย์บอกว่า เมื่อเราเก็บของที่ทิ้งแล้วมา เราต้องพิจารณาว่า จะเอาไปทำอะไรได้บ้าง โยมก็นึกถึงหมอชีวกที่ไปเรียนกับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ แล้วครูบอกว่า ให้หาดูซิ ต้นไม้อะไรที่ไม่เป็นยา หมอชีวกไปหาจนทั่ว มันก็ไม่มีต้นไม้อะไรเลยที่ไม่เป็นยา คือทุกอย่างมีประโยชน์ทั้งหมด ถ้าเรารู้จักมอง โยมได้ข้อคิดว่า การที่เรารู้จักมองสิ่งที่ดีๆ ในสิ่งต่างๆ แล้วสามารถนำมาประยุกต์ หรือทำประโยชน์ให้กับชีวิตเราได้ ไม่ให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เราก็เป็นคนโชคดี ใช่ไหมเจ้าคะ

วิสัชนา : ใช่ เจริญพร

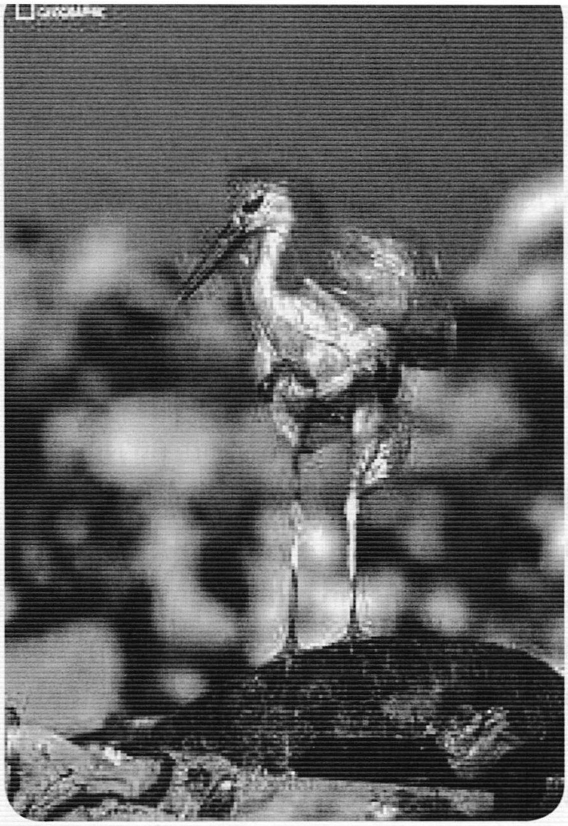
ปุจฉา : พระอาจารย์จะฝากข้อคิดเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมให้กับญาติโยมอย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : ขอฝากญาติโยมให้ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน คือ ๑. งดใช้วัตถุเกินความจำเป็น ๒. ใช้ด้วยปัญญา คำว่าใช้ด้วยปัญญาก็คือ ปฏิสังขา โยฯ พิจารณาก่อนใช้ วัตถุประสงค์หลักคืออะไร วัตถุประสงค์รองคืออะไร ถ้าทำได้อย่างนี้ พอใช้เสร็จแล้วเหลือเศษที่เราคิดว่าเป็นขยะ ก็คัดแยกทั้งหมด แยกไว้เป็นพวกๆ กระดาษอยู่กับกระดาษด้วยกัน กิ่งไม้อยู่กับกิ่งไม้ ใบไม้อยู่กับใบไม้ เปลือกทุเรียนอยู่กับเปลือกทุเรียนด้วยกัน ให้แยกเอาไว้ทั้งหมด เอามาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ทั้งหมด มีมูลค่ากิโลกรัมละ ๑๐ บาท เจริญพร

ปุจฉา : ก็ต้องช่วยกันนะคะ จะได้ช่วยแก้ไขปัญหาที่กำลังวิกฤตกันทุกวันนี้ แล้วในทางธรรมนั้นเอามาเชื่อมโยงได้อย่างไรบ้างเจ้าคะ

วิสัชนา : พอดีอาตมาทำเรื่องนี้เป็นขยะ ๓ กอง หรือ ๓ ขั้น ขยะกองแรก เอา*มนุษย์สมบัติ* ขยะกองที่สอง เอา*สวรรค์สมบัติ* ขยะกองที่สาม เอา*นิพพานสมบัติ*

ที่บอกว่า ขยะกองเดียวนี้ ถ้าเป็นขยะไปแล้วจะทำอย่างไรดี ถ้าคนไม่มีปัญญา พอเห็นขยะก็จะโมโหแล้ว ใครเอามาทิ้ง แต่คนมีปัญญา จะเห็นว่าขยะกองนี้ รีไซเคิลเอามาใช้ใหม่ได้ทั้งหมดเลย เมื่อเร็วๆ นี้ อาตมาได้ไปร่วมพิธีเปิดโรงงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลวงษ์พาณิชย์แห่งใหม่ที่นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ คือโรงงานของบริษัทโฟคัส เวก ที่ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้เห็นการบริหารจัดการขยะชั้นนำ โดยรถเข็นขยะทั้งคัน ถอยเข้าไปในโรงงาน เทขยะทิ้งลงไปทั้งหมด ในโรงงานมีเครื่องดูดขยะที่เททิ้งลงไป โดยแยกพวกเศษอาหารออกไปทางช่องหนึ่ง พลาสติกออกช่องหนึ่ง ขวดออกช่องหนึ่ง โฟมออกช่องหนึ่ง เศษรองเท้าออกช่องหนึ่ง พลาสติกก็ออกต่างหาก พวกกรวดพวกหินก็ตกข้างล่าง เสร็จแล้ว

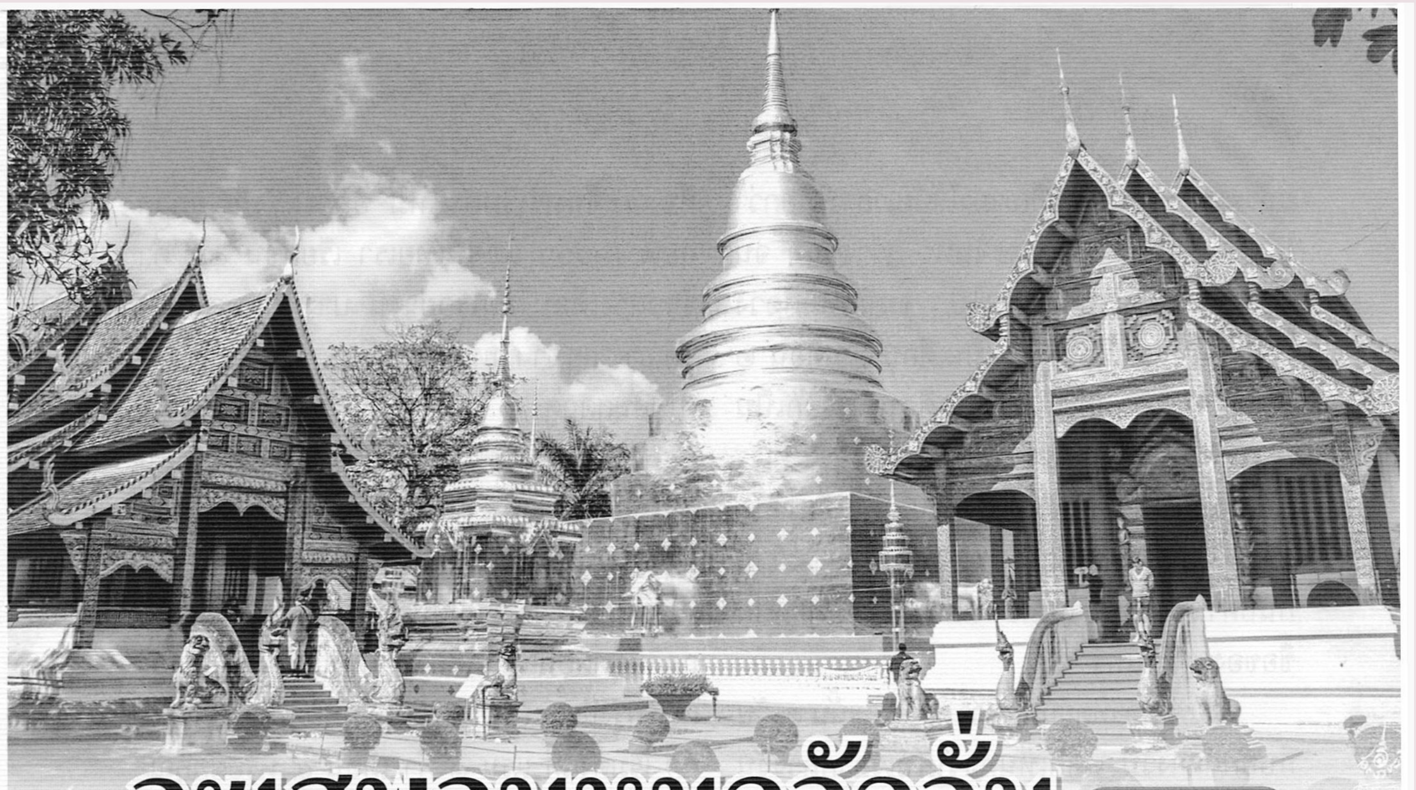
พวกเศษอาหารก็นำไปทำปุ๋ยทั้งหมดเลย ขวดก็เอาไปขาย ส่วนพวกวัสดุแห้งไปทำเชื้อเพลิง ขยะทั้งคันรถ นำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด ไม่ต้องทิ้งอะไรไปเลย โรงงานวงษ์พาณิชย์ที่เพิ่งเปิดนี้จัดเป็น **มนุษย์สมบัติ**

ส่วน **สวรรค์สมบัติ** ในอังคุตตรนิกายบอกอานิสงส์ของการเก็บกวาดข้อสุดท้ายไว้ว่ามีวิมานบนสวรรค์เกิดรอ

ส่วน **นิพพานสมบัติ** ก็คือ ขยะในชีวิตเรามี ๒ อย่าง เป็นขยะเปียกกับขยะแห้ง หรือขยะมีพิษกับขยะไม่มีพิษ เรามีขยะเปียกอยู่ ๓๒ ชิ้น คือ อาการ ๓๒ และมีขยะแห้ง ๑๐ ชิ้น เช่น ขี้โมโห ขี้งก ขี้น้อยใจ ขี้หลงขี้ลืม ขี้เหนียว ขี้อิจฉา ขี้สงสัย ขี้เกียจ กิเลสอกุศลต่างๆ ขยะ ๑๐ กองที่อยู่ในสมอง ถ้าช่วยกันเคลียร์ออกได้วันไหน วันนั้นก็จะได้นิพพานสมบัติ

ปุจฉา : พระอาจารย์มองทะลุเลย มีการพัฒนาไปถึงความสิ้นทุกข์ นิพพาน วันนี้ได้ข้อคิดมากมาย กราบสาธุขอบพระคุณพระอาจารย์เจ้าค่ะ

วิสัชนา : เจริญพร

จะเสพจนหมดจักจั่น หรือจะสร้างสรรค์แบบมฆมาณพ

ปัญญาปริทัศน์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

วันนี้มาพบกับพระและโยม ในยามย่างเข้าคิมหันต์ คือฤดูร้อน เป็นสัญญาณว่าสงกรานต์ใกล้เข้ามา อุโบสถนี้ ที่พระสวดปาติโมกข์จบลงไปนั้น เป็นอุโบสถสุดท้ายของเหมันตฤดู คือวันนี้สิ้นฤดูหนาว ที่จริงเหมันต์นั้น เป็นชื่อฤดูของชมพูทวีป เราก็เรียกของเราตามไปด้วย เอาฤดูหนาวเป็นเหมันต์ ที่จริงนั้น เหมันต์แปลว่าฤดูที่หิมะตก เหมันต์ก็มาจากหิมะนั่นเอง แต่เมืองไทยของเราไม่มีหิมะตก ก็พลอยเรียกว่าเหมันต์ไปด้วย

สามฤดู รู้กันดี แต่จะมีวสันต์ได้ ต้องรู้จักฤดูให้ครบทั้ง ๖

เหมันต์คือฤดูหนาวนั้น มาสิ้นสุดในวันเพ็ญเดือน ๔ หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ได้แก่วันนี้ เดือน ๔ นี้ ภาษาพระเรียกว่า **ผัคคุณมาส** พรุ่งนี้วันต่อไปเป็นแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ขึ้นฤดูใหม่ เป็นคิมหันต์ คือฤดูร้อน ที่ว่านี้คือ เราจัดตามบาลีแบบที่นิยมกัน ซึ่งมี ๓ ฤดู วันนี้ก็ควรจะพูดกันในเรื่องฤดูกาลนั้นด้วย มาทำความเข้าใจ อย่างน้อยก็ทบทวน เพราะบางที เราก็พูดกันไปโดยไม่ได้เข้าใจจริง

เราบอกว่าวันนี้เป็นวันเดือนเต็ม คือวันที่พระจันทร์เต็มดวง คำไทยว่าเดือน แปลว่าพระจันทร์ เช่นบางทีเราพูดว่า “คืนนี้เดือนมืด”

แล้วพระจันทร์นั้น เราก็เอามาใช้นับเวลา ก็เรียกว่าเดือนอีก **เดือน** คือ พระจันทร์ สว่างขึ้นๆ จนเต็มดวง แล้วแรมเลือนลงไปๆ จนมืดหมดดวงทีหนึ่ง ก็นับว่าเดือนหนึ่ง เป็นเดือน ๑ เดือน ๒ เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนโน้นเดือนนี้ เรียกเป็นคำบาลีว่า มาสนั้นมาสนี้ นี่ก็หมายความว่า ที่เรานับเดือน เป็นเท่านั้นวัน เท่านี้วัน เดือนที่เท่านั้นเดือนที่เท่านี้ เป็นเดือนที่ ๓ เดือนที่ ๔ อะไรนี่ก็นับตามพระจันทร์นั่นเอง นี่คือ เดือนนั้นมาจากชื่อของพระจันทร์

ส่วนพระอาทิตย์นั้น ชื่อว่า **ตะวัน** ฉะนั้น ตะวันก็บอกกลางวัน เราก็เห็นตะวันในเวลากลางวัน แล้วก็มานับเดือนโดยแบ่งจากจำนวนวันในรอบปี ให้เดือนหนึ่งๆ ได้จำนวนวันใกล้ๆ พอๆ กันกับเดือนของพระจันทร์ที่ว่านั้น ได้ ๑๒ เดือน เป็นเดือนละ ๓๐ วัน ๓๑ วัน ๒๙ - ๒๘ วัน อะไรก็ว่าไป ก็ทำความเข้าใจกันไว้ บางทีคนไม่ได้นึกหรอกว่า เดือน คือพระจันทร์ กับเดือน ที่เรานับเป็นเดือน ๓ เดือน ๔ นี้ เป็นเรื่องเดียวกัน เพราะเขานับโดยเอาพระจันทร์นี้ เป็นตัวกำหนด ก็จึงเรียกว่าเดือน

ทีนี้ ฤดูนี่ เอาเดือนเต็มเป็นที่สิ้นสุด แล้วต่อไปก็ตั้งต้นใหม่ เพราะฉะนั้น แรม ๑ ค่ำ จึงตั้งต้นใหม่

คือพระจันทร์เริ่มต้นใหม่ อย่างฝรั่งก็เรียกว่า new moon แต่คนไทยเรา เรียกขึ้น ๑๕ ค่ำ ว่ากลางเดือน อะไรอย่างนี้ บางทีก็สับสนบ้าง แต่เอาง่ายๆ ว่า กำหนดฤดูนี้ ถือพระจันทร์เต็มดวงเป็นสิ้นสุดฤดู

วันนี้เป็นวันพระจันทร์เต็มดวง หรือเดือนเต็มดวงของเดือน ๔ คือผัคคุณมาส ก็เป็นอันสิ้นสุดฤดูเหมันต์ คือสิ้นสุดฤดูหนาว พรุ่งนี้แรม ๑ ค่ำ เปลี่ยนฤดูแล้ว กลายเป็นคิมหันต์คือฤดูร้อน นี่คือฤดูสิ้นสุดตอนเดือนเต็ม พอเดือนเปลี่ยนเป็นข้างแรม พรุ่งนี้แรม ๑ ค่ำ ก็เริ่มฤดูคิมหันต์ คือ *คิมหันตฤดู* เริ่มตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ หรือผัคคุณมาสนี้ไป ๔ เดือน ก็ไปลงท้ายฤดูด้วยขึ้น ๑๕ ค่ำ คือเดือนเต็มดวงของเดือนอะไร นับจากเดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ ก็ไปถึงเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระจันทร์คือเดือนเต็มดวง ก็เป็นอันสิ้นสุดฤดูคิมหันต์ คือสิ้นสุดฤดูร้อน พอรุ่งขึ้นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ก็เข้าฤดูฝน พระก็เข้าพรรษา เป็นสัญญาณบอกว่าฤดูฝนเริ่มต้น เรียกว่า *วัสสานฤดู*

จำกันไว้ให้แม่น *วัสสานะ* คือฤดูฝน บางคนเข้าใจผิด ไปเรียกฤดูฝนเป็นวสันตฤดู นี้คือผิดพลาด ฤดูฝนคือวัสสานฤดู เรียกสั้นๆ ว่าวัสสา ก็คือพรรษา อย่างพระนี้จำพรรษา ก็คือจำฤดูฝน แต่ชื่อฤดูแท้ว่า *วัสสานะ* แล้วบางทีก็เรียกว่า *ปาวุสฤดู* ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของฤดูฝน เอาละ อย่าไปยุ่งเลย จำยาก จะวุ่นวาย

เอาแค่ว่า *วัสสานะ* คือฤดูฝน เริ่มแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ คือ อาสาฬหมาส แล้วนับไปอีก ๔ เดือน จบที่เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือวันเพ็ญเดือน ๑๒ เป็นวันสุดท้ายของฤดูฝน ได้แก่วันลอยกระทง นี่คือวันเพ็ญเดือน ๑๒ เป็นวันสิ้นสุดฤดูฝน แล้วต่อจากนั้น รุ่งขึ้น แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ กัตติกมาส ก็จะเป็นวันเริ่มต้นฤดูหนาว คือเข้า*เหมันตฤดู*

แล้วก็นับไปอีก ๔ เดือน อย่างที่ว่าแล้ว ก็มาบรรจบถึงตอนนี้ คือสิ้นฤดูหนาว ในวันเพ็ญเดือน ๔ ผัคคุณมาส ก็จบ ครบรอบปี ก็เป็นอันว่าปีหนึ่งมี ๓ ฤดู ดังที่ว่ามานี้

การนับฤดูแบบวัสสานะ เหมันต์ และคิมหันต์นี้ เราเอามาจากชมพูทวีป ที่นี้อินเดียนั้นตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของเขา ก็ใกล้เคียงเมืองไทย แต่ไม่เท่ากันจริง เพราะฉะนั้น ฤดูกาลก็ไม่ตรงกันแท้ อินเดียเขาเป็นประเทศใหญ่ ใหญ่กว่าประเทศไทย ๖ เท่า แล้วจีนกับอเมริกายังใหญ่กว่าอินเดียอีก ๓ เท่า หมายความว่า จีนใหญ่กว่าอินเดีย ๓ เท่า อเมริกาก็เช่นเดียวกัน ใหญ่กว่าอินเดีย ๓ เท่า ไทยจึงเล็กกว่าจีน ๑๘ เท่า แล้วก็เล็กกว่าอเมริกา ๑๘ เท่า นี่คือไทยเล็กกว่าอินเดีย ๖ เท่า

ที่นี้ ใต้สุดของอินเดียนั้น ก็ใกล้เคียงกับใต้สุดของประเทศไทย แต่ไม่ตรงกันจริง ใต้สุดของอินเดีย อยู่แถวๆ จังหวัดพังงา กระบี่ อะไรแถวนั้น แต่เหนือสุดของเขาล่ะ เพราะอินเดียเป็นประเทศใหญ่ เหนือสุดของเขาจึงเลยขึ้นไปมาก อย่างเมืองกุสินารา ที่อยู่ในแดนพุทธภูมิ อยู่ในสังเวชนีย-สถาน ๔ เป็นสถานที่ปรินิพพาน แล้วก็ที่ประสูติคือลุมพินีวันนั้น อยู่ใกล้กัน ทีนี้ ๒ เมืองนั้นเข้าเขตที่เรียกว่าเหนือมากแล้ว เลยจากเราไปเยอะ ของเรานี้ จังหวัดเหนือสุดอยู่แถวๆ เชียงรายนี้

เราลองเทียบอินเดียกับไทย โดยวัดด้วยอเมริกา ของไทยเรา เหนือสุดแถวเชียงราย ก็อยู่ใต้ไมอามี่ ในรัฐฟลอริดา ใต้ลงมาตั้งราว ๖๐๐ กิโลเมตร แต่ของอินเดีย กุสินารา แล้วก็ลุมพินี ซึ่งเข้าไปอยู่ในเขตเนปาล ที่ประสูติพระพุทธเจ้า ที่นับว่าเหนือสุดในดินแดนพุทธภูมิ จึงจะอยู่ในระดับของไมอามี่ รัฐฟลอริดา

ทีนี้ขึ้นไปอีก ให้เหนือสุดของอินเดียจริงๆ คือแถบแคว้นแคชเมียร์ หรือภาษาเก่าเรียกว่ากัศมีระ แคว้นกัศมีระ มีเมืองหลวงชื่อว่าศรีนคร เมืองศรีนครนี้ใกล้เหนือสุดของอินเดีย เทียบแล้วก็ยังอยู่แค่แถวๆ เมืองวอชิงตัน ดีซี เท่านั้นเอง หมายความว่า เหนือสุดของอินเดียนี้ อยู่แค่ระดับเดียวกับเมืองวอชิงตัน ดีซี เมืองหลวงของอเมริกา ซึ่งยังต่ำกว่าเมืองนิวยอร์กเลย นี่เป็นความสูงต่ำในเรื่องทิศเหนือ-ใต้ ซึ่งเกี่ยวกับฤดูกาลด้วย เพราะเป็นเรื่องของเขต ตามเส้นรุ้งเส้นแวง อะไรพวกนี้

ทีนี้ เมืองไทยเรานับฤดูตามอินเดีย อินเดียนั้นถึงฤดูหนาว ส่วนข้างบนของเขา อย่างที่ว่าชัมมูและแคชเมียร์ อยู่เหนือกว่าเราเยอะแยะ เมืองหลวงที่ชื่อว่าศรีนคร อยู่เหนือเชียงรายขึ้นไปราว ๑,๕๐๐ กม. แล้วแถมอยู่บนภูเขาหิมาลัยด้วย ก็หนาวมาก ส่วนข้างล่าง ทางใต้สุดของเขา ลงมาอยู่ในระดับของจังหวัดพังงา กระบี่ อากาศแถบเหนือ กับแถบใต้ของเขา จึงต่างกันมาก อินเดียจึงมีวิธีแบ่งฤดูเป็น ๒ แบบ

แบบที่พูดเมื่อกี้นี้ เรียกว่า ๓ ฤดู มีฤดูละ ๔ เดือน ทีนี้ แบ่งอีกแบบหนึ่ง เป็น ๖ ฤดู ที่แบ่งเป็น ๖ ฤดูนี้ ก็ซอยจาก ๓ ฤดูนั่นเอง ที่แบ่งแบบ ๓ มีฤดูละ ๔ เดือน เมื่อแบ่งแบบ ๖ ฤดู ก็เป็นฤดูละ ๒ เดือน

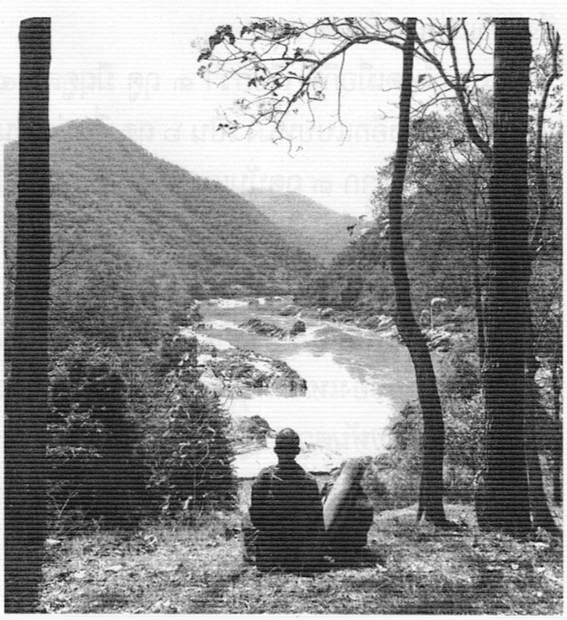
ถ้าตั้งต้นกันที่วันนี้ อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า นี่เป็นวันสุดท้ายของ*เหมันตฤดู* คือสิ้นสุดฤดูหนาว พรุ่งนี้ย่างขึ้น*คิมหันตฤดู* ฤดูร้อน เมื่อแบ่งแบบ ๓ ฤดู ก็เป็น ๔ เดือน คิมหันตฤดูเริ่มพรุ่งนี้ แรม ๑

ค่ำเดือน ๔ นับไปครบ ๔ เดือน สิ้นฤดู ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ที่บอกเมื่อกี้นี้แล้วว่าจะเข้าสู่วัสสานะ เป็นฤดูฝน

แต่ทีนี้ ถ้าแบ่งแบบ ๖ ฤดู ก็แบ่งคิมหันตฤดู เป็น ๒ ฤดูย่อย นี่คือโดยเฉพาะในอินเดียแถบเหนือ ซึ่งมีอากาศเย็นมาก ก็มีฤดูที่เรียกว่าใบไม้ผลิแทรกเข้ามา พอสิ้นฤดูหนาวคือเหมันต์ แทนที่จะขึ้นคิมหันต์คือฤดูร้อน ก็ขึ้นวสันต์ เป็นฤดูใบไม้ผลินี่แหละ พรุ่งนี้วสันต์จะมา ตรงนี้แหละที่สับสน คนไทยไม่มี และไม่รู้จักวสันต์ ก็เรียกผิด เอาวสันตฤดู เป็นฤดูฝนไป

วสันตฤดู แปลว่า ฤดูใบไม้ผลิ เริ่มแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ คือพรุ่งนี้ แล้วเฉพาะปีนี้ พรุ่งนี้ตรงกับวันที่ ๒๑ มีนาคม ทีนี้ ตามฤดูของฝรั่งตะวันตก ที่นับตามระบบสุริยคติ เอาวันที่ ๒๑ มีนาคม เป็นวันเริ่มต้น *ฤดูใบไม้ผลิ* หรือ spring ปีนี้ก็พอดีตรงกันเลย วสันตฤดูก็เริ่มต้นพรุ่งนี้ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ และของฝรั่งก็เริ่มต้นพรุ่งนี้ วันที่ ๒๑ มีนาคม จึงขอให้เข้าใจว่า ที่ว่าเริ่มต้นคิมหันตฤดูพรุ่งนี้นั้น เมื่อแบ่งละเอียดลงไป กลายเป็นเริ่มต้นวสันตฤดู คือเริ่มต้นฤดูใบไม้ผลิ หรือ spring

ฤดูใบไม้ผลินี้ เป็นฤดูที่ว่า สิ้นหนาวแล้ว ต้นไม้ที่เหี่ยวแห้ง ร่วงโรย มีหิมะจับ ออกใบ

ออกดอกอะไรไม่ได้ ลำต้นดำ เหลือแต่กิ่ง ตอนนี้ก็จะผลิดอกออกใบ บนพื้นดินก็มีผืนหญ้าขึ้นมาเขียวขจี มีดอกไม้สีเหลือง สีอะไร แซมขึ้นมา เป็นฤดูที่สวยสดงดงาม พระกาฬุทายีที่อาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงเยี่ยมพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ ก็นิมนต์ตอนเข้าวสันตฤดูนี้แหละ เพราะว่ากบิลพัสดุ์นั้นอยู่อินเดียแถบเหนือ ก็มีอากาศที่หนาวเย็น พอสิ้นเหมันต์หิมะเลิกตก ก็จะเข้าวสันตฤดู

เป็นอันว่า พรุ่งนี้เป็นวันเริ่มต้นวสันตฤดู คือฤดูใบไม้ผลิ แปลว่า ฤดูของคนเล่นกีฬา หรือฤดูของการสนุกสนานบันเทิง ชื่อว่าวสันตฤดูนี้ บอกความหมาย ให้นึกถึงยามที่ผู้คนกำลังสดชื่นรื่นเริง โดนหิมะโดนลมเยือกหนาวมาแทบแย่หลายเดือน ตอนนี้สบายแล้ว เล่นกันให้สนุกสนาน เบิกบานกายใจ

เอาละ เข้าใจแล้วนะ เป็นอันว่าพรุ่งนี้จะเริ่มฤดูแยกย่อยที่เรียกว่าวสันตฤดู แปลว่าฤดูใบไม้ผลิที่คนไทยมากมายไม่รู้จัก แล้วก็แปลวสันตฤดูเป็นฤดูฝนไป แม้แต่ในพระไตรปิฎก แปลภาษาไทยก็บังเอิญไปเจอแห่งหนึ่งแปลวสันตฤดูเป็นฤดูฝนไป และบางแห่งก็เขียนบาลีผิด เขียน *วสนฺต* เป็น *วสฺสนฺต* นี่คือสับสนกับวัสสานะ และวัสสะ ที่แปลว่าฤดูฝน นี่แหละเพราะเมืองเราไม่มี เมื่อเอามาพูดกันก็จึงยุ่งอย่างนี้

เอาละนะโยมต้องแม่นเรื่องนี้ เป็นอันว่าพรุ่งนี้เริ่มวสันตฤดู เป็น Spring ฤดูใบไม้ผลิ ตรงกันพอดีทั้งของเรา จันทรคติ และของฝรั่ง วันที่ ๒๑ มีนาคม เมื่อวสันต์มาแล้ว นับไปอีก ๒ เดือน วสันตฤดูก็จะสิ้นสุด ในวันเพ็ญเดือน ๖ คือวิสาขบูชา นี่คือลงในวันวิสาขบูชาพอดีเลย หมดฤดูใบไม้ผลิ สิ้นวสันตฤดูในวันวิสาขบูชา ต่อจากนั้นก็เรียกได้เต็มตัวว่า *คิมหันตฤดู* หรือคิมหันต์

ที่จริง ภาษาพระไม่นิยมเรียกว่าคิมหันต์ ท่านเรียกว่าคิมหะบ้าง คิมหานะบ้าง แต่ในภาษาไทยจะเรียกคิมหันต์ ก็ไม่ว่า เป็นการเรียกตามนิยมเข้าชุดกับเหมันต์

เป็นอันว่าเข้าใจแล้ว ก็ยังมีอีก ๒ ฤดูย่อย คือ แบ่งฤดูฝนออกไป ให้มีฤดูท้ายฝน และแบ่งฤดูหนาวออกไป ให้มีฤดูท้ายหนาว คือ ฤดูฝนหรือวัสสานะนั้น พอเข้าพรรษาแล้ว ผ่านไป ๒ เดือน ถึงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็จะเปลี่ยนเป็นฤดูสารท เรียกว่า *สรทฤดู* ผู้ใช้ภาษาบาลี มักจะแปลว่า ฤดูท้ายฝน เป็นฤดูฝนเม็ดโต ก็คือฤดูใบไม้ร่วง ที่ตรงกันข้ามกับวสันต์ ที่ใบไม้ผลินั่นเอง

แล้วต่อไป พอสรทฤดู หรือฤดูสารทสิ้นสุดจบแล้วก็เข้าฤดูหนาว เป็นเหมันต์ ที่ว่าเริ่มในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ แล้วถ้าแบ่งละเอียด พอผ่านไปได้ ๒ เดือน ก็ขึ้นฤดูย่อย ที่เรียกว่า *สิสิรฤดู* แปลกันว่าฤดูยะเยือก ก็คือท้ายหนาว เป็นช่วงต่อ พอสิ้นสิสิรฤดู ฤดูยะเยือกแล้ว ก็มาเข้าวสันต์ เป็นฤดูใบไม้ผลิ ที่ว่าจะเริ่มพรุ่งนี้ ก็เลยเล่าให้ฟังไว้เป็นความรู้ จะได้เข้าใจเรื่องฤดูกาลที่เราต้องผ่านกันทุกปี

จากธรรมชาติ คนออกมาสานสังคม แล้วพากันมา จนได้พบกระแสนิยมของความเจริญในปัจจุบัน

เรื่องฤดูกาลที่บอกเมื่อกี้ว่า เวลานี้เข้าคิมหันต์ ถึงฤดูร้อนแล้ว เป็นสัญญาณว่าสงกรานต์จะมา *แต่ที่มาที่วัดวันนี้ อาตมาไม่ได้นึกถึงสงกรานต์ แต่นึกถึงจักจั่นว่า เอ๊ะ เราจะได้ยินเสียงจักจั่นไหมนี่ สมัยก่อน เมื่ออยู่ที่วัดนี้ พอเข้าฤดูร้อน ก็มีเสียงจักจั่นสนั่นวัด* แล้วที่นี่ก็ใกล้พุทธมณฑลด้วย บริเวณพุทธมณฑลก็คือป่า เป็นสวนใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงมีเสียงจักจั่นเซ็งแซ่ไปหมด ตั้งแต่ในวัดนี้ไปจนถึงพุทธมณฑล พอตื่นเช้าขึ้นมา ก็ร้องกันสนั่นหวั่นไหว เรื่อยไปจนกระทั่งโพล้เพล้ ถึงเวลาค่ำ เรียกว่า ร้องกันเพรียกไปเลย

ทีนี้ก็เป็นที่สังเกตว่า ตอนนี้ เสียงจักจั่นไม่ค่อยมี พอเข้าฤดูร้อนแล้ว ได้ฝากท่านพระครูวินัยธรช่วยถามทางพังงาซิ ภาคใต้เป็นอย่างไร เสียงจักจั่นยังมีไหม พระที่นั่นบอกว่า แทบไม่มีเสียงจักจั่นแล้ว ถามไปทางเชียงใหม่ ยังไม่ชัดว่ามีแค่ไหน แล้วก็ให้ถามไปทางสุพรรณบุรีด้วย แต่ที่วัดนี้ได้มาด้วยตนเอง ยังมีให้ได้ยินบ้าง แต่ว่าน้อยไม่เหมือนสมัยก่อน

ในสมัยก่อนนั้น อย่างที่บอกเมื่อกี้ เสียงจักจั่นสนั่นเลย ทุกวันตอนเย็นๆ เดินกันไปกับหลวงลุง (หลวงลุงที่ท่านมรณภาพไปแล้วเมื่ออายุ ๑๐๐ ปี) ราว ๕ โมงเย็น ออกเดินกันไปตามลานวัด ยังจำได้ว่า บางปีจักจั่นเริ่มร้องไว ในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ คือวันวาเลนไทน์ แสดงว่าฤดูร้อนมาเร็ว ถึงวันนั้นก็ได้ยินเสียงจักจั่นสนั่นหวั่นไหวแล้ว

แล้วก็นึกถึงเวลาไปต่างจังหวัด เดี๋ยวนี้ เสียงจักจั่นน้อยลงไปทุกที ที่พักในช่วงเวลานี้ อยู่ใกล้แก่งกระจาน อยู่บนเนินเขา ได้สังเกตมาหลายปีแล้ว พอเข้าฤดูร้อน ได้ยินเสียงจักจั่นร้องเบาๆ แก๊กเดียว ก็เงียบหาย เป็นอย่างนี้ติดต่อกันมาหลายปีมาแล้ว ยังแปลกใจว่า ถึงปีนี้ที่นั่นรู้สึกว่าได้ยินเสียงจักจั่นกลุ่มใหญ่หน่อย แล้วก็ร้องบ่อยขึ้น และเป็นช่วงยาวขึ้น ตั้งแต่ตื่นเช้าไปจนกระทั่งย่ำค่ำ แต่รวมแล้ว เมื่อเทียบกับสมัยก่อน ก็น้อยอย่างยิ่ง

นี่ก็เป็นสัญญาณอย่างหนึ่งที่น่าเอาใจใส่ เราไม่ควรนึกถึงแค่สงกรานต์ เมื่อนึกถึงฤดูร้อน ต้องนึกถึงจักจั่นด้วย เพราะจักจั่นนี้เป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่ธรรมชาติ งานสงกรานต์เป็นเรื่องของมนุษย์ ที่เราจัดขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมประเพณี แต่สงกรานต์นี้จะจัดได้อย่างไร มันก็อิงอาศัยธรรมชาตินั่นแหละ แล้วจักจั่นก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ

มนุษย์เรานี้อย่าลืมสิ่งแวดล้อม อย่าหลงลืมอย่าละเลยธรรมชาติ ความจริงหรือธรรมดานี้เหมือนกับเตือนเราอยู่เรื่อยว่า เรานี้อยู่กับธรรมชาตินะ ธรรมชาตินี้แหละ เป็นเนื้อตัวของชีวิตของเรา และเป็นเนื้อตัวของโลกด้วย สิ่งที่แวดล้อมครอบคลุมเราทั้งหมดนี้ ก็คือธรรมชาติทั้งนั้น มนุษย์เราเกิดจากธรรมชาติ แล้วหันออกมาจากธรรมชาตินั้น มองดูกันในสังคมของมนุษย์นี้ เราก็ได้สรรค์สร้างวัฒนธรรมประเพณี เช่น มีงานบุญอะไรต่างๆ อย่างสงกรานต์นี้ขึ้นมา

ที่จริง วัฒนธรรมประเพณีนั้นก็อิงอาศัยธรรมชาตินั่นเอง อย่างสงกรานต์นี้ก็ชัดเลย เรากำหนดขึ้นตามฤดูกาล สงกรานต์คืออะไร ก็คือเวลาที่ดวงอาทิตย์หรือดวงตะวันนี้ย้ายราศี จากราศีมีน (มีนาคม) ไปสู่ราศีเมษ (เมษายน) ซึ่งเป็นการย้ายครั้งใหญ่ในรอบ ๑๒ เดือน ครบรอบปี จึงเรียกว่า **มหาสงกรานต์** คือสงกรานต์ในวันที่ ๑๓ เมษายนนี้ เป็นการย้ายครั้งใหญ่ของปี เรียกว่า มหาสงกรานต์ เดี๋ยวนี้ เราเรียกกันสั้นๆ แค่ว่า สงกรานต์

ความจริง สงกรานต์นั้นมีปีละ ๑๒ ครั้ง พระอาทิตย์ย้ายราศีในแต่ละเดือน เรียกว่า สงกรานต์ทั้งนั้น คือเป็นธรรมดาว่า ในทุกเดือนดวงตะวันจะย้ายราศี เริ่มแต่ต้นปี ย้ายจากราศีมังกรไปราศีกุมภ์ แล้วย้ายจากราศีกุมภ์ไปราศีมีน จากราศีมีนไปราศีเมษ จากราศีเมษไปราศีพฤษภเรื่อยไปอย่างนี้ ทีนี้เราก็ตัดตอนเอาว่า ครั้งที่ย้ายจากราศีมีน มาสู่ราศีเมษนี้ ครบ ๑๒ เดือน เต็มรอบ ถือเป็นการย้ายครั้งใหญ่ครั้งสำคัญ ก็เรียกเป็น **มหาสงกรานต์** แล้วก็จัดงานสนุกสนานอะไรต่างๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้น การจัดฤดูกาล และงานรื่นเริงสนุกสนาน จนเป็นประเพณีขึ้นมานี้ มันก็อาศัยธรรมชาตินั่นแหละ เป็นฐาน คือเป็นไปตามการหมุนเวียนของฤดูกาล

ดวงตะวันคือดวงอาทิตย์ของเรานี้ เป็นประธานของสุริยจักรวาล ซึ่งโคจรเคลื่อนที่ไป และเราก็ได้เห็นเป็นว่าเขาย้ายราศี การย้ายราศีอย่างน้อยก็บอกให้เรารู้ว่า ดวงตะวันหรือดวงอาทิตย์นี้ ที่ว่าใหญ่กว่าโลกนี้สักล้านสามแสนเท่านั้น ก็คือเล็กนิดเดียว ได้แค่ย้ายราศีไปในกลุ่มดาวฤกษ์ทั้งหลาย กลุ่มดาวแต่ละกลุ่มนี้ใหญ่นักหนา แค่แต่ละดวงส่วนมากก็เป็นดาวฤกษ์มหึมาใหญ่กว่าพระอาทิตย์ แล้วก็ทำให้นึกไปถึงสากลจักรวาลทั้งหมด

จาก*ดวงตะวัน* ก็นึกไปถึงกลุ่มดาวที่เรียกว่า*นักษัตร* นึกไปถึง*แกแลกซี่* นึกไปถึง *สากลจักรวาล* อย่างที่ว่า ทั้งหมดนั้นก็เป็นเพียงส่วนของธรรมชาติที่ประกอบกันขึ้นมา ตั้งแต่ตัวเราที่เป็นแค่เหมือน *เศษฝุ่นผงธุลี* แล้วที่มีการจัดงานทำบุญเป็นประเพณีอย่างเช่นสงกรานต์นี้ ก็อิงอาศัยกาลเวลาที่เป็นเรื่องของธรรมชาตินี่เอง แล้วที่เป็นเนื้อเป็นตัวเป็นชีวิตของเรา ก็คือธรรมชาตินั่นแหละ เสร็จแล้วพอมาเป็นคน ก็มีการแสดงออกในการอยู่ร่วมกัน เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี อย่างเช่นสงกรานต์ที่ว่านี้

ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้น เมื่อถึงกาลเวลายามสงกรานต์นี้ ธรรมชาติแห้งแล้งนัก จึงเป็นเวลาที่เราไปหาน้ำเอามาอาบมารดมาสาดให้กัน เอามาเผื่อแผ่แจกแบ่งปันกัน เป็นการแสดงความรักใคร่ปรารถนาดี เป็นความมีน้ำใจที่ต้องการ

ให้คนอื่นมีความสุข ความร่มเย็น และเป็นความสัมพันธ์ที่ดีงาม ด้วยการแสดงความเคารพ ความมีไมตรี อะไรต่างๆ ทั้งหมดนี้ก็สืบสายมาเป็นเนื้อในของวัฒนธรรมประเพณีของสังคม ซึ่งก่อตัวตั้งรูปขึ้นมาบนฐานของธรรมชาติอย่างที่ว่าแล้วนั้น

เป็นอันว่า ธรรมชาติเป็นทั้งเนื้อตัวของคน และโอบอุ้มหุ้มห่อมวลหมู่ผู้คน แล้วก็เป็นฐานที่ก่อตัวขึ้นมาของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นเรื่องของสังคมที่จะประสานรวมหมู่ผู้คนนั้นให้อยู่กันได้ดี มีแนวทางของความเจริญงอกงาม เช่นรู้จักมีไมตรีที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข ที่จะผูกพันมีน้ำใจต่อกัน สืบทอดคุณค่าทางจิตใจไว้ เป็นแก่นสารของสังคม

นี่คือจากธรรมชาติมาเป็นเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นภูมิหลังที่พัฒนามาเป็นเนื้อเป็นตัวของสังคม แล้วก็เคลื่อนขบวนกันมา จนได้พบกับกระแสนิยมของความเจริญในเวลาปัจจุบัน คือสภาพขณะนี้

ทีนี้ ถ้าเป็นสังคมที่ดี มีความชาญฉลาด ก็จะต้องสืบทอดต่อประสานเผชิญกันรับมือได้หมด ให้ทุกส่วนทุกด้าน มาหนุนมาเสริมกันให้ดีงามงอกงามยิ่งขึ้นต่อไป แต่เวลานี้ที่น่าสงสัยก็คือว่า เมื่อมาถึงสงกรานต์นี้ เราพบเราผ่านมันไปอย่างไร

ว่าถึงกระแสนิยมของความเจริญในปัจจุบันนี้ เราเข้ามาสู่ยุคสมัยของค่านิยมบริโภค เขาเรียกว่าเป็น **ยุคบริโภคนิยม** มุ่งจะเอาแต่เสพบริโภค เป็นกระแสวัตถุนิยมในยุคของการเสพบริโภค มองหมายแค่จะได้สนุกสนาน เมื่อถึงสงกรานต์ ก็มุ่งเอาแต่ส่วนของความสนุกสนานเท่านั้น ส่วนอื่นไม่เอา เขาพากันเมินเสีย หรือไม่ก็ทิ้งไป ดังได้เห็นกันว่า วัฒนธรรมประเพณีในการแสดงไมตรีทางสังคมแห่งการอยู่ร่วมกัน และการมีความเคารพรักนับถืออะไรนี้ ชักจะค่อยๆ หายไป คนมุ่งเอาแต่ส่วนที่ถูกใจตัว ที่เป็นกระแสนิยมของความเจริญปัจจุบัน คือการสนุกสนาน มุ่งที่การเสพบริโภคท่าเดียว อย่างนี้ก็คือเป็นการแปลกแยกจากตัวเอง ไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่มองเห็นความหมาย ของการที่ได้มีวันสงกรานต์นั้น ที่สืบทอดมาจนถึงตน

พอมนุษย์ห่างเหินธรรมชาติ แปลกแยกจากตัวเอง สังคมก็ผันแปรวิปริตด้วย แล้วคนก็โยงตัวไม่ถึงธรรมชาติ ดังอาการอย่างตื้นๆ หยาบๆ เสียงจักจั่นก็ถูกลืมไป นึกไปไม่ถึง ถ้ามองเห็นสงกรานต์จริง ก็ต้องนึกได้ถึงเสียงจักจั่นใช่ไหม มันเป็นส่วนเด่นของธรรมชาติที่เป็นเครื่องหมายแสดงสภาพของคิมหันต์คือฤดูร้อน แล้วมันก็โยงสงกรานต์ไปถึงสภาพของความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ที่ทำให้เราควรมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โดยไปหาไปตักน้ำเอามาให้กัน มาอาบมารดกัน แล้วก็มาแบ่งมาสาดกันให้ชุ่มชื่นเปียกปอนกันไป นี่คือ สภาพที่แท้จริงของฤดูกาล อันโยงไปหาธรรมชาติ ในเนื้อตัวของชีวิต แล้วโยงไปถึงวัฒนธรรมประเพณีของสังคม พร้อมทั้งคุณค่าต่างๆ ที่พ่วงมาเป็นเนื้อในอันได้สืบสานกันมาทั้งหมด

แต่ทีนี้ เมื่อคนมุ่งหมายเอาแต่กระแความเจริญปัจจุบันที่เป็นบริโภคนิยม มุ่งจะเสพมุ่งจะบำรุงบำเรอ คนก็จะเอาอย่างเดียว ส่วนไหนสนุกสนานได้เล่นได้เมา ก็เอา ส่วนไหน

ไม่สนุก ไม่ได้เล่นไม่ได้เมา ก็ไม่เอา สงกรานต์ในความหมายของจิตใจและปัญญา ก็หมด ก็หดก็หายไป ต่อไป ถ้าเมื่อไรสงกรานต์ไม่มีส่วนของการได้สนุกสนาน ที่จะสนองการเสพบริโภค สงกรานต์เองก็จะต้องหายต้องสูญสิ้นไป เวลานี้ที่สงกรานต์อยู่ได้เพราะอะไร ก็เพราะกระแสความนิยมของความเจริญยุคปัจจุบันเท่านั้น คือมันถูกเอามาใช้สนองความนิยมเสพบริโภคได้สมใจ มันจึงยังมีชื่ออยู่ได้ ไม่อย่างนั้นมันก็หมด หรือใกล้จะสูญสิ้นไปแล้ว

ธรรมชาติแวดล้อมโอบอุ้มมนุษย์และสังคมของเขาไว้ คนไม่ควรเป็นได้แค่กวาง ที่กินใบไม้จนหมดร่มเงาที่กำบังตัว

อย่างที่ว่าแล้ว สงกรานต์ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญนั้นอิงอาศัยธรรมชาติ แล้วที่คู่กันกับสงกรานต์คืออะไร เราพูดว่า *ลอยกระทง-สงกรานต์* ใช่ไหม งานเด่นเป็นใหญ่คู่กันมา สงกรานต์อยู่ตอนแล้งน้ำ ยามร้อนที่สุด แล้วลอยกระทงก็คือตอนที่ฝนลงมาเต็มที่ ดินอิ่มน้ำไปหมดแล้ว แม่น้ำลำคลองเต็มล้นไหลไปทั่ว อย่างที่พูดกันติดปากว่า เดือน ๑๒ น้ำนองตลิ่ง

ตอนฤดูร้อนแห้งแล้ง เรามีสงกรานต์ ก็ผูกพันเนื่องกันกับธรรมชาติ จึงจัดงานเป็นประเพณีวันสำคัญขึ้นมาสนุกสนาน เพื่อแสดงน้ำใจไมตรีเอื้ออารีเผื่อแผ่ เอาน้ำไปอาบไปรดให้กัน ไปให้ความสุขความร่มเย็น สดชื่นชุ่มชื้นแก่กัน พอถึงเดือน ๑๒ กลางเดือน ฤดูฝนเพิ่งสิ้นสุดลง น้ำนองตลิ่งเต็มปริ่มไหลนองไปทั่ว เราก็ไปแสดงความชื่นชมต่อน้ำอุทกธารา ไปแสดงความซาบซึ้ง บูชาคุณแม่พระคงคา ที่มาให้ความสุขความอุดมสมบูรณ์แก่เรา ตอนนี้เราไม่ต้องหาน้ำไปเผื่อแผ่กัน เพราะธรรมชาติเอามาให้พรั่งพร้อมบริบูรณ์แล้ว เราก็พากันไปชื่นชมไปบูชาลำน้ำไหลสายธารา มีจิตใจ

ที่รู้จักคุณค่า เห็นความสำคัญ เป็นภาวะจิตดีงามที่ควรเข้าให้ถึง

เวลานี้ คนเข้าไม่ถึงคุณค่าและความหมายเหล่านี้ เชื่อมไม่ติด คิดถึงแต่ตัว เอาแต่ใจตน ติดจมอยู่ในกระแสบริโภคนิยมของยุคสมัยอย่างเดียว เอาแค่สนุกสนานบันเทิง แถมเบียดเบียนกันอีกด้วย ภาวะจิตปัญญาที่เข้าถึงคุณค่าความดีงามแล้วแสดงออกไปทางพฤติกรรม ประสานกับความหมายทางวัฒนธรรมประเพณี และเชื่อมโยงไปถึงธรรมชาติที่แวดล้อมรองรับโอบอุ้มคลุมแผ่ทั่วถึงกันนั้น หายไป ไม่มีแล้ว เรื่องนี้ จะต้องให้คนเข้าใจ ต้องเชื่อมโยงประสานให้ได้

สงกรานต์สนองค่านิยมเสพบริโภคตามนิยมของกระแสความเจริญแห่งยุคสมัยนี้ ก็เอาละยอมให้ แต่อย่าไปตกเป็นทาสของมัน อย่าให้ถึงขั้นเหลิงหลงเตลิดไป ต้องเชื่อมโยงให้ถึงกันกับความหมายในวัฒนธรรมประเพณี ผ่านคุณค่าทางสังคม เข้าไปให้ถึงความดีงามในจิตใจ ภายใต้ความสว่างของปัญญา ที่มองเห็นโยงไปถึงสาระในธรรมชาติ โดยตระหนักรู้ว่า บรรดาการจัดแต่งแสดงอาการต่างๆ นานาทั้งหลายเหล่านี้ ที่มีที่ออกโรงกันอยู่ได้นั้น ก็เพราะว่าธรรมชาติยังเป็นอยู่ ยังพอเป็นไปได้ใกล้ปกติของมัน แต่ถ้าธรรมชาติผันแปร วิปริต แปรปรวนไปๆ ในไม่ช้าสงกรานต์ก็จะต้องหมดความหมาย เป็นงานอะไร

ไม่ได้ เรื่องลอยกระทง เดือน ๑๒ หรืองานอะไรๆ ก็จะเพี้ยนจะหมดไป

รวมแล้ว เราจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติ แล้วก็ช่วยกันรักษาไว้ สมัยก่อนโน้น คนเราเรียกพวกธรรมชาติเหล่านี้ เป็นเจ้าแม่เจ้าพ่อใช่ไหม เป็นแม่พระคงคา เป็นแม่พระธรณี เป็นพระพาย เป็นพระอัคนี พระอะไรๆ ล้วนแต่เป็นพระใหญ่ๆ เป็นเจ้าใหญ่ๆ ทั้งนั้น ก็คือเห็นความสำคัญ ให้ความเคารพนับถือ ไม่ละเมิด ไม่ลบหลู่ ปฏิบัติต่อมันด้วยความเอาใจใส่ระมัดระวัง ความหมาย คุณค่า และท่าทีความสัมพันธ์เหล่านี้ เราจะต้องเชื่อมประสานให้ได้ มิฉะนั้น เราจะแปลกแยกจากตัวเอง จะมีสังคมที่คนแปลกแยกกัน แล้วมนุษย์ก็แปลกแยกกับธรรมชาติ แปลกแยกกับทุกๆ อย่าง ในระบบขององค์รวม นี่ก็คือความเสื่อม ที่คนพาตัวเองมาถึง แล้วสังคมและตัวคนนั่นเอง ที่จะได้รับผลกรรมของตน

เวลานี้ คนที่ว่าเจริญเลิศล้ำ คิดกันแต่ในแง่ที่ว่า เออนี่ สงกรานต์นี้ จะจัดงานอย่างไร ให้ได้เงินมากๆ ให้คนมาเที่ยว เอาเงินมาเยอะๆ แล้วก็บริโภคเสพกันใหญ่ อะไรอย่างนี้ คิดนึกมองกันอยู่แค่นี้ ความเจริญมั่นคงจะยั่งยืนไปได้ไหวหรือ

จึงได้พูดถึงจักจั่นว่า เออ ตอนนี้ฤดูร้อนมาแล้ว ทำไมเสียงจักจั่นไม่มี ถ้าเทศกาลสงกรานต์เป็นปกติดี จักจั่นก็ต้องร้องกันสนั่นหวั่นไหวเต็มที่ใช่ไหม แล้วทำไม ชาวบ้านพูดถึงสงกรานต์ จะหาความสนุกสนาน อย่างนั้นอย่างนี้ นึกถึงตัวเองแล้ว ทำไมไม่นึกถึงจักจั่นบ้าง

ถ้าจะให้ครบกันดี คิมหันต์มา ก็ต้องมีเสียงจักจั่นอยู่ในบรรยากาศด้วย อย่านึกถึงสงกรานต์แค่ว่าคนได้เล่นน้ำสนุกสนานกัน ต่อไป ถ้าเมื่อไรสงกรานต์มา เสียงจักจั่นก็มีด้วย มันก็จะทำให้เรามีสงกรานต์กันไปได้อีกนานๆ **แต่ถ้าเสียงจักจั่นหมดไป ก็น่าหวั่นใจว่า สงกรานต์จะไม่ยั่งยืน** แล้วก็อาจจะถึงคราวต้องหมดสิ้นไป

บรรยากาศที่มีเสียงจักจั่นนั้น เหมือนจะตรงข้ามกันกับเวลานี้ ที่เรามีแต่ **ฝุ่นควัน** มองไปทางไหนก็ได้เห็นได้เจอท้องฟ้าอากาศที่เต็มไปด้วยหมอกควัน เมื่อเสียงจักจั่นยังสนั่นป่า ฟ้าก็ยังแจ่มอากาศก็สดใส ต้นไม้ก็เขียวขจี **ตอนนี้คงถึงเวลาจะต้องถามกันว่า เราจะเอาเสียงจักจั่นไว้ หรือจะยอมยกท้องฟ้าให้แก่หมอกควัน จะเอาอย่างไหน คงต้องแลกกันแล้วนะ**

ตอนนี้ญาติโยมอาจจะต้องบอกว่า *"เอาฝุ่นควันของท่านคืนไป ให้พวกฉันได้เสียงจักจั่นกลับมา"* ถ้าเรียกเสียงจักจั่นกลับมาได้ ฝุ่นควันก็จะน้อยลงด้วย จริงหรือไม่ เมื่อฝุ่นควันขี้เถ้าไฟมันมากมายอย่างนี้ จักจั่นก็อยู่ไม่ได้ ไม่มีที่ไม่มีเสียงจะร้อง ใช่ไหม เพราะฉะนั้น ถ้าเราเอาเสียงจักจั่นไว้ได้ ก็ยังมีหวังว่าธรรมชาติจะยังดี ให้เรามีท้องฟ้ามีอากาศที่แจ่มใสได้ เวลานี้นึกกันอย่างเดียว กลัวกันแต่เรื่องฝุ่นเรื่องควัน ไม่นึกถึงเสียงจักจั่นบ้างเลย

เอาละนะ ตกลงว่าน่าจะรักษาธรรมชาติ ชวนกันช่วยกันดูแลให้ทั้งระบบนั้นเกื้อกูลหนุนกันประสาน บรรจบ มองให้ครบ มองให้ทั่ว อย่าให้เป็นอย่างเวลานี้ ที่มีแต่จะสูญเสียไปๆ ไม่รู้จักสลด ทั้งในแง่ความรู้ ความรู้สึก ความนึกคิด ชีวิต วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ไม่มีระบบที่จะโยงประสานกันเลย องค์รวมแหลกสลาย จนกระทั่งมนุษย์จะแปลกแยกกับตัวเองอย่างที่ว่าไปแล้ว เป็นเรื่องที่ต้องฝากกันไว้

อาตมาเองนี่ในระยะหลายวันมาแล้ว นึกถึงเรื่องเสียงจักจั่นนี่แหละว่า เอ...ที่เมืองไหนมันยังดัง ยังอยู่ดีบ้างนะ ถามไปทางไหน โดยมากก็ไม่ค่อยมีแล้ว มักจะหมด หรือแทบจะหมด นี่เป็นสัญญาณอันตรายนะ ลองไปนึกดู

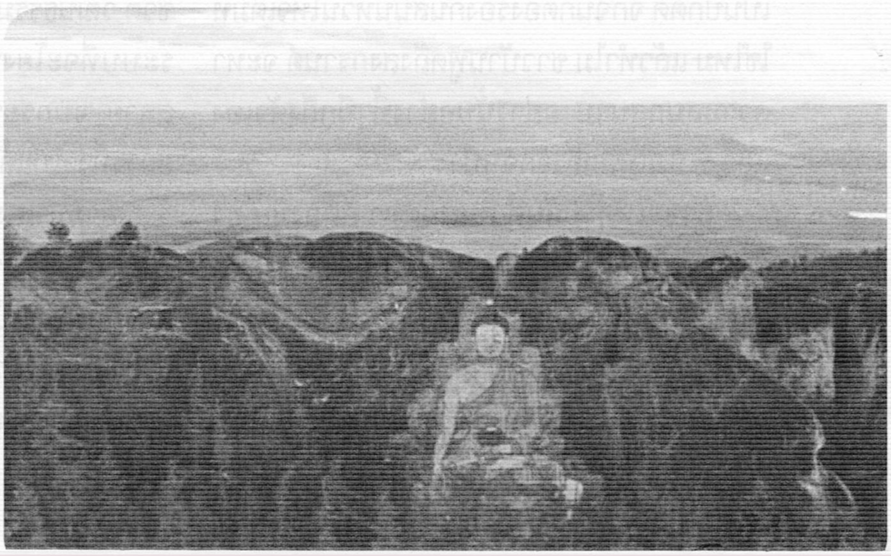
สมัยก่อนนั้น อย่างที่บอกเมื่อกี้ ที่วัดญาณเวศกวันนี้ พอเช้าตื่นขึ้นมา ถึงหน้าร้อน เสียงจักจั่นดังขึ้นมาแล้วตั้งแต่เช้ามืดเลย ดังเซ็งแซ่ไปหมด แล้วก็ร้องเป็นระลอกๆ ไป จนกระทั่งค่ำ บางทีก็มีบางตัวขนาดใหญ่ๆ บินมาเกาะที่มุ้งลวด ที่นี้เวลาลงจากกุฏิ เดินไปตามทางข้างริมคลอง ที่มีต้นประดู่เป็นแถว ในฤดูร้อน หน้าจักจั่น เข้าใกล้สงกรานต์นี้ เดินไปๆ ก็จะเห็นที่โคนต้นประดู่มีเจ้าจักจั่นนี้ ขึ้นมาจากรูในดิน แล้วก็ไต่จากโคนขึ้นตามลำต้นมาได้สักเมตร - ๒ เมตร ก็ไปต่อไม่ได้ เพราะว่าเมื่อขึ้นมาจากดินนั้น ตัวมันอยู่ข้างในเปลือกมันยังอ่อน แต่พอขึ้นมาได้เดี๋ยวหนึ่ง เปลือกข้างนอกก็จะแข็ง พอเปลือกมันแข็ง ก้าวขาไม่ได้ เจ้าจักจั่นก็ขึ้นต่อไปไม่ได้ ต้องหยุดจับนิ่ง เกาะอยู่ตรงนั้นแหละ ต้องรอให้เจ้าตัวจริงข้างในนั้นแข็งแรงพอก่อน แล้วจึงจะบินออกมาจากเปลือกแข็งข้างนอกนั้นได้ ระหว่างนี้ ถ้าใครจะมาจับจักจั่น ก็ง่ายสบายเลย เพราะว่าจักจั่นไม่มีทางหนี แกขึ้นมาแล้ว ตัวแข็งอยู่ กำลังรอให้ตัวข้างในแข็งแรง จับนิ่งอยู่ตรงนั้น คนก็หยิบเอาไปลงหม้อแกงได้สบายเลย

สมัยก่อนนั้น อาตมาลงมาเดินดูตามโคนต้นประดู่นี้ เจ้าจักจั่นขึ้นมา ตัวนั้นขึ้นมาแค่นี้แข็ง ตัวนี้ขึ้นมาสูงอีกหน่อยแข็ง เกาะกันอยู่ตามข้างต้นประดู่นี้ แล้วเดี๋ยวพอตัวข้างในแข็งแรง เขาก็บินปร๋อขึ้นไปบนต้น แล้วก็ไปรวมกับพวกที่จะร้องต่อไป ก็เป็นอย่างนี้ นี่คือชีวิตที่วัดนี้ในสมัยแรกๆ ที่รอบวัดยังเป็นทุ่งนา

ทีนี้ สมัยก่อนนั้น ตอนเย็นๆ ต่อจากวัดนี้ไปทางด้านพุทธมณฑล มีต้นไม้มากมาย จักจั่นร้องกันสนั่นหวั่นไหว ทีนี้คนที่มาจากชนบทต่างจังหวัดไกลๆ มาทำงานในเมืองในกรุง หลายคนหรือคนมากมายกินจักจั่นเป็น ปรากฏว่า พอถึงตอนเย็นๆ นี้ คนที่มาจากต่างจังหวัดที่มาทำงานแถวนี้ ก็ถือเครื่องมือเครื่องไม้มาสำหรับจับจักจั่นพากันไปจับจักจั่นแถวพุทธมณฑลเอาไปกิน นี่ก็คงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้จักจั่นค่อยๆ หมดไป

นี่แหละ รวมแล้ว คนเรานี้เอาแต่ตัวทั้งนั้น ไม่นึกถึงเลยที่จะเกื้อกูลจักจั่นไว้บ้าง และไม่นึกถึงกาลเวลาระยะยาว เราทำอย่างไรจะอยู่กันดีกับธรรมชาติที่โอบอุ้มหุ้มห่อชีวิตนี้ ซึ่งเป็นที่พึ่งพาอาศัย และให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่เรา เป็นเนื้อตัวของชีวิตและโลกนี้ แล้วก็เป็นที่ตั้งเป็นฐานรองรับให้แก่สังคมของเรา เป็นบรรยากาศที่ก่อร่างสร้างวัฒนธรรมประเพณีของสังคมของเรา แล้วบนฐานอันนั้น คนเรานี้จึงก้าวเดินกันมาจนได้พบกับกระแสความเจริญที่นิยมในปัจจุบัน

ในทางที่ดีที่งาม เป็นความชอบธรรมถูกต้อง เมื่อเรามีความเจริญอย่างปัจจุบันนี้ ก็อย่าไปลืมพื้นฐานเดิมของตัวเราเอง ที่ว่าเป็นธรรมชาติ แล้วก็โยงมากับเรื่องของสังคม ที่ได้สร้างได้พัฒนาวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ สืบๆ กันมา เราจะต้องมีความสามารถที่จะประสานทั้งระบบให้เป็นอัน

หนึ่งอันเดียวกัน ให้มันหนุนกันให้ได้ แล้วก็รู้จักปรับปรุงพัฒนาให้ก้าวไปดีด้วยกัน ถ้าทำไม่ได้สังคมนี้เองก็จะหมดไป และคนก็อาจจะหมดด้วย

ความเจริญสมัยใหม่ ที่เราไม่เท่าทัน และโยงประสานเข้ากับระบบให้เป็นองค์รวมที่ดีไม่ได้ ก็กลายเป็นว่า มันจะทำให้เรานี้ ๑) ทำลายสังคมของตัวเอง ๒) ทำลายพื้นฐานชีวิตของตัวเอง ให้ทั้งสังคมที่รวมตัวของคน และทั้งธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงตัวคน ก็หมดไปด้วยกัน ฉะนั้น **ย่างเข้าคิมหันต์นี้ ไม่มีเสียงจักจั่น คงเป็นสัญญาณไม่ดี ที่เตือนให้ตื่นตัวตระหนักรู้ แล้วก็พยายามแก้ไข จะต้องช่วยกันทำให้สิ่งทั้งหลายเป็นไปด้วยดี**

คนที่เจริญจริง มีความเจริญที่แท้ ต้องเก่งจริงด้วย อย่างน้อยมีปัญญาพอจะรู้ว่า อะไรดีที่จะต้องรู้จักหรือรู้เข้าใจ และอะไรดีจะต้องรักษาไว้ แล้วรู้วิธีการที่จะทำให้เจริญมั่นคงได้ **บอกตัวเองว่าเจริญเก่งนักหนา แต่ถ้าแค่นี้ยังทำไม่ได้ แล้วจะไปอยู่อย่างไรรอด**

คนว่าตัวนี้เก่ง เจริญนักหนา แต่ธรรมชาติแค่นี้ ที่เป็นเพียงพื้นฐานชีวิต ก็ไม่รู้ ไม่เข้าใจ รักษาไม่ได้ แถมทำลายตัวเองอีก วัฒนธรรมประเพณีมีคุณค่าสำคัญอย่างไร สังคมจะอยู่กันอย่างไรดี แค่นี้ก็ไม่ได้ใส่ใจ แล้วก็แปลกแยกออกไป ทำลายมันแม้โดยไม่รู้ตัว นั่นก็คือทำลายตัวเอง ในที่สุดก็กัดกร่อนตัวเองไปๆ จนหมด ความเจริญใหม่มา แทนที่จะทำให้เจริญจริงยิ่งขึ้นไป กลับกลายเป็นตัวทำลายที่เอามาทำกับตัวเอง

เพราะฉะนั้น **เมื่อพูดถึงความเจริญ อย่าพูดแต่ความเจริญอย่างเดียว ต้องพูดถึงความเสื่อมด้วย ต้องถามด้วยว่า นี่เป็นความเจริญแบบนักทำลายหรือเปล่า นักทำลายเจริญก็แสดงว่าทำลายเก่ง** และความเจริญก็จะหมดไปได้เร็วใช่ไหม เราต้องเจริญในทางที่สร้างสรรค์สิ

ถ้าจะเจริญในทางสร้างสรรค์ก็ต้องมี**ฉันทะ** แต่ถ้าอยู่ด้วยตัณหา ก็ย่อมต้องเจริญในทางทำลายเป็นธรรมดา อย่างที่เคยได้บอกกันมา

ทำบุญพื้นฐาน คือทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์

ตรงนี้ พอพูดถึงฉันทะ ก็อดไม่ได้ เลยต้องพูดเรื่องต่อไปนี้อีกหน่อยหนึ่ง เรื่องมันพันกันไปหมด คือจะให้คนเอาฉันทะมาไล่ตัณหา แล้วก็โยงไปที่เรื่องการทำบุญของคน เดี๋ยวนี้ต้องยอมรับว่าคนปัจจุบันนี้เพี้ยน แทบไม่รู้จักแล้วคำว่า **"บุญ"** ขออภัยนะ พูดกันส่งๆ พูดกันเรื่อยเปื่อย ที่จริงเวลานี้แทบไม่รู้จักหรอกคำว่าบุญนี้ คนไทยสมัยก่อนยังรู้จักคำว่าบุญมากกว่า

ขอเล่าให้ฟังหน่อย พูดถึงเรื่องบุญนี้ ก็ให้นึกถึง **มฆมาณพ** ที่โบราณเล่ากันบ่อยๆ มฆมาณพเป็นอย่างไร จะเล่าย่อๆ

นายมฆะนี้ อยู่ที่หมู่บ้านมจลคาม เป็นชาวบ้านแค่นั้นแหละ เมื่อเป็นชาวบ้าน ก็ต้องทำงาน ต้องทำมาหากิน คนในหมู่บ้านนั้นก็มาทำงานกันที่ลานบ้าน หนุ่มน้อยมฆมาณพนี้ก็มาทำงานกับเขาด้วย

ทีนี้ ในที่ที่ตัวเองทำงานนั้น หนุ่มมฆะอยากให้ที่ทำงานนั้นเป็นที่ที่ดี พูดสั้นๆ ว่ามีฉันทะ ก็เห็นว่าควรจะทำที่ทำงานให้เป็นที่สดชื่นน่ารื่นรมย์ เรียก

ว่าเป็นรมณีย์ คือเป็นที่สะอาดเรียบร้อย ไม่มีขยะ ไม่มีของรกรุงรัง แล้วก็เรียบรื่น มีบรรยากาศดี ดังนั้น หนุ่มน้อยมฆมาณพนี้ ก็ปัดกวาดชำระสะสางในเขตในบริเวณที่ทำงานของตัว อะไรที่ขรุขระก็ทำให้เรียบ อย่างที่ว่าทำให้เป็นรมณีย์ที่น่าสดชื่นรื่นรมย์ แล้วก็ทำงานของตัวไป

ทีนี้คนอื่นมาเห็น คิดว่า เออ ดีนี่ นายคนนี้ทำไว้เข้าที พอได้โอกาส นายคนนั้นก็กันมฆมาณพออกไป แล้วเข้ามาใช้ที่นั้นทำงานของตัว มฆมาณพนี้ก็ใจดี ไม่ว่าอะไร เขาแย่งที่เราไปแล้วเราก็ไปทำที่อื่น แล้วแกก็ไปทำที่ใหม่ ไปชำระปัดกวาด ทำให้เรียบราบสะอาดดี เป็นรมณีย์สดชื่นน่ารื่นรมย์ ทำงานต่อไป

แต่แล้วอีกคนหนึ่งมาเห็นว่าที่นี่ทำไว้ดี ก็แย่งไปอีก มฆะไม่ทะเลาะกับใคร ก็ทำที่ใหม่ไปเรื่อยๆ เขายังถูกคนอื่นแย่งเอาที่นั้นๆ ไปอีก เขาไม่โกรธ ก็ย้ายไปทำที่อื่นขยายไปเรื่อยๆ พร้อมกับคิดว่าคนเหล่านี้ได้รับความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการกระทำของเรา การกระทำของเรานั้นก็ต้องเป็นกรรมที่เป็น “บุญ” ซึ่งจะให้ความสุขแก่เราด้วย

ต่อมา มฆะ ซึ่งมีฉันทะอยู่กับตัว ก็คิดว่าทั้งหมู่บ้านของเรานี้ มันควรจะเรียบร้อยสะอาดเป็นรมณีย์ ที่น่าสดชื่นรื่นรมย์ เขาก็ฉวยมีดพร้าจอบเสียมเป็นเครื่องมือไป แล้วก็ออกเที่ยวถากเที่ยวถางขุดแต่งบริเวณลานหมู่บ้าน แล้วก็ทำถนนหนทางที่สัญจร ให้สะอาดเรียบร้อยดี ที่เคยขรุขระ รกรุงรัง ไปได้ยาก ก็ทำให้คนเดินทางกันง่าย ทำไปๆ หลายคนก็ชักชอบใจ แต่มฆะไม่ได้ขอร้องใคร ก็ทำด้วยฉันทะของตัวไป เย็นค่ำแล้วกลับบ้านไปพัก พอตื่นเช้า ก็ออกไปทำต่อ

วันหนึ่ง บางคนที่ชอบใจ เห็นประโยชน์ ก็มาถามว่าทำอะไร มฆะก็บอกว่า **“ทำบุญ”** ทำให้คนทั้งหลายมีความสุข **“ชำระทางสวรรค์”** คนนั้นก็ขอร่วมทำบุญด้วย ก็เริ่มเป็นคณะทำบุญขึ้นมา

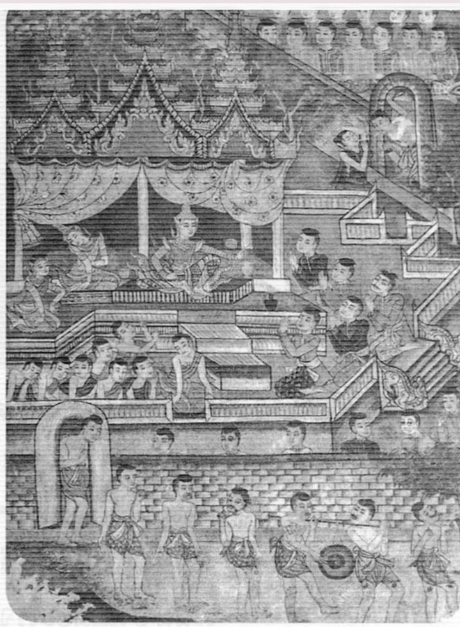
นี่แหละคนไทยไม่รู้จักทำบุญแบบนี้ นี่คือทำบุญในความหมายเดิมแท้ขั้นพื้นฐาน หนุ่มมฆะทำบุญโดยไปเที่ยวทำบริเวณสถานที่ต่างๆ ให้ดีงามเรียบร้อย ให้เป็นรมณีย์สดชื่นน่ารื่นรมย์ สะอาดเรียบร้อย น่าเดิน น่าไปมาสะดวก น่าอยู่อาศัย น่าใช้ทำงาน ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้คนทั้งหลาย

เมื่อกี้นี้ว่า มีคนหนึ่งเข้ามาขอร่วมทำบุญนี้กับนายมฆะ แล้วไม่แค่นั้น ต่อมาก็มีคนอื่นๆ มาอาสาขอร่วมทำบุญด้วย มฆะก็ได้พวกอีก จาก ๒ คน เป็น ๓ เป็น ๔ คน จนเป็นกลุ่มใหญ่ถึง ๓๓ คน เรียกว่าเป็น **คณะนักทำบุญ** หรือ **คณะบุญกร**

บุญกรคณะนี้ ทำบุญอะไรบ้าง ? ก็เริ่มตั้งแต่ปัดกวาดชำระสถานที่ให้สะอาด กำจัดขยะมูลฝอย ทำบริเวณที่ขรุขระให้ราบเรียบ เป็นต้น เรียกว่าทำให้เป็นรมณีย์ แล้วก็ไปทำทางสัญจรให้เรียบร้อยคล่องสะดวกดี แล้วก็ขุดบ่อขุดสระน้ำให้คนมีน้ำดื่มน้ำกิน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต

เสร็จแล้วก็คิดว่าในที่มีธารน้ำ มีคลอง คนจะไปได้อย่างไร ก็ไปช่วยกัน

สร้างสระพาน ทีนี้เมื่อทางดี มีคนเดินทางมาก ก็ต้องสร้างศาลาพักร้อน ให้คนเดินทางได้สะดวก ได้พักร้อน พักเหนื่อย ผู้หญิงก็มาช่วยกัน ปลูกสวนดอกไม้ จนถึงกับสร้างสระโบกขรณี ทำให้เป็นรมณีย์ ที่สดชื่นรื่นรมย์ยิ่งขึ้น อย่างที่มีคาถาในพระไตรปิฎก ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

"ชนเหล่าใด ปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน (รวมทั้งจัดเรือข้ามฟาก) จัดบริการน้ำดื่ม และบึงบ่อ สระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้นย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา, ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์" *(สํ.ส.๑๕/๑๔๖/๔๖)*

เอาละ ใครทำอย่างนี้ ไม่ว่าจะปลูกป่า ทำสวน ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพาน สร้างศาลา ให้ที่อยู่ที่อาศัย เพื่อประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย เหล่านี้แหละ เป็นบุญขั้นพื้นฐาน

ในเรื่องที่เล่ามานี้ มฆมาณพกับพวกที่เป็น*คณะบุญกร*นั้น ได้จัดสรรและสร้างสรรค์ทำให้หมู่บ้านของตัวเอง เป็นชุมชนที่อยู่กันดี เป็นถิ่นรมณีย์ ตั้งแต่สะอาดเรียบร้อย สดชื่นน่ารื่นรมย์ เป็นต้นไป ถ้าใช้ภาษาสมัยใหม่ ก็เริ่มด้วยการทำ infrastructure ของหมู่บ้าน ของชุมชนนั้นให้พร้อมให้ดี นี่เป็นบุญพื้นฐาน เพราะฉะนั้นพระจะต้องสอนชาวบ้านให้ทำบุญพื้นฐานนี้ ให้ทำชุมชนของเรา ให้ทำหมู่บ้านของเรานี้ ให้อยู่กันดี เริ่มตั้งแต่มี infrastructure ที่เป็นรมณีย์อย่างนี้

อย่างที่รู้เห็นกันอยู่เป็นธรรมดาว่า ในเมืองไทยนี้ ตำบล จนถึงหมู่บ้านทั้งหลาย มีวัดของถิ่นของหมู่บ้าน ซึ่งบรรพชนสร้างไว้ และชาวบ้านก็ถือว่าวัดนั้นเป็นวัดของตัว เมื่อมีวัดของถิ่น ของหมู่บ้าน ทั้งพระที่อยู่วัด และชาวบ้านที่อยู่เรือน ก็ควรรู้เข้าใจและทำหน้าที่ของตนๆ ในเรื่องนี้ ก็มีพระคาถาอนุโมทนาการสร้างวัดการถวายกุฏิ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว พระคาถานั้น บอกความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับญาติโยมไว้เสร็จ ทั้งหน้าที่ของโยมและหน้าที่ของพระ แต่บางทีพระก็ลืม โยมก็ไม่รู้

พระคาถาบอกว่าชาวบ้านญาติโยมสร้างวัดที่เป็นรมณีย์ถวาย จะได้เป็นที่อยู่อาศัยปลอดภัยจากร้อนหนาวแดดฝนสัตว์ร้ายภัยอันตรายต่างๆ เป็นต้น มีที่หลีกเร้น จะได้ศึกษา ได้เจริญฌานและวิปัสสนา ให้พระที่มีความรู้มาอยู่ (เรียกว่าเป็นพหูสูต) แล้วจัดถวายปัจจัย ๔ ให้พระสงฆ์เป็นอยู่ได้ แล้วพระก็จะได้แสดงธรรม *สพฺพทุกฺขาปนูทนํ* ที่จะบรรเทาปัดเป่าสรรพทุกข์

นี่คือพระต้องเอาใจใส่แลดูชาวบ้านว่าเป็นอยู่อย่างไร มีสุขมีทุกข์มีศีลมีธรรมมีจิตใจมีปัญญาอย่างไร และให้ธรรม แสดงธรรม ให้เขารู้จักแก้ปัญหา บรรเทา ระงับทุกข์ ก้าวไปได้ทุกระดับ ตั้งแต่ทุกข์ในขั้นความเป็นอยู่ทั่วไป ที่เรียกว่า *ทิฏฐธรรม* คือขั้นตาเห็น จนถึงทุกข์ทางจิตใจทางปัญญาที่เลยตาเห็น ไม่ใช่แค่อยู่กันไปๆ

พระควรสอนให้ชัดให้ครบ หรือให้ก้าวหน้าต่อไป ตั้งแต่ทำบุญ ก็ไม่ใช่แค่จัดอาหารเอาไปวัดถวายพระ ถ้าทำแค่นี้ ก็เรียกว่าถวายทาน ได้อย่างเดียว แต่บุญมีตั้ง ๑๐ อย่าง ไม่ใช่แค่ถวายทานเท่านั้น บุญอย่างที่พวกมฆมาณพทำนี้ ทำไมเวลานี้แทบไม่รู้จักกันเลย

เรื่องมฆมาณพนี้ สมัยก่อนจัดกันเป็นงานเทศน์สำคัญ แล้วอย่างไร ไปๆ มาๆ ถึงเวลานี้หายไป คนไทยเวลานี้แทบไม่มีใครรู้จัก ต้องฟื้นขึ้นมา คนจะอยู่กันดี จะพัฒนาจิตใจจะพัฒนาปัญญา ก็ต้องให้เขามีความเป็นอยู่ที่เหมาะที่ดี สร้างสรรค์จัดสรรชุมชนหมู่บ้าน ให้เป็นสภาพที่เกื้อหนุนชีวิต ตั้งแต่วัตถุและสิ่งแวดล้อม เริ่มด้วยพวก infrastructure นี้แหละ เป็นบุญพื้นฐาน อย่างที่พวกมฆมาณพทำบุญกันนั้น

นักทำบุญอย่างพวกมฆมาณพนี้ เรียกตามคำบาลี ท่านใช้หลายศัพท์ เราเลือกได้ มีทั้ง*บุญการี* คำนี้เป็นไทยไม่ค่อยเพราะ *บุญการก* ก็ได้ แต่ก็ฟังไม่ค่อยดี *บุญการ* ก็ฟังในภาษาไทยไม่ค่อยรู้สึกว่าเป็นบุคคล แล้วเอาอะไรดี ก็มีอีกคำหนึ่งคือ **"บุญกร"** แปลว่านักทำบุญเหมือนกัน คำนี้คิดว่าเหมาะ ที่นี่ก็จึงใช้คำนี้

ทวนย้ำอีกทีว่า **บุญกร** คือนักทำบุญ ก็ปัดกวาดจัดสถานที่ทำบ้านทำหมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย ให้เป็นที่เป็นอยู่ทำงานทำการพบปะสังสรรค์กันได้ด้วยดี ไปทำถนนหนทาง ดูแลให้คนสัญจรกันได้คล่องสบาย ปลอดภัย ขุดบ่อ ขุดสระน้ำ สร้างสะพาน ปลูกสวน ปลูกป่า เป็นต้น ให้เป็นรมณีย์ เอาใจใส่ดูแลกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ทำหมู่บ้านชุมชนให้อยู่กันดี มีความพร้อมเพรียงสามัคคี นี่แหละคือบุญขั้นพื้นฐาน บุญนี้เป็นคำเดิมที่คลุมความหมายของคำว่าคุณภาพชีวิต ในขั้นพื้นฐาน มันเป็นคุณภาพชีวิตเบื้องต้น แล้วก็เป็นคุณภาพของคนลึกเข้าไป เรื่องนี้ต้องเข้าใจให้ดี ถ้าทำบุญพื้นฐานให้คนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว เขาก็จะเจริญงอกงามในการทำบุญที่สูงยิ่งขึ้นไปได้ง่าย จนครบหมดทั้ง ๑๐ อย่าง

เวลานี้ บางทีไปสอนเน้นกันที่ศีล ๕ อยู่ ยังไม่บอกให้ทำอะไร เริ่มต้นก็ให้รักษาศีล ๕ เน้นๆ กันอยู่นั่นแหละ **คิดให้ดี ศีล ๕ นั้นเป็นเรื่องของการงดการละการเว้นเท่านั้น** ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ มีแต่ไม่ทำๆ ทั้งนั้น **แล้วคุณทำอะไรล่ะ เริ่มต้นก็ไม่ ได้แต่หยุด ได้แต่ยั้ง** ได้แต่ละโน่นเว้นนี่ ยังไม่มีอะไรจะทำ ก็นั่งอยู่เฉยๆ หยุดๆ เดี๋ยวก็นั่งงอก่องอขิง **ไม่ทำอะไร ก็ได้แค่รักษาศีล ๕**

คนโบราณเขาไม่เอาอย่างนี้ เขาเอาเรื่องที่ทำมาเริ่มต้น อย่างที่ได้เล่าเรื่องมาแล้วนั่นแหละ เริ่มต้น **มฆมาณพมีงานที่จะทำแล้ว ในการทำงานนั้น เขาก็รักษาศีลกำกับตัวพร้อมไปเลย** แล้วเขาไปแนะนำสั่งสอนชาวบ้าน ให้รู้จักทำการทำงาน ดำเนินชีวิตเป็นอยู่กันให้ดีนั้น ก็เอาศีล ๕ มากำกับว่า เมื่อคุณทำนั่นทำนี่อยู่กันอย่างนี้ ก็อย่าให้มีการเบียดเบียนกันนะ อย่าไปทำร้ายใคร ไม่ให้ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน คู่ครอง ไม่พูดเท็จ ไม่กินเหล้า ไม่ติดยา ศีล ๕ ก็กำกับตัวไปในการดำเนินชีวิต หรือในการเป็นอยู่ของเขา

ศีล ๕ นั้นสำคัญมาก เป็นฐานที่ประกันสังคม แต่มันเป็นตัวกำกับ คือคนเขามีเรื่องต้องทำอยู่แล้ว ก็ทำอย่างมีศีล ๕ ไม่ใช่ขึ้นต้นด้วยไม่ๆ ที่เป็นฝ่ายลบ ก็เลยไม่มีอะไรจะทำ แล้วก็ไม่ต้องทำอะไร ก็ได้แต่นั่งนิ่ง นั่งเฉย อยู่แค่นั้น แล้วก็บอกว่ามีศีล ๕ ที่ถูกคือ ต้องบอกเรื่องที่จะทำ ให้เขามีเรื่องที่จะทำ แล้วก็กำกับว่าคุณจะทำความดี จะทำงานทำการอะไร ก็ทำไป แต่ในการทำในการเป็นอยู่ของคุณนั้น ต้องมีศีล ๕ อย่าให้มีการเบียดเบียนกัน ให้มีเรื่องที่จะทำไว้ก่อน แล้วพอจะทำ ก็สมาทานศีล ๕ กำกับไปด้วย อย่างนี้ก็เดินหน้ากันไปได้

อย่างในประเพณีที่สืบมาเดิมนั้น ถือการเทศน์เป็นงานสำคัญ เพราะถึงตอนที่พระสงฆ์จะทำหน้าที่ของท่านที่จริงแท้ คือ **การให้ธรรม** จะทำบุญเลี้ยงพระเช้า - เพลอะไร ก็ไปลงท้ายที่บ่ายมีพระเทศน์ให้คนฟังธรรม แล้วถึงตอนที่พระจะเทศน์นั้น ก็มีการสมาทานศีล ๕ ก่อน นี่คือเป็นบทนำ เป็นบุพภาค ให้ตั้งตัวไว้พร้อมที่จะรับ แต่สิ่งที่มุ่งหมายจะได้จะเอา อยู่ที่จะฟังเทศน์ให้ได้ธรรม ในท้ายยุคที่มีเทศน์เป็นงานใหญ่นั้น ชาวบ้านรอฟังเทศน์โดยหวังจะได้สนุก เทศน์ดีคือเทศน์ตลก พระนักเทศน์ที่เก่ง มีชื่อเสียงลือลั่นทั่วไป คือเทศน์ได้ตลกคนฮาจนตกขอบศาลา นักเทศน์ดังผ่านไป คนไทยก็ยังเด่นกันอยู่ที่เสียงเฮฮา

เอาละนะ วันนี้ก็เลยมาย้ำเรื่องนี้ผนวกเข้ากับเรื่องสงกรานต์ เป็นอันว่ามาชำระสะสางกันใหม่ ให้การสอนธรรมปฏิบัติธรรม เป็นระบบ มีลำดับที่ชัดเจน ให้เข้าที่เข้าทางกันหน่อย แล้วก็อย่าลืมประสานให้เข้าระบบที่ครบเป็นองค์รวมของโลกของชีวิตทั้งหมด ไม่มองข้ามฐานเดิม คือธรรมชาติที่เป็นแกน เป็นเนื้อเป็นตัวของเรา เป็นโลกของเรา แล้วบนพื้นฐานของธรรมชาติ ก็จึงมีมนุษย์ที่ออกมาเป็นสังคม โดยมาอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี อะไรต่างๆ ซึ่งสืบสายกันมา ทำให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วจึงมาพบกับกระแสนิยมของความเจริญในยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งไม่ว่ามันจะมาจากไหน ก็จะต้องให้มันบรรจบประสานให้ได้กับพื้นฐาน ๒ อย่างที่ว่าแล้วนั้น ถ้าบรรจบประสานให้เข้ากันดี ให้เอื้อกันได้ มันก็จะไปได้ดี ถ้าประสานไม่ได้ คนก็แปลกแยกกับตัวเอง แปลกแยกจากสิ่งแวดล้อม จากธรรมชาติ จากสังคม ก็คือแปลกแยกกับตัวเองนี้แหละ อย่างนี้ในที่สุดก็ไปไม่รอด ก็ทำลายตัวเอง

สำหรับเวลานี้ ที่มาถึงสงกรานต์ครั้งใหม่ ก็ให้นึกว่า เรากำลังทำลายตัวเองหรือเปล่า มองให้ทั่วให้ชัด อย่ามองแคบๆ แค่ความเจริญตามนิยมของยุคสมัย ที่เน้นวัตถุ ให้หาเงินหาทอง จะจัดงานสงกรานต์ จะจัดงานอะไร ก็นึกถึงแค่ว่าจะจัดจะหาอย่างไรให้สนุกที่สุด ให้ได้เงินมากที่สุด คิดอยู่แค่นั้น มองไปไม่ถึงองค์ประกอบอื่น ที่ต้องได้รับผลกระทบโยงถึงกัน พร้อมไปด้วยกัน

เรื่องกระแสนิยมความเจริญของยุคสมัยที่ว่านี้ ถ้าปฏิบัติจัดการอะไรๆ ไปโดยไม่รู้เท่าทันสภาพของมัน ก็จะทำให้เกิดความแปลกแยก และสภาพกะพร่องกะแพร่ง ขาดๆ เกินๆ เสียระบบที่นั่นที่นี่ อย่างในเรื่องที่เรียกกันว่า**การปฏิบัติธรรม** ซึ่งควรจะพูดไว้สักหน่อย

ขอเล่าเรื่องย้อนอดีตนิดหน่อย ในเมืองไทยที่เข้าสู่สมัยใหม่ ตื่นความเจริญแบบสมัยใหม่ของอารยประเทศในแดนตะวันตกนั้น ทำให้คนไทยแปลกแยกกับตัวเอง เอาแค่เมื่อใกล้ๆ พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลานั้นคนไทยหันหลังให้ และดูถูกความเป็นไทย แล้วก็หันหลังให้ ดูถูกวัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนา เวลานั้น คำว่า สมาธิ สมถะ วิปัสสนา อย่าพูด เขาจะยิ้มเยาะ ดูถูกว่าคร่ำครึ งมงาย

ต่อมาไม่นาน ที่เมืองฝรั่งเอง โดยเฉพาะในอเมริกา เกิดกระแสสวนทางวัฒนธรรม โดยคนหนุ่มสาว คนรุ่นใหม่ที่นั่นหันไปต่อต้านความเจริญแบบวัตถุนิยมและสถาบันแบบแผนในสังคมของเขาเอง และหันมาหาศาสนาตะวันออก เกิดเป็น

กระแสนิยมสมาธิ สมาทานโยคะ เป็นต้น ตั้งแต่คนรุ่นบี๊ต ยุคฮิปปี้ มาจนถึงนิวเอจ (New Age) พาให้คนไทยสมัยใหม่หันกลับมาชื่นชมชอบสมาธิเป็นต้นตามไปด้วย กระแสนิยมสมัยใหม่นี้ มีส่วนอยู่ไม่น้อยที่ทำให้คนไทยในเมืองที่มีความเจริญ คนร่ำรวย คนชั้นกลางผู้มีอันจะกิน นิยมสมาธิสืบกันมาถึงเวลานี้ แล้วก็ทำให้พระให้วัดจัดตั้งสำนักปฏิบัติใหม่ๆ ที่มาถึงเวลานี้เรียกว่า **สำนักปฏิบัติธรรม** (ก่อนเข้าสมัยใหม่นี้ เรียกตรงตามเรื่องว่า สำนักกรรมฐานบ้าง สำนักวิปัสสนาบ้าง) ขึ้นมารับสนองความต้องการของคนมั่งมี คนเมืองชาวกรุงเหล่านี้ ซึ่งบางทีก็มาหาสมาธิ ในเชิงหาความสุขสงบ หลบทุกข์ หรือพักใจ อะไรอย่างนี้ สำนักปฏิบัติธรรมนั้น เกิดมีผุดกันขึ้นมามากมายทั้งใกล้เมือง และบ้านนอก

กระแสนิยมการปฏิบัติธรรมแบบสมัยใหม่นี้ มีความดีอยู่มาก แต่กระแสใหม่สายนอกที่เข้ามานั้น ไม่ได้ประสานกลมกลืนหรือบูรณาการเข้าในระบบการนับถือปฏิบัติพระพุทธศาสนาของสังคมไทยที่สืบกันมา แต่กลายเป็นส่วนที่เด่นนำแบบส่วนต่าง ขณะที่ในสายประเพณีที่สืบมา พูดตามคำของคนไทย ที่บ่นกันมานานแล้วว่า พระพุทธศาสนาเสื่อม ที่ว่านี้เมื่อดูที่ส่วนใหญ่ก็คือพระพุทธศาสนาพื้นบ้าน ที่เห็นทั่วไปในชนบท แทบจะเหลือแต่ประเพณีและพิธีกรรม แม้แต่สุราและการพนันก็เข้าไปได้ง่ายๆ ถึงในงานในลานวัด เมื่อมีการจัดตั้งสำนักกรรมฐาน สำนักวิปัสสนา ในชื่อใหม่ว่าสำนักปฏิบัติธรรม คนพื้นถิ่นชาวบ้านซึ่งมีความรู้เข้าใจหลักธรรมเลือนรางลงไปแล้ว ก็มีความรู้สึกแปลกแยกกับการปฏิบัติธรรม

ในพื้นถิ่นชนบททั่วไปของไทยนี้ ตั้งแต่นานมากว่าศตวรรษแล้ว เมื่อสังคมไทยหันไปหาความเจริญแบบสมัยใหม่ คนไทยหลงใหลความเจริญแบบตะวันตก ตื่นวิทยาศาสตร์ มองเห็นเมืองไทยล้าหลัง อะไรที่เป็นของฝรั่งจึงเป็นสากล คนไทยหันหลังให้วัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนา หันหน้าไปรอรับและเลียนแบบตะวันตก คนเมืองคนกรุงหันหน้าไปเมืองนอก คนบ้านนอกหันหน้าไปเมืองกรุง มุ่งไปหาสวรรค์ในเมืองที่แพรวพราวด้วยแสงสี ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีชีวิต แข่งกันหาเงินให้ลูกหลานไต่บันไดการศึกษาสมัยใหม่ ไปเล่าเรียนและหางาน ทำให้มีความก้าวหน้าในเมืองในกรุง ในแนวทางนี้ ชาวชนบทก็ห่างเหินวัดออกไป และไม่น้อยก็ถึงกับหันหลังให้วัด

ฝ่ายวัดก็ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ในสังคมสมัยใหม่นี้ เงินตราคือความอยู่รอด และคือความเป็นใหญ่เป็นโตเจริญก้าวหน้า วัดมากมายก็น่าเห็นใจ แต่สังคมก็ไม่รู้ ผู้คนก็ไม่เข้าใจ วัดหลงลืมหน้าที่แท้จริงของตัว พระต้องหันไปหาทางมีรายได้ จัดงาน จัดพิธี และก่อสร้างรูปธรรมใหญ่โต ไปๆ มาๆ พระและวัดก็ไม่ได้เอาใจใส่ดูแลศีล ดูแลธรรมของชาวบ้าน ไม่ใส่ใจในหน้าที่ให้ธรรม ชาวบ้านก็ไปตามกระแสนิยมความเจริญของยุคสมัย และถูกบีบรัดด้วยระบบสังคมสมัยใหม่ วัดกับบ้านห่างเหินกันไป เนื้อหาสารธรรมที่จะเข้าให้ถึง ซึ่งยังพยายามก้าวกันอยู่ ก็เลิกรา แม้แต่ประเพณีบวชเรียน อันเป็นส่วนแก่นส่วนแกนของพระพุทธศาสนาแบบของไทย สำหรับสร้างบัณฑิต

ผู้นำท้องถิ่นอย่างมฆมาณพ ก็เลอะเลือนจนแทบจะสูญหายไปจากแผ่นดินไทย แล้วก็อยู่กันแค่ประเพณีพิธีกรรมอย่างที่ว่ามา เกิดเป็นสภาพของพระพุทธศาสนาของคนไทยที่อวดได้แต่รูปแบบแทบจะเหลือแต่เปลือก

เมื่อกระแสใหม่เข้ามาในถิ่น มีสำนักปฏิบัติธรรม เขาพูดกันว่าคนมาปฏิบัติธรรมที่นั่น ชาวบ้านหมดภูมิพื้นฐานทางธรรมไปแล้ว ยากที่จะรู้เข้าใจว่า ที่จริงนั้น การปฏิบัติธรรม ก็คือคำสามัญธรรมดาๆ นี่เอง **ปฏิบัติธรรม ก็คือเอาธรรมมาปฏิบัติ คือเอาธรรมมาใช้มาทำตามในการเป็นอยู่ดำเนินชีวิต** ทำกิจการงาน ทำมาหากิน ตั้งแต่ในบ้าน พ่อแม่จะเลี้ยงดูลูกให้ดีอย่างไร ลูกที่ดีเป็นอย่างไร สามีกับภรรยาอยู่กันอย่างไรดี คุณครูดีทำหน้าที่อย่างไร นักเรียนทำอย่างไร จะเก่งจะดี เพื่อนบ้านที่ดี ข้าราชการที่ดี พลเมืองดีเป็นอย่างไร ฯลฯ ในแต่ละคน ลึกเข้าไป ให้มีจิตใจที่ดี มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ จะพัฒนาปัญญา ใช้ปัญญาแก้ปัญหาและคิดการสร้างสรรค์อย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นการปฏิบัติธรรมทั้งนั้น

ทีนี้ ที่เขาตั้งชื่อเป็น **"สำนักปฏิบัติธรรม"** นั้น เป็นการพูดจำเพาะความหมายแบบรู้นัยกัน คือต้องการบอกว่าเป็นสำนักที่ให้คนมาฝึกปฏิบัติธรรมในระดับจิตใจและระดับปัญญา หรือในขั้นสมาธิและในขั้นวิปัสสนา ซึ่งเป็นขั้นที่ควรมีที่มีเวลามีกระบวนวิธีปฏิบัติจริงจัง ก็จึงตั้งเป็นสำนักขึ้นมา และชื่อนั้นถ้าจะพูดจะเขียนเต็มๆ ก็จะยืดยาวเกินสะดวก ก็ให้เรียกสั้นๆ สักหน่อย อย่างรู้กัน เหมือนมีวงเล็บต่อท้ายว่า "สำนักปฏิบัติธรรม (ขั้นสมถภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา)" ไม่ใช่ว่าปฏิบัติธรรมคือต้องไปทำอะไรๆ อย่างในสำนักนั้น นี่คือความรู้ความหมายที่จะต้องให้ชาวบ้านรู้เข้าใจด้วย

แต่ทีนี้ เพราะความแปลกแยกจากกัน ไม่รู้ไม่เข้าใจกันให้ชัด พอมีสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นมาในถิ่นหรือใกล้ถิ่น ชาวบ้านไม่รู้ไม่เข้าใจอยู่แล้วว่าปฏิบัติธรรมคืออะไร ครั้นได้ยินได้เห็นความเป็นไปในสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ก็นึกว่า อ๋อ ปฏิบัติธรรมคืออย่างนั้น ต้องไปเข้าพักในที่อย่างนั้น แต่งตัวอย่างนั้น กินนอนเป็นอยู่เดินยืนนั่ง ทำอะไรๆ อย่างนั้น เราอยู่บ้านนี่ไม่เกี่ยวอะไรกับการปฏิบัติธรรม เราไม่ต้องปฏิบัติธรรม แล้วชาวบ้านก็อยู่กับพุทธศาสนาไปตามประเพณีพิธีกรรมต่อไป อย่างนี้ไม่ช้า พระพุทธศาสนาก็หมดฐาน

ที่อยู่ในชนบทห่างไกล บางทีตั้งสำนักแล้วพระมุ่งเอาใจใส่ต้อนรับคนชั้นกลาง คนมั่งมีจากในเมืองในกรุง แม้จะดีในด้านหนึ่งดังที่ว่า แต่กลายเป็น **พระพุทธศาสนาแบบแยกส่วน** เกิดความแปลกแยกอย่างที่ว่าแล้ว กลายเป็นว่า **วัดทิ้งคนพื้นถิ่น** ชาวบ้านชาวไร่ชาวนาแปลกแยกออกไปจากพระพุทธศาสนา ทั้งที่ว่า แท้จริงนั้น พื้นฐานที่แท้จริงก็คือชุมชนทุกแห่งโดยเฉพาะในชนบทนั่นคือฐานแท้ที่พระจะต้องให้เขาเจริญงอกงามปฏิบัติธรรมให้ได้ในชีวิตประจำวัน นี่คือ **พระลืมมฆมาณพ** ลืมชาวบ้านชาวไร่ชาวนาในชนบทซึ่งควรถือว่าเป็นเจ้าของวัดตัวจริงที่ต้องเอาใจใส่ (สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่ง ที่เอาใจใส่ชุมชนท้องถิ่นด้วย โดยมีการจัดกิจกรรมจัดการ

สอนธรรมในระดับทิฏฐธัมม์ แก่เด็กนักเรียนและแก่ชาวชุมชน ก็ควรอนุโมทนา)

เป็นอันว่า คนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนาคนในป่าเขาในดงพงไพรนี้ พระอย่าลืม วัดอย่าทิ้งเขา บัดนี้ถึงเวลาจะต้องกลับไปเอาใจใส่ ต้องส่งข่าวบอกให้มฆมาณพกลับมาใหม่ มิฉะนั้นก็มีแต่จะหมดจะพัง

ดูกันเถิด ชาวบ้านเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร เมื่อกี้นี้เล่าให้โยมที่มาพบฟังทีหนึ่งแล้ว ในถิ่นบ้านนอกตามหมู่บ้าน บางทีมีภูเขาอยู่หลังหมู่บ้าน เวลานึกถึงภูเขา ชาวบ้านนึกอย่างไร ตามที่ได้เห็นมานานนักและหลายถิ่นแล้ว คนถิ่นชาวบ้านนั้น เขามองขึ้นไปบนภูเขา โดยคิดว่ามีอะไรจะให้เราเอามากินมาเสพได้บ้าง มีไหมกระต่ายป่า ไก่ป่า ที่จะไปยิงเอามาต้มมาแกงกิน มีไหมต้นไม้นั่นต้นไม้นี่ที่จะไปตัดเอามาทำฟืน คิดแต่จะไปหาไปเอามาให้ตัวได้เสพได้กิน มองแต่ในแง่ที่จะเอา แล้วก็ไปทำร้ายไปทำลาย ไม่มองในทางที่จะสร้างสรรค์ อย่างนี้พูดให้สั้นว่า **มองแบบตัณหา** เขาไม่มองอย่างมฆมาณพ ซึ่งมองในแง่ที่จะทำ จะสร้างสรรค์ พูดสั้นๆ ว่า **มองแบบฉันทะ**

มฆมาณพนั้นมองอะไรๆ ด้วยฉันทะ ไม่ว่าจะเห็นจะพบอะไร ก็อยากทำให้มันดี ให้มันงาม ให้มันหมดจดสดใสเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ไปพบที่ไหนสกปรกรกรุงรัง ก็จะต้องทำให้สะอาดเรียบร้อยน่าดู อย่างที่ว่าให้เป็นรมณีย์ ที่ไหนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ ก็อยากทำให้มันราบ ให้มันเรียบให้มันน่าอยู่ดูดี เป็นรมณีย์

คนมีฉันทะนั้น พอมองขึ้นไปบนเขาหลังหมู่บ้าน ก็คิดว่า เออ... เขาลูกนี้อยู่หลังหมู่บ้านเราเป็นจุดสังเกต เป็นภาพ หรือเป็นที่แสดงลักษณะของถิ่นด้วย ทำอย่างไรจะให้บนเขานี้มีต้นไม้ขึ้นกันเขียวขจี ให้เขานี้มีป่างาม ให้ถิ่นนี้ชุ่มชื้น มองดูอุดมสมบูรณ์ แล้วต่อไปในระยะยาว มันจะได้เป็น

แหล่งอาหารของพวกเราด้วย เราจะทำให้มันเป็นรมณีย์ เป็นที่รื่นรมย์ แล้วเราจะไปจัดบริเวณสร้างที่พบปะสังสรรค์ ที่ทำกิจกรรมดีๆ ของเด็กของผู้ใหญ่ ทำเขาลูกนี้ให้เป็นศักดิ์ศรี เป็นที่น่าอวดแก่คนที่มาในถิ่นของเรา คนต่างถิ่นมาที่หมู่บ้านนี้ พอมองไปทางหลังหมู่บ้าน แลเห็นภูเขาก็จะได้ชื่นชม มองเห็นหมู่ไม้เขียวขจี งดงามน่ารื่นรมย์ เป็นที่ต้อนรับให้เขาสดชื่นมีความสุข ชุมชนของเราก็มีเกียรติมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีที่น่าภูมิใจ นี่คือเข้าหลักรมณีย์ อย่างที่ว่าแล้วข้างต้น

ถ้าชาวบ้านมองเขาหลังบ้านด้วยฉันทะ ก็จะคิดอย่างที่ว่านี้ คือมองดูด้วยใจที่อยากทำให้มันดี อยากให้มันหมดจดสดใส ทำอย่างไรจะให้มันงามสะพรั่งอุดมสมบูรณ์ แล้วต่อไปไม่ช้าเลย สภาพถิ่นสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนหมด เขานั้นที่เคยแล้ง มีแต่ต้นไม้แห้งๆ ก็จะกลายเป็นที่สดชื่น มีต้นไม้เขียวขจี มีดอกมีผล แล้วใต้ร่มไม้ก็มีสัตว์มาพักอาศัย เป็นที่เหมาะสำหรับให้คนไปจัดกิจกรรมดีๆ ไปพักผ่อนหย่อนใจก็ได้

นี่แหละ ถ้ารู้จักฉันทะที่พระย้ำสอนไว้ ก็เลิกพูดถึงตัณหาได้ มาฝึกกันตั้งแต่ลูกเล็กเด็กแดง ชักชวนชี้แนะนำทางให้เขาคิดในแบบที่เรียกว่าคิดสร้างสรรค์ เรียกให้สั้นก็คือฉันทะ **พอฉันทะมา ตัณหาหาย ปัญหาหมด** ทีนี้ก็ได้ความละ ก็ก้าวหน้าพากันไปในการสร้างสรรค์และมีความสุข ฉะนั้น ที่พูดมานี้ โยงกันหมด มาลงที่ **"ฉันทะ"** ฉันทะเป็นจุดเริ่ม เป็นต้นทาง เป็นตัวนำหน้าให้ก้าวไปในความงอกงาม ในความเจริญพัฒนา

เวลานี้ คนไทยทั่วๆ ไป ทำท่าว่า ไม่ว่าจะมองอะไร ก็มองด้วยตัณหากันไปหมด คิดแต่จะเสพ ไม่คิดจะสร้าง จะเอาท่าเดียว มองไปบนภูเขา ก็จะเอาโน่นจะเอานี่ มันมีอะไรให้เราเอา เพราะฉะนั้นต่อไปนี้ ต้องเปลี่ยนใจ ใส่แนวคิดกันใหม่ ให้ชาวบ้านมองขึ้นไปบนภูเขา พร้อมด้วยความนึกความคิดว่า ทำอย่างไร จะให้มันดีมันงาม อย่างนั้นอย่างนี้ ให้มันสะอาดร่มรื่น มีต้นไม้อุดมสมบูรณ์ อะไรต่างๆ อย่างนี้ ให้ฉันทะเด่นขึ้นมา

ต่อไปนี้ ต้องปลุกต้องปลูกฉันทะให้ได้ แล้วก็สร้างนักทำบุญ เป็นบุญกรแบบมฆมาณพขึ้นมา พระต้องสอนธรรมะให้ประสานบรรจบครบตลอดทุกระดับให้เป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ ไม่ให้กะพร่องกะแพร่ง ให้ได้อัตถะ คือจุดหมายหรือประโยชน์ครบตลอดทั้ง ๓ ระดับ จะเน้นสัมปราย์ (เรื่องจิตใจที่เลยตาเห็น) ไปถึงปรมัตถ์ (เรื่องปัญญาสูงสุด) ก็ไม่ว่า แต่ต้องไม่ทิ้งพื้นฐานคือทิฏฐธัมม์ (เรื่องกินอยู่ เงินทอง สังคม ที่ตาเห็น) ต้องให้ถึงชาวบ้านที่สมัยก่อนเขาเรียกว่ารากหญ้า แต่สมัยนี้จะเรียกอะไรก็แล้วแต่ คือคนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนาป่าเขาชาวชนบท ทั่วทั้งหมด จะต้องให้เข้ามาในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ทำบุญพื้นฐาน ด้วยการทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์ ให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่จะอยู่กันดี พร้อมที่จะเจริญงอกงามในการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นไป

พระพุทธเจ้าตรัสข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์ชาวบ้านไว้ใน **สิงคาลกสูตร** ว่าด้วยเรื่องทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ตาเห็น) ก่อน ชีวิตของชาวบ้านนั้นเป็นเรื่องของประโยชน์ตาเห็น เรื่องเงินทองทรัพย์สิน สุขภาพ อาชีพการงาน ยศ เกียรติ ไมตรี อยู่ร่วมกันดีในสังคม อะไรต่างๆ เหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องนี้แล้ว จึงมาสัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ภายหน้า เรื่องทางจิตใจลึกล้ำเลยตาเห็น) และปรมัตถะ (ประโยชน์อย่างยิ่ง) เอาทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ขั้นตาเห็นเป็นฐาน เมื่อเขาพร้อม เขามีคุณภาพชีวิตดี ก็เน้นเข้าไปในจิตใจ ให้มีความเจริญงอกงามทางจิตใจ ให้ก้าวหน้าในสมาธิ แล้วขึ้นให้ถึงปัญญา ก็จะได้ครบจบสมบูรณ์ ทีนี้ตอนนี้แทนที่จะเอาอย่างนั้น พระทำท่าไปมุ่งตอบสนองความต้องการทางจิตใจ เหมือนมองคนไทยอยู่ในกระแสที่สืบมาจากฮิปปี้ ก็จะกระพร่องกระแพร่งอย่างที่ว่า

เอาละ วันนี้ว่าไปว่ามาเลยพูดเสียยืดยาวนี่แหละ อยากจะเน้นเรื่องฉันทะ เรื่องธรรมะของชาวบ้าน เรื่องทำบุญพื้นฐาน ทำหมู่บ้านของเราให้ดี ขั้นนี้ให้ได้เถิด สังคมไทยนี่ ต้องปรับทิศทางกันใหม่ จะปล่อยอย่างนี้ไม่ได้แล้ว ถ้าขืนปล่อยให้อยู่เรื่อยเฉื่อยกันไป กระแสตัณหาจะพาพินาศ ต้องสร้างกระแสฉันทะขึ้นมา พาเข้าในทางให้ได้ แล้วการสร้างสรรค์ก็จะเริ่มต้นขึ้นมาได้ แล้วการทำบุญที่ถูกต้องก็จะมา การทำบุญที่ถูกต้อง ก็คือเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมที่ครบองค์รวมก็จะได้ผลสมบูรณ์

วันนี้คิดว่าคุยกันเท่านี้ก่อน ก็ขออนุโมทนา

ที่มา : ธรรมกถาหลังฟังปาติโมกข์
ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน สามพราน นครปฐม
วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

พระธรรมเทศนา

พระอาจารย์ชยสาโร

สงฆ์ไทย กับ การเมือง

วันก่อน ผู้ปกครองคนหนึ่งของโรงเรียนอนุบาลทอสี ถามอาตมาว่า มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการให้พระมีสิทธิ์เลือกตั้ง อาตมาบอกว่าถ้าใครปองร้ายพุทธศาสนา ต้องการจะทำร้ายศาสนา ก็คงเป็นสิ่งที่ดี แต่จะมีข้อเสียหายมาก ความเห็นของอาตมา เกิดจากการพิจารณาหลักพระวินัย ซึ่งนักบวชเป็นผู้ที่ออกจากโลก ไม่ยุ่งอยู่กับโลก แล้วเป็นที่ปรึกษาของผู้ที่ยุ่งเหยิงอยู่ในโลก ถ้าหากว่า พระเข้าข้างพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง พระก็ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกลาง เป็นที่ปรึกษาของคนทุกฝ่ายในสังคมได้

นอกจากนั้นแล้ว ถ้าพระมีสิทธิ์เลือกตั้ง แล้วจะมีการหาเสียงอยู่ในวัดด้วยหรือเปล่า แล้วพระท่านจะสามัคคีกันอย่างไร พระพุทธองค์ทรงถือว่าความสามัคคีของสงฆ์เป็นหลักใหญ่ในพระวินัย สิ่งไหนที่ทำให้พระสงฆ์แตกแยก ก็เป็นอันตรายต่อพระศาสนา ความคิดเห็นในเรื่องการบ้านการเมือง ก็ทำให้เกิดการแตกแยกได้ในที่สุด

ถ้าหากว่า ในแต่ละวัด มีที่อาจจะมีพระบางรูปชอบพรรค A บางรูปชอบพรรค B อะไรเป็นต้นอย่างนั้น ก็จะทำให้เกิดความวุ่นวายในวัด แล้วในวัดก็ต้องยอมรับว่า ในปัจจุบัน มีคอรัปชั่นเข้ามาในสถาบันสงฆ์ไม่น้อย นั่นอาจจะกลายเป็นว่านักการเมืองมาแจกเงิน หรือว่าถวายปัจจัยแก่เจ้าอาวาส หรือกับวัด โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องสนับสนุนพรรคนั้น ในการเลือกตั้งครั้งต่อๆ ไป

ที่จริงแล้ว ในประเทศไทย การที่พระสงฆ์ไม่ยุ่งอยู่กับการเมือง เป็นหลักการที่รักษาไว้ได้ดีดีกว่าประเทศรอบๆ ที่นับถือพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเหมือนกัน อย่างเช่น ศรีลังกา พม่า เขมร ลาว เวียดนามใต้ สาเหตุที่เป็นอย่างนี้ ก็เพราะ

เมืองไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของต่างประเทศ ศรีลังกา พม่า มาเลเซีย ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ส่วนลาว เขมร พม่า เป็นของฝรั่งเศส ในประเทศที่ทางตะวันตก อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้นปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ กับสถาบันสงฆ์จะขาดไป แล้วก็ทำให้เกิดปัญหามากมายในสงฆ์ เมื่อถึงเวลาที่จะไล่ฝรั่งออกไป ก็เป็นธรรมดาว่า ชาวบ้านจะขอให้พระเป็นที่พึ่ง เป็นผู้นำ เพราะในสมัยนั้นผู้ที่มีปัญญามีความรู้ความสามารถ ส่วนมากจะอยู่ในสถาบันสงฆ์ ในประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า จึงเห็นได้ชัดว่าพระมีบทบาททางการเมือง แม้เมื่อศรีลังกาประกาศเอกราชแล้ว พระก็ไม่ยอมสละสิทธิ์ มีการยุ่งกับการเมืองตลอดมา ในศรีลังกายังมีพระเป็น ส.ส.ด้วยซ้ำ

ถ้าหากว่า พระเราไม่ควรจะยุ่งกับการบ้านการเมือง เวลาสังคมปั่นป่วน สังคมมีปัญหาแล้วมีคนมาขอคำแนะนำ พระผู้เป็นผู้นำสังคมทางด้านศาสนา ควรจะตอบอย่างไร ควรจะเงียบไม่พูดเลยหรือ *ในความเห็นของอาตมา พระเรามีหน้าที่ที่จะต้องพูดในหลักกว้างๆ หรือว่าให้รู้ถึงคุณค่าทางพุทธ หรือสิ่งที่พระพุทธศาสนาเห็นสมควร เห็นสำคัญ เห็นว่าควรจะรักษาไว้และควรจะพัฒนาให้มีขึ้น โดยไม่ต้องกล่าวถึงพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ไม่ควรจะกล่าวถึงตัวบุคคล แต่กล่าวถึงหลักการ*

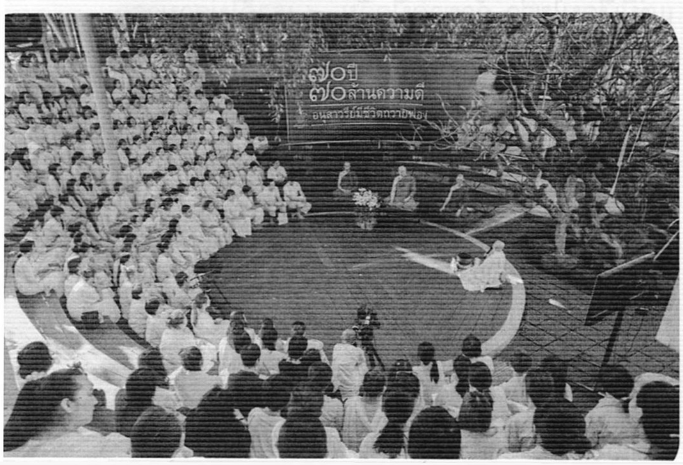

ยกตัวอย่างพระพุทธศาสนา ยังถือว่าหน้าที่ของรัฐบาลสมัยก่อน คือหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ ทุกวันนี้หน้าที่นี้เป็นของรัฐบาล คือ การให้ทุกคนในประเทศ อยู่ด้วยการไม่ต้องเดือดร้อนเรื่องปัจจัย ๔ ปัจจัย ๔ คือพื้นฐานต่ำสุดของการอยู่อย่างสงบสุขในสังคม และการเจริญในธรรม ปัจจัย ๔ ก็คือ ทุกคนต้องมีอาหารพอกิน เสื้อผ้าพอใช้ ต้องมีที่อยู่อาศัย แล้วก็ต้องมียารักษาโรคในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ถือว่าการจัดสรรสังคมเพื่อไม่ให้ใครขาดปัจจัย ๔ แม้แต่ข้อใดข้อหนึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาล นี้ก็เป็นหลัก ที่เรียกว่าฝากไว้กับทุกคนที่ทำงานทางโลก ก็คือหลักการทางพระพุทธศาสนา เพราะว่าพุทธศาสนาสอนไว้ว่าการเกิดเป็นมนุษย์ก็มีโอกาส เรามีโอกาสพัฒนาตน แต่มีเงื่อนไขว่า ถ้าขาดปัจจัย ๔ เราก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาตนได้ คือพระพุทธเจ้าไม่เคยละเลยในเรื่องของวัตถุ ถ้าไม่มีอาหารพอกิน ไม่มีที่อยู่อาศัย เป็นหนี้เป็นสิน ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่มีโอกาสรักษาโรคได้ ทีนี้เราจะพูดถึงเรื่องการพัฒนาทางศีล ทางสมาธิ ทางปัญญา อะไร คนก็ฟังไม่ได้ เขายังไม่ถึงขั้นที่จะพัฒนาในระดับนี้ได้

อย่างเรื่องศีลธรรมในสังคม ความซื่อสัตย์สุจริต การปราบคอรัปชั่น การสนับสนุนศีลธรรมในสังคม นี้ก็เป็นสิ่งที่ทางพุทธศาสนาเราต้องให้ความสำคัญ ดังนั้น พระเราก็สามารถพูดได้ในหลักการ ไม่เห็นด้วยกับความรุนแรง พยายามลดความโลภหรือการให้เงิน เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในสังคม เรื่องเศรษฐกิจเราก็ต้องให้ความสำคัญแน่นอน คนต้องมีงานทำ แต่ว่าในหลายกรณีมีการสร้างโรงงาน

ยกตัวอย่างที่มีการลดหย่อนภาษีของนักลงทุนต่างชาติให้เขามาสร้างโรงงานในประเทศไทย ต้องดูให้ดีว่า ชาวบ้านเขามีงานทำมากขึ้น แต่บางทีเงื่อนไขนั้นก็มีการผ่อนคลาย ในเรื่องมาตรการความปลอดภัยในโรงงาน ทำให้คนงานทำงานในที่อันตราย มีอุบัติเหตุบ่อย หรือว่าบางทีก็เรื่องมาตรการเกี่ยวกับสภาพอากาศในที่ทำงาน ความปลอดภัยอย่างอื่น หรือว่าผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

เพราะฉะนั้น อย่าดูแค่ตัวเลขในระยะสั้น ดูว่า เออ ได้กำไร เจริญ เศรษฐกิจเจริญ แต่ถ้าดูในระยะยาว ผลกระทบต่อสุขภาพของคนงาน ดูทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ ดูผลกระทบต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ถ้าเราคิดเป็นตัวเลข ก็อาจจะทำให้กำไรมหาศาลลดน้อยลงไปมาก แล้วกำไรส่วนมากก็ไม่ได้อยู่เมืองไทย ไปอยู่ต่างประเทศ แต่นั่นสิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องการให้ความสำคัญกับคน ให้ความสำคัญกับคนทุกคน ให้ถือว่าคนต้องมาก่อนสิ่งของ ความอยู่ดีในระยะยาว น่าจะสำคัญกว่าการได้กำไรในระยะสั้น อย่างนี้เป็นต้น

ดังนั้นเราก็ให้คนเป็นศูนย์กลาง เป็นเพื่อนกันทุกคน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทุกคน เกลียดทุกข์รักสุขด้วยกัน และอีกอย่างหนึ่งที่จะพูดถึงหลักพุทธ ตอนนี้ เรามีแขกมาในเมืองไทยจำนวนมาก อาตมาไม่ได้หมายถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว แต่หมายถึง ชาวลาว ชาวพม่า ชาวเขมร ที่มาทำงานอยู่ในเมืองไทย ชาวพุทธเราต้องมองว่า หนึ่ง เพราะพวกเขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นมนุษย์ด้วยกันแล้ว สอง พวกเขาเป็นผู้ที่นับถือศาสนาเดียวกันกับเรา ก็ยิ่งควรจะให้เกียรติเขาเป็นเพื่อน ควรจะให้ความเป็นธรรมกับเขาด้วย

ในเมืองไทยนี้ อาตมาได้ฟังหลายเรื่องที่คนไทยเอารัดเอาเปรียบคนต่างชาติที่เข้ามาทำงาน ดังนั้น อย่าถือว่าเขาเป็นมนุษย์ชั้นที่สอง เขาก็เป็นเพื่อนเหมือนกัน เหมือนคนไทยสมัยก่อนหรือว่าสมัยนี้ก็ตาม ที่ไปหางานทำในตะวันออกกลาง และก็หวังว่า ไปต่างประเทศ ไปหางานที่ไหน คนที่นั้นเขาก็จะไม่เอารัดเอาเปรียบเรา เหมือนตอนนี้เมืองไทยสังคมเศรษฐกิจดีขึ้น ก็มีคนที่จนกว่าเราเข้ามาทำงาน เราก็ต้องเมตตาเขา ให้ความเป็นธรรมกับเขา

อันนี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่อยากเผยแผ่มาก อย่าเอารัดเอาเปรียบต่อคนที่ไม่มีอำนาจ คนมีอำนาจ ต้องมีความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจคือไม่เอารัดเอาเปรียบคนที่ไม่มีอำนาจ หรือมีอำนาจน้อยกว่า

นี่เป็นข้อคิดข้อพิจารณาบ้างเล็กน้อย ที่ขอฝากไว้ วันนี้คงพอสมควรแก่เวลา

ที่มา : พระธรรมเทศนา วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๒
ณ โรงเรียนปัญญาประทีป ปากช่อง จ.นครราชสีมา

ธรรมกถา

พระไพศาล วิสาโล

มนุษย์ กับ สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ที่ต้องไปกันด้วยดี

ความสัมพันธ์ระหว่างการช่วยเหลือตน หรือว่าการทำประโยชน์ตน กับการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นนั้น ที่จริงก็เป็นหัวใจสำคัญของวินัยสงฆ์ พระวินัย คือข้อประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ พระสงฆ์จะมีหลักอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า จะต้องนึกถึงส่วนรวมอยู่เสมอ ส่วนรวมที่ว่านี้ ได้แก่ หมู่สงฆ์ และรวมไปถึงญาติโยม อันนี้เป็นวินัย ที่กำกับการประพฤติปฏิบัติของพระ พระเรานี้ แม้จะมาบวชเพื่อการพ้นทุกข์ส่วนบุคคล แต่พระวินัย ก็กำกับว่าพระจะต้องให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ถ้าหากว่าสงฆ์มีกิจ แม้พระจะไปบำเพ็ญฌาน บำเพ็ญสมาธิภาวนา ก็ไม่ควรจะละเลยกิจของสงฆ์เหล่านั้น

ในสมัยพุทธกาล มีพระอรหันต์ พระอนาคามีที่ท่านจะเข้านิโรธสมาบัติ ซึ่งนิโรธสมาบัตินี้ก็เข้าหลายวัน ก่อนจะเข้านิโรธสมาบัติ ท่านจะกำหนดไว้เลยว่า ถ้าหากว่ามีกิจของสงฆ์ที่จะพึงทำ ท่านจะออกจากสมาบัติ จะออกมาทันทีโดยไม่รอใครมาเรียก อันนี้เป็นสำนึกของพระที่ถูกปลูกฝัง ด้วยสิ่งที่เรียกว่าพระวินัย ซึ่งเป็นหน้าที่ของสงฆ์เลยว่า แม้จะไปบำเพ็ญฌาน บำเพ็ญสมาธิ แต่จะละเลยกิจของส่วนรวมไม่ได้

กิจของส่วนรวม ก็มี ๒ อย่าง คือ **กิจธุระของเพื่อนร่วมคณะ เพื่อนร่วมสงฆ์** พระพุทธเจ้าท่านเคยตำหนิ พระที่ไม่สนใจ ไม่ช่วยเหลือกิจส่วนรวม เพื่อนในหมู่สงฆ์กำลังทำจีวร ร่วมกันเย็บจีวร แต่มีพระบางรูป ท่านไปบำเพ็ญฌาน บำเพ็ญสมาธิ ท่านรู้แล้วแต่ไม่มาร่วม ไม่มาช่วย เช่นนี้ก็ถูกตำหนิ เหล่านี้เป็นวัฒนธรรมของหมู่สงฆ์ ซึ่งที่ถูกต้องคือ **ต้องใส่ใจส่วนรวม แม้ว่าการมาเป็นพระ หน้าที่สำคัญ คือการฝึกจิต พัฒนาตนให้มีความเจริญงอกงามในส่วนบุคคลก็ตาม**

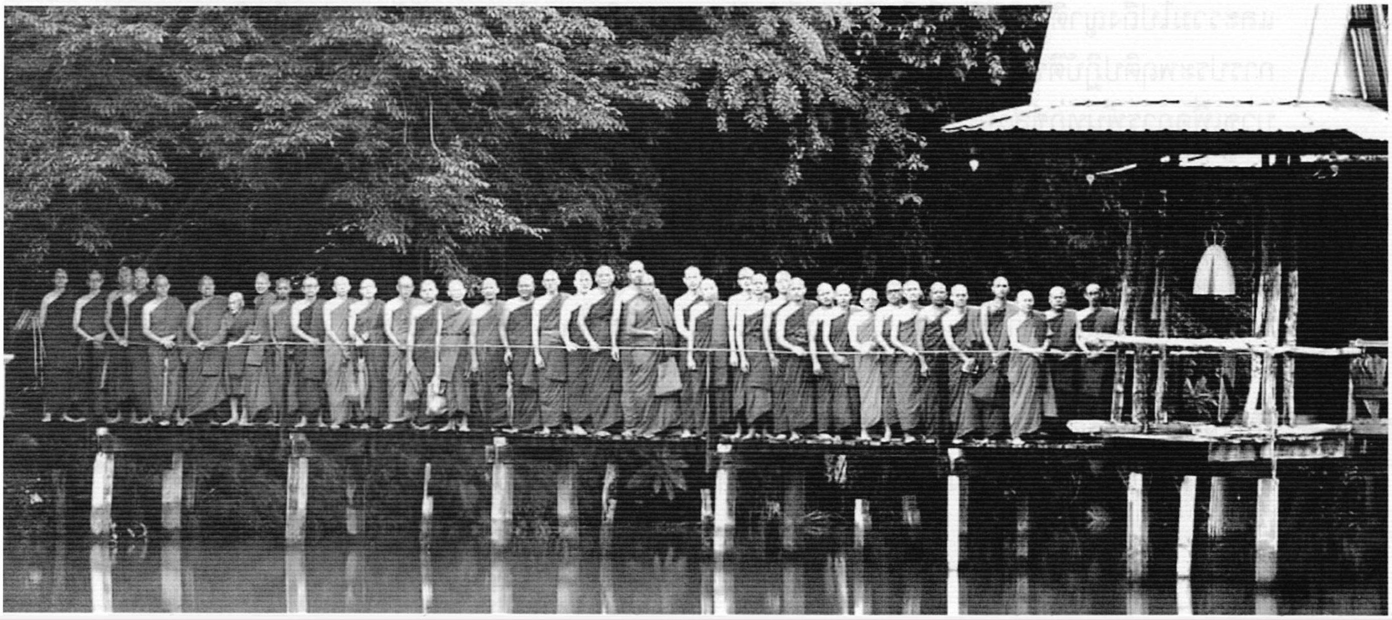
นอกจากกิจของหมู่คณะแล้ว ที่สำคัญกว่านั้น คือ กิจการของสงฆ์ ที่เรียกว่า **สังฆกรรม** ซึ่งถือเป็นกิจที่พระทุกรูปต้องเข้าร่วม โดยเฉพาะอย่างเช่น การลงโบสถ์ การสวด การทานปาติโมกข์ ที่พูดอย่างนี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของบุคคลในอุดมคติในพุทธศาสนา คุณธรรมของท่าน ต้องให้ความสำคัญทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ในด้านหนึ่ง ท่านก็ทำความเพียร เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อให้ความทุกข์หมดไป เพื่อให้เกิดปัญญาเจริญงอกงาม แต่อีกด้านหนึ่งท่านก็มีภาระหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมที่จะละเลย หรือมองข้ามไม่ได้

ที่อาตมาพูดเช่นนี้ ก็เพราะมี **ชาวพุทธจำนวนมาก สนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน แต่ละเลยประโยชน์ส่วนรวม** ประโยชน์ส่วนรวมที่ว่านี้ก็อาจจะได้แก่ การทำกิจของส่วนรวม ของชุมชนไปจนถึงส่วนรวมที่เป็นระดับสังคม ประเทศชาติ มีหลายคน เวลาทำบุญ ก็จะนึกถึงแต่ประโยชน์ตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นโชคลาภ ความมั่งมี หรืออาจจะหมายถึง ความสุข ความสงบในจิตใจ ก็แล้วแต่ แต่มักจะไม่คำนึงถึงส่วนรวม

เมื่อสองเดือนก่อน อาตมาได้ไปประเทศอินเดีย ได้ไปสักการะสังเวชนียสถาน สถานที่แห่งหนึ่งที่ไป คือ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งมีที่ประทับของพระพุทธเจ้าอยู่บนยอดเขา และมีถ้ำของพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร ไปแต่เช้า อาจจะเป็นคณะแรกๆ สิ่งที่เกิดขึ้นที่พบก็คือ มีขยะอยู่เต็มไปหมด ไม่ใช่ระหว่างทางเท่านั้น แม้กระทั่งในถ้ำพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ แม้กระทั่งลานที่อยู่ใกล้ๆ มูลคันธกุฎี ที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จประทับ ก็มีขยะ

จะว่าเป็นขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยวก็คงไม่ใช่ จริงอยู่ว่ามีนักท่องเที่ยวเยอะ แต่ขยะที่เห็นไม่ใช่เป็นเพียงแค่ขวดน้ำ ขวดพลาสติก หรือห่อขนม แต่ยังมีห่อเทียน ห่อธูป ซึ่งเหล่านี้ไม่ได้มาจากนักท่องเที่ยว แต่ต้องมาจากชาวพุทธที่ไปสักการะ ทำไมชาวพุทธไปสักการะบูชาพระพุทธเจ้า แต่ไม่รู้สึกตะขิดตะขวงใจ ที่ทิ้งขยะไว้ตรงที่นั้น แปลว่าอะไร แปลว่าเขาไปสักการะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว คือเพื่อใจสบาย หรือเพื่อให้มีโชคมีลาภ แต่ไม่สนใจส่วนรวม ว่าสถานที่จะสกปรกเพราะการกระทำของเขาหรือไม่ ไปทำบุญแล้วสบายใจ แต่สถานที่ตรงนั้นจะสกปรกมัวหมองอย่างไร ฉันไม่สนใจ

แปลว่าอะไร แปลว่า เขาสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน ไม่สนใจประโยชน์ส่วนรวม ทั้งๆ ที่ประโยชน์ส่วนรวมนั้น ก็เป็นสถานที่ที่ชาวพุทธเราไปสักการะ แน่นอนว่า ในบ้าน ในห้องพระ

ที่บ้าน เขาจะไม่ทิ้งขยะแบบนั้น เขาไม่ทำแน่ รวมทั้งกล่องธูป กล่องเทียน แต่ทำไมเขาทำตรงนั้น ก็เพราะมันเป็นที่สาธารณะ และเนื่องจากเขาไม่มีสำนึกเรื่องประโยชน์ส่วนรวม ก็จะไม่สนใจว่าที่สาธารณะนั้นจะสกปรกหรือไม่

และไม่ใช่ที่นั่นที่เดียว ไม่ใช่ที่อินเดียที่เดียว ที่ลังกา เมืองไทย พม่า สถานที่ที่มีคนไปสักการะบูชาทางพุทธศาสนา มีขยะทั้งนั้น ทุกคนไปเพื่อจะทำบุญ แล้วพอใจที่ได้ทำบุญ แต่ไม่สนใจว่าสถานที่ที่ตนไปนั้นจะสกปรกหรือไม่ ที่จริงคนที่ไปทำบุญนั้น นอกจากไม่ทิ้งขยะแล้ว ควรจะเก็บขยะด้วย ถ้ามีสำนึกเรื่องประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมแล้ว เมื่อไปทำบุญ ใจสบาย รู้สึกมั่นใจในโชคลาภที่จะมี หรือเกิดความปีติอิ่มเอมแล้ว ก็ต้องสนใจ ใส่ใจ ไม่ทำให้ หรือปล่อยให้สถานที่นั้นสกปรก เห็นขยะก็ช่วยเก็บ ไม่ใช่แค่เดินผ่าน ด้วยความสบายใจว่า ฉันได้มาทำบุญได้มากราบพระพุทธเจ้าแล้ว

เหล่านี้เป็นตัวอย่างว่า เวลานี้ชาวพุทธ (ไม่ใช่เฉพาะเมืองไทยอย่างเดียว ที่อื่นด้วย) เรานึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน แต่มองข้ามประโยชน์ส่วนรวม เราไม่มีความใส่ใจในสถานที่ที่เป็นสาธารณะ ในหลายสำนัก หลายวัด จะมีคนจำนวนหนึ่ง ที่สนใจแต่การปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา แต่งานของส่วนรวมจะไม่แตะ ไม่ช่วย จะไม่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นงานครัว งานทำความสะอาด เพราะเขาอาจจะคิดว่า ถ้าไปช่วยทำงานเหล่านั้นแล้ว ใจจะฟุ้งซ่าน จะทำให้ใจไม่สงบ แต่สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวพุทธจำนวนมากละเลยประโยชน์ส่วนรวม สนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือความเห็นแก่ตัว ทั้งที่การทำประโยชน์ส่วนรวมก็เป็นการขัดเกลาจิตใจให้มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง

นี้คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวพุทธจำนวนมาก คือไม่สนใจว่าสิ่งที่ตัวเองทำ แม้จะเป็นการทำบุญ ว่าจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อส่วนรวม ต่อสถานที่ที่ตนได้พักอาศัย โดยเฉพาะเรื่องขยะนี้ เห็นได้ชัดมาก มาทำบุญ มารับความสงบเย็นในจิตใจ แต่ก็ทิ้งขยะไว้จำนวนมาก เพราะไม่มีความสำนึกว่า สถานที่สาธารณะแม้กระทั่งวัด ก็เป็นสถานที่ที่ตัวเองควรจะใส่ใจ กลับไม่สนใจว่าส่วนรวมมีปัญหาอย่างไร ไม่ว่าส่วนรวมนั้นจะหมายถึงวัด หรือจะหมายถึงสังคมประเทศชาติ **เราจึงเห็นคนที่ปฏิบัติธรรมกันเยอะแยะ แต่ว่าไม่สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่สนใจปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น หรือแม้กระทั่งไม่สนใจว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับพระศาสนา ฉะนั้นจึงไม่เกิดความสนใจ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะไปช่วยเหลือ ไม่รับผิดชอบส่วนรวม**

เดี๋ยวนี้อย่าว่าแต่ส่วนรวมที่เป็นประเทศชาติ หรือส่วนรวมที่เป็นหมู่บ้านเลย แม้ส่วนรวมที่เรียกว่าครอบครัว ก็ไม่ค่อยสนใจ มีนักปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ที่ชอบไปทำบุญก็ดี ไปปฏิบัติธรรมก็ดี แต่พอกลับมาถึงบ้าน กลับไม่สนใจที่จะช่วยงานบ้าน พ่อแม่ป่วย พ่อแม่แก่ ต้องทำงานบ้าน แต่ลูกไปทำบุญกลับมา ลูกไปปฏิบัติธรรมกลับมา ไม่สนใจจะช่วยงาน ไม่สนใจจะช่วยเหลือพ่อแม่ ไม่สนใจสิ่งที่เป็นความรับผิดชอบของครอบครัว ของบ้าน

อาตมาคงไม่ทราบนะ ถ้าไม่มีคนมาฟ้อง แต่มีคนมาฟ้อง อาตมาจึงคิดว่า มีอย่างนี้ด้วยหรือนี่ ไปทำบุญ ไปปฏิบัติธรรม ไปได้ทั่ว แต่ว่าพ่อแม่เป็นอย่างไร ท่านจะทำงานบ้านหนักแค่ไหน ไม่สนใจ ไม่เข้ามาช่วย หรือแม้กระทั่งพ่อแม่ป่วยก็ไม่เข้ามาดูแล แต่ถ้าไปปฏิบัติธรรมที่ไหน ไปได้ หรือไปทำบุญที่ไหน ไปได้ แต่ถ้าให้มาดูแลพ่อแม่ไม่เอา บอกว่า ขอทำบุญอุทิศให้แม่ ส่งบุญมาให้แม่แล้วกัน เอาบุญมาฝากนะแม่ แต่จะให้ช่วยแม่ทำงานนี่ ไม่ทำ

เหล่านี้แสดงว่า มันต้องมีความผิดพลาดอะไรบางอย่างเกี่ยวกับความเข้าใจและการปฏิบัติของชาวพุทธ โดยเฉพาะเรื่องของการไม่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ท่าน ซึ่งเรื่องประโยชน์ท่านนี้ ไม่ต้องพูดถึงในระดับพระศาสนา หรือประเทศชาติ แม้ในเรื่องครอบครัว ซึ่งใกล้ชิดที่สุดตอนนี้ก็ไม่สนใจแล้ว **ชาวพุทธเรานี้ ถ้าปฏิบัติถูก มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับพระศาสนา เราต้องไม่นิ่งดูดาย ปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับสังคม เราต้องกระตือรือร้นที่จะช่วย เพราะถือว่านั่นก็เป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง**

ที่จริงประโยชน์ตนนี้ก็ยังมีคู่ได้แก่ **ประโยชน์ขั้นต้น** กับ **ประโยชน์ขั้นสูง** ประโยชน์ขั้นต้นภาษาบาลีเรียกว่า ***“ทิฏฐธัมมิกัตถะ”*** ประโยชน์ขั้นสูง เรียกว่า ***“สัมปรายิกัตถะ”*** ซึ่งที่จริง รวมถึงประโยชน์สูงสุดด้วย คือ ***“ปรมัตถะ”***

ทั้งประโยชน์ขั้นต้นและประโยชน์ขั้นสูงนี้เป็นสิ่งที่เกื้อกูลกัน จะสนใจแต่อันหนึ่งอันใดไม่ได้ ประโยชน์ขั้นต้นก็ได้แก่ การมีสุขภาพดี การมีสถานภาพ มีเงิน มีงาน มีครอบครัวที่ผาสุก มีมิตรที่ดี อันนี้เป็นประโยชน์ทางโลกที่เห็นได้ชัด

ประโยชน์ขั้นสูง หมายถึง ประโยชน์ หรือความสุขในจิตใจ เช่น ความอบอุ่นใจที่มีหลักยึดเหนี่ยว เพราะมีศรัทธาที่ดีงาม มีความอิ่มใจเพราะว่าได้มีความเอื้อเฟื้อ การเสียสละ มีความภาคภูมิใจ เพราะประกอบชีวิตในสิ่งที่เป็นสุจริต ไม่เบียดเบียนใคร มีปัญญา มีความแกล้วกล้า มีความมั่นใจ เหล่านี้คือประโยชน์ขั้นสูง เป็นเรื่องประโยชน์ทางจิตใจ ความอบอุ่นใจ ความอิ่มใจ ความภาคภูมิใจ และความมั่นอกมั่นใจ ซึ่งมันมีประโยชน์ขั้นสูงสุด ที่เรียกว่า *ปรมัตถะ* ที่รวมอยู่ในประโยชน์ขั้นสูง หรือ *สัมปรายิกัตถะ* ได้แก่ การที่มีจิตใจไม่หวั่นไหวเมื่อมีอะไรมากระทบ ความพลัดพราก สูญเสีย การต่อว่าด่าทอ เกิดขึ้นกับตัวเองก็ไม่หวั่นไหว ยังมีใจเกษมสานต์ มีจิตผ่องใสใจไม่ทุกข์ เป็นอิสระ ซึ่งที่จริงก็คือนิพพานนั่นเอง

คนเรา แม้จะมุ่งประโยชน์ส่วนตน ก็ควรให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ ประโยชน์ขั้นต้น และประโยชน์ขั้นสูง หรือประโยชน์ขั้นสูงสุด เพราะประโยชน์ขั้นต้นนั้น เช่น การมีสุขภาพดี การมีเงิน มีงาน มีสถานภาพ ก็มีส่วนช่วยทำให้เข้าถึงประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไปได้

ในสมัยพุทธกาล มีฆราวาสบางท่านหิวโซ แต่เดินทางมาฟังธรรมพระพุทธเจ้า แทนที่พระพุทธเจ้าจะแสดงธรรม ก็ให้อาหารกินก่อน พอเขาได้ทานอาหารแล้ว พระพุทธเจ้าแสดงธรรม เขาก็บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน แน่นอนว่าหลายคนหรือส่วนใหญ่คงทำไม่ได้แบบนั้น แต่ว่าถ้าเรามีสุขภาพดี ไม่อดไม่อยาก ไม่หิวโหย เรามีชีวิตการงานที่ราบรื่น มันก็ทำให้การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในจิตใจ ที่เรียกว่าประโยชน์ขั้นสูงนี้ มันเป็นไปได้

ขณะเดียวกัน เมื่อเราเข้าถึงประโยชน์ขั้นสูงโดยเฉพาะ การที่เรามีอริยทรัพย์ มีจิตผ่องใส ใจเบิกบาน เป็นอิสระ ไม่ยึดติดในสิ่งเสพวัตถุ ก็จะช่วยให้การแสวงหาประโยชน์ขั้นต้นเป็นไปอย่างถูกต้อง อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ใช่เอาแต่แสวงหาทรัพย์จนไม่รู้จักหยุด จนเกินความพอดี หรือว่าเสพเพื่อแสวงหาความเอร็ดอร่อยจนกระทั่งเกิดโรค เกิดภัย แก่ร่างกาย เป็นการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนแบบไม่ลุ่มหลง ไม่เพลินในความสุข และไม่ทุกข์เมื่อสูญเสีย

อย่างไรก็ตาม ก็มีแนวโน้มที่ชาวพุทธเราจะละเลยประโยชน์ขั้นสูง ประโยชน์ขั้นสูงสุด จะสนใจแต่ประโยชน์ขั้นต้น และประโยชน์ขั้นต้นนี้ ก็จะถูกลดทอนเหลือเพียงความมั่งมีความร่ำรวย หรือเงินทอง เดี๋ยวนี้ พอบอกว่า อายุ วรรณะ สุขะ พละ ก็จะไม่สนใจ แต่พอบอกว่าปฏิภาณ ธนสารสมบัติ นี่จะหูผึ่งเลย อายุ วรรณะ สุขะ พละ นี่เป็นประโยชน์ขั้นต้น แต่เดี๋ยวนี้ประโยชน์ขั้นต้นที่คนสนใจคือ ความมั่งมีความร่ำรวย แล้วก็ไม่สนใจประโยชน์ขั้นสูง

มีเรื่องเล่าว่าเมื่อสมัยหลวงปู่ดู่ พรหมปัญโญ มีชีวิตอยู่นั้น มีพระรูปหนึ่งท่านจะมาลาสึก เมื่อครบกำหนดสึก ท่านก็มาหาหลวงปู่ เพื่อขอให้หลวงปู่พรมน้ำมนต์และให้พร ระหว่างที่หลวงปู่พรมน้ำมนต์นั้น พระรูปนี้ก็ก้มกราบ และนึกอธิษฐานในใจ ขอความมั่งมีมหาศาล ขอลาภขอผลพูนทวี มีกินมีใช้ไม่หมด จะได้แบ่งไปทำบุญเยอะๆ ท่านแค่นึกในใจ

เมื่อเงยหน้าขึ้นมา ก็สบตาหลวงปู่ หลวงปู่จ้องหน้าเลยนะ และบอกว่า *"ไอ้ที่ท่านคิดนั้นมันต่ำนะ คิดให้สูงไว้ไม่ดีหรือ แล้วเรื่องที่ท่านคิดจะตามมา"* ที่ท่านคิดน่ะมันต่ำ คืออะไร ก็คือมันเป็นประโยชน์ขั้นต้น คิดให้สูงไว้ไม่ดีหรือ ก็คือ คิดถึงเรื่องความสุข ความเย็น ความสงบในจิตใจ หรือการมีธรรมะในใจ พูดอีกอย่างคือคิดถึงการมีอริยทรัพย์ดีกว่า

เวลาไปทำบุญ ไปขอพรพระ สิ่งที่ชาวพุทธจำนวนมาก อยากจะได้ฟังคือ รวย รวย รวย แต่ไม่ได้คิดเลยว่า คนที่รวยแต่ฆ่าตัวตายก็มาก แม้แต่อายุ วรรณะ สุขะ พละ ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันแห่งความสุข คนที่ฆ่าตัวตายจำนวนมาก ก็มีที่ไม่ได้เจ็บ ไม่ได้ป่วยอะไร บางทีเขาก็ยังมีกำลังวังชาที่ดี แต่เพราะว่าประโยชน์ขั้นต้นนั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้เรามีความสุขอย่างแท้จริง มันเป็นแค่พื้นฐาน ความสุขอย่างแท้จริงอยู่ที่ใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เราสร้างสมคุณธรรม บำเพ็ญคุณงามความดี มีศรัทธา มีศีล มีจาคะ คือความเสียสละ มีปัญญา มีสติสัมปชัญญะ ความรู้ตัว ตรงนี้คือประโยชน์ขั้นต้น ที่จะนำไปสู่ประโยชน์ขั้นสูงสุด คือความเป็นอิสระ คือ ไม่หวั่นไหวเมื่อเจอความสูญเสีย ไม่ใช่ว่าดีใจเมื่อได้ลาภ ได้ยศ ได้สุข ได้สรรเสริญ แต่พอเสื่อมลาภ เสื่อมยศ หรือว่าเจอคำนินทา เจอทุกข์ จิตใจก็หม่นหมองคับแค้น โศกเศร้า รำไรรำพัน ซึ่งก็เป็นเยอะกับคนที่ประสบความสำเร็จที่มีประโยชน์ขั้นต้นมีเงินทองมากมาย

ชาวพุทธเรานี้มีแนวโน้มที่จะละเลยประโยชน์ขั้นสูงไป และพอเราไปสนใจแต่ประโยชน์ขั้นต้น การที่จะจมอยู่ในความทุกข์ หรือการที่จะหลงไปในทางที่ผิด ทางอบาย ก็เกิดขึ้นง่าย ฉะนั้น ถ้าเราเห็นความสำคัญของประโยชน์ตนอย่างแท้จริง เราจะไม่คิดแต่จะเอา แต่เรายังฝึกจิตให้มุ่งที่จะละด้วย

พูดมา ๓ คู่แล้ว คือ **ทำจิต** และ **ทำกิจ** แล้วก็ **ประโยชน์ตน** กับ **ประโยชน์ท่าน** โดยที่ประโยชน์ตนกับประโยชน์ท่าน ก็ต้องมี ๒ ส่วน คือ **ประโยชน์ขั้นต้น** แล้วก็ **ประโยชน์ขั้นสูง** เมื่อเราจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้อื่นหรือส่วนรวม ก็อย่านึกถึงแต่เรื่องมีทรัพย์ หรือการมีสุขภาพดี การมีเงิน มีงาน ต้องนึกถึงประโยชน์ขั้นสูงด้วย คือการทำให้พบความสงบในจิตใจ มีความอบอุ่นใจ เพราะว่าเกิดศรัทธาที่ดีงาม มีความภูมิใจ เพราะว่าได้รู้จักการเสียสละ ทำชีวิตให้มีคุณค่า มีความอิ่มใจที่ได้ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต อย่างเวลาเลี้ยงลูกนี่ ก็เป็นการทำเพื่อประโยชน์ท่าน จะเป็นการเลี้ยงลูก การดูแลศิษย์ หรือการทำอะไรเพื่อส่วนรวม ก็ต้องมีการให้ความสำคัญกับประโยชน์ขั้นสูงแบบนี้ด้วย จึงจะเกิดความสุขอย่างแท้จริง

คำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับจริยธรรม ยังมีอีกคู่หนึ่งก็คือ การให้ความสำคัญทั้งกับ**บุคคล**และ**สิ่งแวดล้อม** ในการที่เราจะทำประโยชน์ตนให้เกิดขึ้น ในการที่จะทำให้ชีวิตจิตใจเจริญงอกงามนั้น ปัจจัยหนึ่งที่มองข้ามไม่ได้ก็คือสิ่งแวดล้อม แม้แต่คนที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรม ตั้งใจมาทำความเพียร เพื่อให้เกิดประโยชน์ขั้นสูง หรือประโยชน์ขั้นสูงสุด คือ พระนิพพานนั้น สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องจำเป็น พระพุทธเจ้าจึงให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า ***สัปปายะ*** ผู้ที่จะมาปฏิบัติธรรม ต้องคำนึงถึงคำว่าสัปปายะ ซึ่งมีอยู่ ๗ ข้อ คำว่าสัปปายะ ในภาษาไทย แปลว่า สบาย แต่ในความหมายจริงๆ แปลว่า เกื้อกูล

สัปปายะ คือ สิ่งที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ ใน ๗ ข้อนี้ มี ๔ ข้อ ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น *อาวาส* (สถานที่) รวมทั้ง*โคจร* (ที่บิณฑบาต) ก็คือ ญาติโยม หมู่บ้าน ซึ่งก็ควรจะไม่ยากไร้ และไม่ไกลเกินการเดินบิณฑบาต สิ่งแวดล้อมบุคคล

บุคคลสัปปายะ คือมีกัลยาณมิตรที่เกื้อกูล รวมทั้ง *อุตุสัปปายะ* (อากาศที่ดี) ทั้ง ๔ ประการนี้เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เราจะมองข้ามไม่ได้ เราจะไปปฏิบัติธรรมที่ไหน ก็ต้องคำนึงถึงสัปปายะทั้ง ๗ ประการ ซึ่ง ๔ ข้อนี้ ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จออกบรรพชานั้น เมื่อครั้งยังเป็นนักบวช ที่ยังไม่พบหนทางการตรัสรู้ พระองค์ได้ไปเห็นสถานที่หนึ่ง ริมแม่น้ำเนรัญชรา และพระองค์เห็นว่าถิ่นนั้น ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่าถิ่นรมณีย์ ท่านได้กล่าวไว้เป็นภาษาที่งดงามว่า *"มีไพรสณฑ์ร่มรื่นน่าชื่นบาน มีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำไหลเย็นชื่นใจ ชายฝั่งท่าน้ำก็ราบเรียบ อีกทั้งโคจรคาม คือที่บิณฑบาต หรือที่แสวงหาอาหาร ก็มีโดยรอบ"*

ทรงพิจารณาว่าสถานที่แห่งนี้ เป็นที่เหมาะสำหรับการทำความเพียร แล้วจึงตัดสินพระทัยว่า พระองค์จะประทับตรงนี้ เพื่อทำความเพียร พระพุทธองค์ แม้จะทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ มาจนครบถ้วน แต่การตรัสรู้ของพระองค์สำเร็จขึ้นได้ ก็โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมด้วย พระองค์เจาะจงเลือกสถานที่นั้น เพราะเป็นถิ่นรมณีย์ คือเป็นที่สงบ สงัด เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล แล้วพระองค์ประทับอยู่ใต้ต้นโพธิ์ ในคืนที่พระองค์เสด็จตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ การตรัสรู้ของพระองค์ส่วนหนึ่งก็อาศัยสิ่งแวดล้อมที่ช่วยเกื้อกูล สิ่งแวดล้อมนั้นคือถิ่นรมณีย์

นี่ก็ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ที่เกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามในทางจิตใจจนทำให้เกิดปัญญา คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งอนาคต ตรัสรู้ใต้ต้นไม้ ทุกพระองค์ตรัสรู้ใต้ต้นไม้ แต่เป็นต้นไม้คนละต้น พระกกุสันธะตรัสรู้ใต้ต้นซึก พระโกนาคมนะตรัสรู้ใต้ต้นมะเดื่อ พระกัสสปะตรัสรู้ใต้ต้นไทร หรือต้นนิโครธ พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันก็ตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ พระศรีอริยเมตไตรยตรัสรู้ใต้ต้นกากะทิง ใครเห็นต้นกากะทิงก็อย่าตัดนะ เพราะว่าอีก ๒๕๐๐ ปีข้างหน้า พระศรีอริยเมตไตรยจะเสด็จมาตรัสรู้ ทำไมถึงตรัสรู้ใต้ต้นไม้ เพราะต้นไม้เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้สงบสงัด เกิดความร่มเย็น

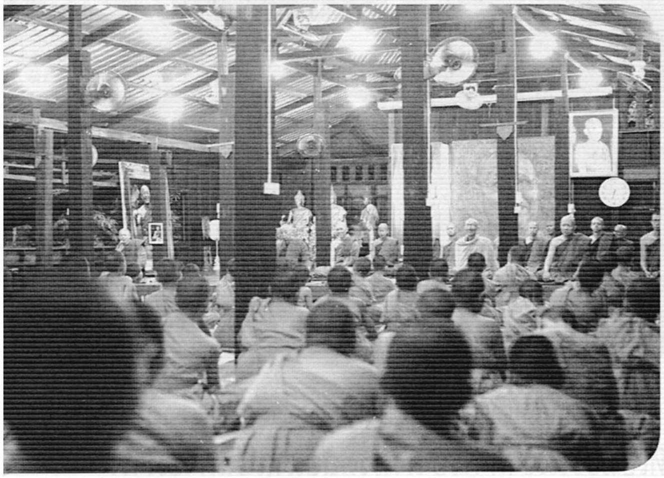

คำว่าสิ่งแวดล้อมนี้ ไม่ได้หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ หรือ **สิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพ** เท่านั้น แต่ยังรวมถึง **สิ่งแวดล้อมทางสังคม** ด้วย ซึ่งเกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของตัวบุคคล และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญ สำหรับพระเกิดขึ้นได้เพราะพระวินัย สิ่งแวดล้อมของพระ คือ **สงฆ์** ซึ่งก็คือหมู่พระ สงฆ์จะเป็นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะกับความเจริญงอกงามของพระภิกษุแต่ละคน แต่ละรูปได้ ก็เพราะเป็นสิ่งแวดล้อมที่ตั้งอยู่บนฐานของวินัย

อย่างที่อาตมาได้พูดตั้งแต่ต้นแล้วว่า พุทธศาสนาประกอบด้วย ๒ ส่วน ซึ่งก็คือ **ธรรมะ** และ **วินัย** ธรรมะ เป็นเรื่องการปฏิบัติภายในซึ่งแสดงออกมาเป็นภายนอก แต่ขณะเดียวกัน ธรรมะจะเจริญงอกงามได้ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อม ถ้าเป็นพระก็คือสงฆ์ และสิ่งแวดล้อม หรือสงฆ์นี้ จะเกื้อกูล

ต่อความเจริญงอกงามของพระภิกษุได้ ก็ต่อเมื่อสงฆ์ หรือสังฆะนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระวินัย

พระวินัยนี้ บางคนก็จะนึกถึงข้อปฏิบัติส่วนตัว แต่ที่จริงแล้วคือ ระเบียบแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ ระเบียบแบบแผนความประพฤติของบุคคล ของหมู่คณะ และกำกับกิจการของหมู่สงฆ์ มันคือตัวระบบ **วินัย ไม่ใช่เป็นข้อปฏิบัติส่วนบุคคล แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดระบบทางสังคม ที่ช่วยเกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของตัวบุคคล**

เปรียบเหมือนกับว่า ถ้าสงฆ์เปรียบเสมือนบ้าน หรือตึก วินัยก็คือโครง ถ้าโครงดี บ้านหรืออาคารนั้นก็ดี ถ้าอยู่ในบ้านหรืออาคารที่ดี ก็เกิดความเจริญก้าวหน้า พุทธศาสนาให้ความสำคัญของการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ เพื่อความเจริญงอกงามส่วนบุคคล อันนี้ปรากฏชัดในแนวคิดเกี่ยวกับพระวินัย

ฉะนั้น ถ้าเราศึกษาธรรมะและวินัยควบคู่กัน จะพบว่าพระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมากในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ทั้ง **สิ่งแวดล้อมที่เป็นรมณีย์** คือมีธรรมชาติที่สงบ สงัด และ**สิ่งแวดล้อมที่เป็นหมู่คณะ** หรือสงฆ์ที่กำกับด้วยพระวินัย สงฆ์นี้เป็นเสมือนกับตัวแทนของสังคมอุดมคติที่จะเกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามส่วนบุคคล ซึ่งในเวลาเดียวกัน ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเชื่อมโยง ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลกัน ทีนี้ *พอเราไม่สนใจเรื่องวินัย เราก็จะไม่เห็นความสำคัญของการมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม สุดท้ายเราก็เลยเห็นแต่ว่า การปฏิบัติของชาวพุทธเป็นเรื่องของตัวบุคคล*

การที่เราได้เข้าใจพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นนั้น นอกจากจะทำให้เราเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีผลต่อความเจริญงอกงามต่อตัวบุคคลแล้ว ก็ยังชี้ให้เห็นว่าบุคคลก็ต้องทำหน้าที่รักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี อันนี้ชัดเจนมาก พระท่านมีหน้าที่ที่ต้องรักษาพระวินัยเอาไว้ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น แต่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพราะถ้าไม่รักษาพระวินัย ก็เหมือนบ้านที่ไม่มีโครงที่ดี ซึ่งก็จะพังได้ และทุกคนก็จะเดือดร้อน

อันนี้คือประโยชน์ส่วนรวมที่จะเสียไป แล้วมันก็แน่ชัดอยู่แล้วว่า *ถ้าไม่ปฏิบัติตามพระวินัย ความเจริญงอกงามของพระภิกษุแต่ละรูป ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะวินัยเป็นเครื่องฝึกตน แต่จะมองว่าพระวินัยเป็นเครื่องฝึกตนอย่างเดียวไม่พอ ต้องมองว่า พระวินัยเป็นเครื่องสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย*

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ท่าน

เรียกวินัยว่า เป็น **"ระบบชีวิต ระเบียบสังคม"** ชีวิตจะเจริญงอกงามได้ ต้องมีระบบที่ดี และมีระเบียบสังคมที่เกื้อกูลด้วย อันนี้ก็โยงมาสู่ประเด็นที่ว่า **คนเรานี้จะทำดีได้ จะเจริญงอกงามส่วนบุคคล ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ดี** ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวพุทธเรามองข้ามไป เรามักจะคิดว่าคนเราจะดีได้ มักต้องอาศัยความเพียรพยายามส่วนบุคคล อาศัยกรรมดีที่ทำไว้ ไม่ว่าในชาตินี้หรือชาติที่แล้ว แต่มองข้ามส่วนรวม มองข้ามสิ่งแวดล้อม ซึ่งถ้า**พระพุทธเจ้ามองข้ามสิ่งแวดล้อม ท่านก็จะไม่สถาปนาสงฆ์ที่ถูกกำกับด้วยวินัย เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของภิกษุแต่ละองค์**

เราจะพบว่าในธรรมะของพระพุทธเจ้า จะให้ความสำคัญกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมไว้มาก ไม่ใช่สิ่งแวดล้อมที่เป็นเพียงธรรมชาติที่สงบ สงัด แต่รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล เช่น มีการจัดระบบเศรษฐกิจที่ดี มีระเบียบแบบแผนที่เกื้อกูล ซึ่งจะช่วยให้คนมีความเจริญงอกงาม อย่างน้อยก็มีศีลธรรม

ในพระสูตรหนึ่งชื่อว่า **กูฏทันตสูตร** ซึ่งเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงพระราชาพระองค์หนึ่ง (ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องในตำนาน) คือพระเจ้ามหาวิชิตราช พระองค์ต้องการจะทำมหายัญ เป็นการบูชายัญครั้งใหญ่ มีการฆ่าสัตว์ จึงได้ปรึกษากับพราหมณ์ปุโรหิต ท่านพราหมณ์ปุโรหิตก็บอกว่าจะทำมหายัญในเวลานี้ยังไม่เหมาะ เพราะว่าบ้านเมืองเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย ปล้นบ้าน ปล้นผู้คน ปล้นนคร จะต้องจัดการกับปัญหานี้ก่อน

พูดถึงปัญหานี้ พระราชาท่านก็ทรงคิดถึงแต่ว่าจะต้องใช้อาญา ต้องจับ ต้องทรมาน ต้องจองจำ หรือต้องประหารชีวิต พราหมณ์ปุโรหิตก็บอกว่าทำเช่นนั้นไม่ได้ จะยิ่งมีโจรผู้ร้ายมากขึ้น

ท่านจึงเสนอว่าวิธีที่จะทำให้โจรผู้ร้ายน้อยลงก็คือ ๑. *แจกพันธุ์พืช* และอาหารให้กับชาวนาชาวไร่ ที่ทำการกสิกรรม ๒. *แจกทุนพ่อค้า* ที่ทำการค้าให้ทั่วถึง ๓. *แจกเงินเดือน และเบี้ยหวัด* ให้แก่ขุนนางและเหล่าเจ้าหน้าที่ พระราชาก็เชื่อและทำตาม ปรากฏว่าโจรผู้ร้ายก็หายไป ผู้คนอยู่อย่างมีความสุข ไม่ต้องปิดบ้าน แม้แต่เด็กก็ยังมีความสุข ฟ้อนรำอยู่บนอกแม่ คือ บ้านเมืองสงบสุข

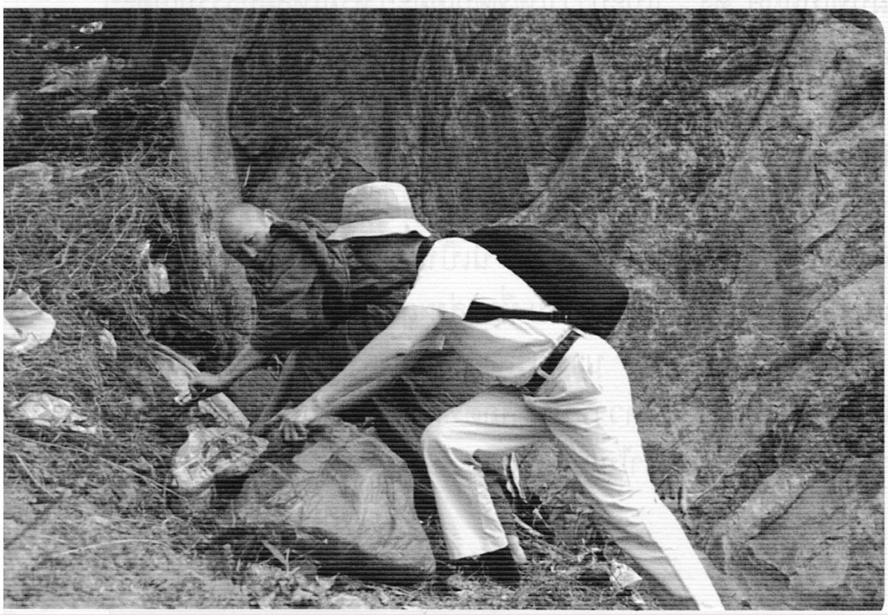
มันน่าคิดตรงที่ว่า พราหมณ์ปุโรหิตไม่ได้แนะนำว่าให้เทศน์เยอะๆ หรือให้สอนธรรมเยอะๆ แต่ว่า **ให้กระจายโภคทรัพย์** ไม่ว่าจะเป็นพืชพันธุ์ อาหาร เงินทุน เบี้ยหวัด ให้อย่างทั่วถึง พูดง่ายๆ คือ ทำให้ระบบเศรษฐกิจดี เมื่อระบบเศรษฐกิจดีศีลธรรมก็จะดี โดยแสดงออกในรูปของโจรผู้ร้ายที่ลดน้อยลง นี่เป็นตัวอย่าง ของการจัดสรรสิ่งแวดล้อม ที่จะส่งผลช่วยให้ผู้คนมีศีลธรรม

บางทีเวลาเราพูดถึงการทำให้ผู้คนมีศีลธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม เรามักจะนึกถึงเรื่องนี้ ถ้าไม่ใช้กฎหมาย อำนาจ หรืออาญา ก็จะใช้ศีล

ธรรม การเทศน์ การสอน แต่บางที **เราลืมเรื่องการทำสิ่งแวดล้อมให้ดี**

ในประเทศอังกฤษเคยมีการทดลอง ย่านคนจนที่มีอาชญากรรม ซึ่งมีอยู่ ๒ ย่านใกล้ๆ กัน ห่างกันประมาณกิโล สองกิโล เขาก็เลือกย่านหนึ่งทำกิจกรรมโดยที่ไม่บอกผู้คน ไม่ประกาศอะไรล่วงหน้า กิจกรรมนั้นก็ไม่มีอะไรมาก ๑. ทำความสะอาด เก็บกวาดขยะทุกชิ้น ลบรอยขีดเขียนบนกำแพง รวมทั้งปลูกต้นไม้ ปลูกไม้ดอก ซ่อมไฟริมถนน ป้ายที่แตกเพราะคนขว้างปากัน ก็ซ่อมให้เรียบร้อย รวมทั้งสัญญาณไฟจราจร

ภายใน ๑ ปี ปรากฏว่าอาชญากรรมในย่านนั้น ลดลง ๕๐% ส่วนย่านที่เขาเอามาเปรียบเทียบกันนั้น ยังเหมือนเดิม แต่ย่านที่มีการทำความสะอาด เก็บกวาดขยะ อาชญากรรมลดลงไปเลย ๕๐% ทั้งที่ยังไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่มีการเทศน์ ไม่มีการสอนอะไร ไม่มีการจ้างตำรวจ มาคอยลาดตระเวนมากๆ เพียงแค่ทำสิ่งแวดล้อมให้ดี ปรากฏว่า ขโมยขโจรลดลง การลักเล็กขโมยน้อยลดลง ชี้ให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนสำคัญในการที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดความเจริญงอกงามอย่างน้อยก็ในระดับศีล ในทางตรงข้าม ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี ก็ทำให้ศีลธรรมตกต่ำได้

ในพระสูตรที่พูดถึงปัจจยาการทางสังคม ท่านก็เล่าตอนหนึ่งว่า เมื่อมีความยากจนแพร่ระบาด ก็จะเกิดอทินนาทาน คือการลักขโมย และเมื่อเกิดอทินนาทานมากขึ้น ก็จะเกิดปาณาติบาตมากขึ้น ศีลข้อ ๒ ศีลข้อ ๑ ก็เสียไป สุดท้าย มุสาวาท และ ศีลกาเม ก็จะแพร่ระบาด ผู้คนก็จะเกิดความละโมบโลภมาก คือทันทีที่มีความยากจนเกิดขึ้น สุดท้ายศีลธรรมของผู้คนก็เสื่อมโทรมเหล่านี้ มันเชื่อมให้เห็นถึงความสำคัญของคุณธรรมส่วนบุคคล กับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ

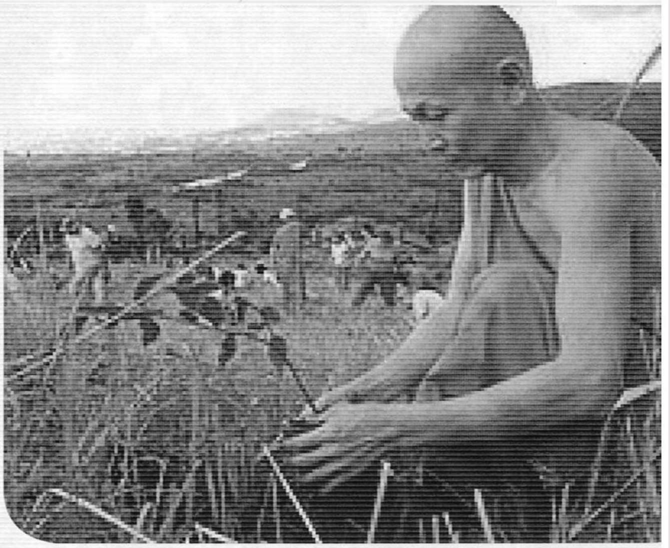
มีการวิจัยของศาสตราจารย์คนหนึ่งชื่อ Donald ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสภาพทางสังคมสิ่งแวดล้อมของประเทศที่ร่ำรวย ประเทศที่ร่ำรวยในโลกนี้มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ๑. มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจสูง เช่น อเมริกา โปรตุเกส รวมทั้งสิงคโปร์ด้วย ๒. ประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมน้อย อย่าง สแกนดิเนเวีย ญี่ปุ่น ในอเมริกาเอง ก็มีรัฐที่เหลื่อมล้ำมาก กับเหลื่อมล้ำน้อย เขาพบว่า ในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจน้อย ไม่ว่าในรัฐในอเมริกา หรือระหว่างประเทศที่ร่ำรวย จะมีปัญหาทางสังคมน้อย ปัญหาสุขภาพก็น้อย ระดับความไว้วางใจจะสูงกว่าสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูง อาชญากรรมในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำน้อย ก็จะน้อยกว่าสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูง จำนวนคนติดคุกในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำน้อย ก็จะน้อยกว่าสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูง ไม่ว่าระหว่างรัฐในอเมริกา หรือว่าระหว่างประเทศที่ร่ำรวย

หนังสือของเขาที่ชื่อว่า *The Spirit Level* ชี้ให้เห็นเป็นฉากๆ ว่า ความเหลื่อมล้ำนั้น มีผลอย่างมากต่อปัญหาสังคม และพฤติกรรมของผู้คน ทั้งในเชิงศีลธรรม ในเชิงสิ่งแวดล้อม และในเชิงการมีส่วนร่วมในสังคม นี่ก็แสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมมีผลต่อพฤติกรรม หรือคุณภาพจิตของผู้คน ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นเรื่องราวของศีลธรรมได้ เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าเราต้องการให้คนมีความเจริญงอกงามส่วนบุคคล เราจะมองข้ามสิ่งแวดล้อมไม่ได้ แต่ตรงนี้คือสิ่งที่อาตมาพูดว่า ชาวพุทธจำนวนมาก มองไม่เห็นความสำคัญ หรือไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม **เรามักจะพูดว่า ถ้าทำให้คนดีแล้ว สังคมก็จะดีไปด้วย แต่เราไม่ได้มองว่า ถ้าสังคมไม่ดี การจะทำให้คนดีมีเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็เป็นเรื่องยาก** ฉะนั้น ถ้าเราเข้าใจถึงความสำคัญหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมแล้ว เราก็จะไม่นิ่งดูดายที่จะทำให้สังคม หรือสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ซึ่งก็เป็นการส่งเสริมธรรมได้เหมือนกัน

อันนี้ก็จะมาโยงไปถึงคู่สุดท้าย ที่อาตมาอยากจะนำมากล่าวได้พูดไปแล้วว่า ทำกิจกับทำจิตมันต้องไปด้วยกัน ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ท่านก็ต้องไปด้วยกัน แล้วประโยชน์ตน หรือประโยชน์ท่านไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ขั้นต้นหรือประโยชน์ขั้นสูง ก็เกื้อกูลกัน บุคคลกับสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กัน

การบรรยายในวันนี้ ขอถือเป็นส่วนหนึ่งของการบูชาคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ซึ่งท่านก็มีอายุครบ ๘๐ ปีตั้งแต่เมื่อวาน ที่จริงแล้วท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านเน้นย้ำเลยว่า อย่ามาให้ความสำคัญกับตัวท่าน เพราะว่าสำหรับท่านแล้วสิ่งสำคัญสูงสุดคือพระพุทธเจ้า และในโอกาส

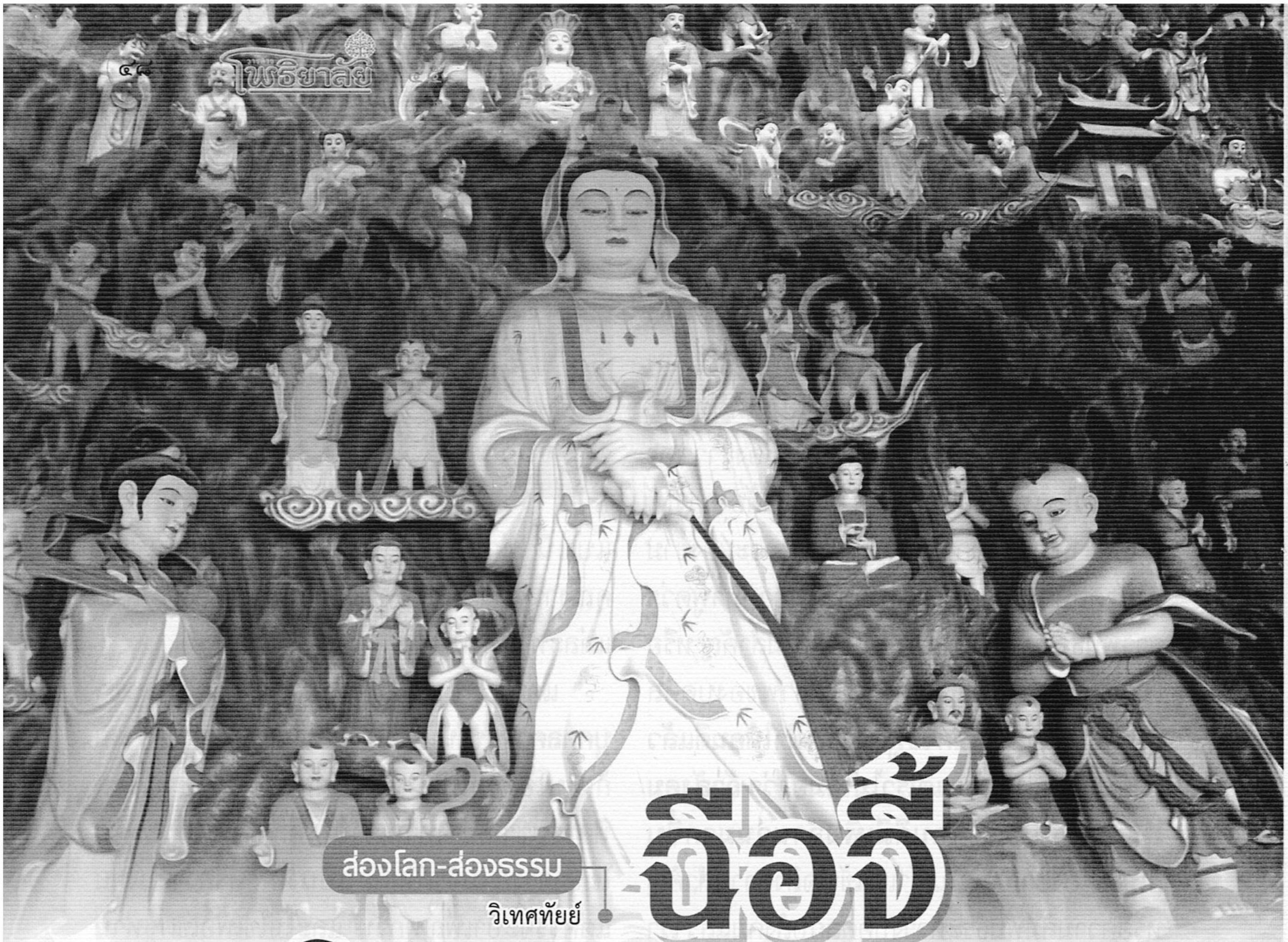
แบบนี้ ท่านก็ไม่ประสงค์ที่จะให้มาพูดเชิดชูคุณงามความดีของท่าน ดังที่ลูกศิษย์ทั้งหลายแต่ละท่านคงทราบดี

แต่ว่าเราชาวพุทธ ก็ต้องยอมรับว่า **การบูชาบุคคลควรบูชานั้น เป็นมงคลอันสูงสุด** และโอกาสนี้ก็เป็นโอกาสหนึ่ง ที่เราสมควรที่จะบูชาบุคคลที่ควรบูชา อย่างท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ไม่จำเป็นต้องเป็นวันนี้ หรือว่าวันไหน แต่ควรจะบำเพ็ญทุกวัน และไม่ใช่เพื่อเชิดชูท่านเป็นส่วนตัว เพราะท่านก็ไม่ประสงค์อย่างนั้น

ดังนั้น **ถ้าเราจะบูชาคุณท่าน ก็บูชาด้วยการปฏิบัติ ซึ่งก็ทำไปควบคู่กับการศึกษาผลงานของท่าน** ถ้าเราอยากจะบูชาคุณท่าน ก็ให้เราศึกษาผลงานของท่านมากๆ เพื่อเป็นสะพานไปสู่ธรรมะของพระพุทธองค์ อาตมาเชื่อมั่นว่าสะพานเส้นนี้จะพาเราเข้าสู่ธรรมะของพระพุทธองค์ ได้อย่างถูกต้อง และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ เพื่อให้เราได้ประจักษ์แจ้ง จนสักวันหนึ่ง เราก็จะสามารถอุทานขึ้นมาได้เหมือนกันว่า

อโห ธมฺมสุธมฺมตา “พระธรรมช่างเป็นธรรมดีงามเลิศล้ำแท้”

ที่มา : ตัดตอนจากพระธรรมเทศนา ในโครงการ *“ธรรมตามอำเภอใจ”* เรื่อง *“ปฏิบัติธรรมให้ครบคู่และรอบด้าน”* ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน สามพราน นครปฐม วันอาทิตย์ที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๒

ส่องโลก-ส่องธรรม

วิเทศทัยย์

ฉือจี้ พระโพธิสัตว์เดินดิน ๑

ผู้ติดตามอ่านคอลัมน์ของผู้เขียนมาตลอด คงจะสงสัยว่าเปิดผิดหน้ากระมัง เพราะแต่ไหนแต่ไรมา ผู้เขียนเน้นพรรณนาเรื่องพระเถระผู้ทรงคุณต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระเถราจารย์ผู้โด่งดังสมัยอดีต แต่เหตุไฉนคราวนี้ชื่อเรื่องจึงแปลกหูแปลกตาพิกล ไม่คุ้นชินเหมือนภาษาบ้านเรา กระเดียดไปทางหนังจีนกำลังภายใน อีกทั้งชื่อเรื่องก็ออกจะเกินความเป็นจริง น่าจะเป็นพระอรหันต์ของประเทศจีนเสียกระมัง

ช้าก่อน !!!

อย่าเพิ่งเปลี่ยนใจเปิดไปคอลัมน์อื่น ชื่อเรื่องมิได้ผิดอันใดดอก เป็นนามของมหายานจริง เหตุเพราะผู้เขียนได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศไต้หวัน พร้อมกับคณะพระสงฆ์และฆราวาสชาวไทยหลายชีวิต เมื่อวันที่ ๒๒ - ๒๖ เมษายน ที่ผ่านมา ได้เห็นผลงานเชิงประจักษ์ของชาวพุทธไต้หวัน ที่โดดเด่นจนซาบซึ้งตรึงใจ จึงเห็นว่าหากเก็บไว้คนเดียวอาจจะมลายสูญหายไปตามกาลเวลา จึงนำเอาความทรงจำเหล่านั้นมาร้อยเรียงเป็นตัวหนังสือ เท่าที่ความสามารถจะทำได้ เพื่อให้ชาวพุทธไทยได้เห็นว่า ชาวพุทธไต้หวันเขามีพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาอย่างไร ? เหมือนหรือต่างจากเมืองไทยเรา มากน้อยเพียงไร ? และมีกระบวนการพัฒนาองค์กรชาวพุทธอย่างไร ? จนสามารถมีสาขามากมายครึ่งค่อนโลก

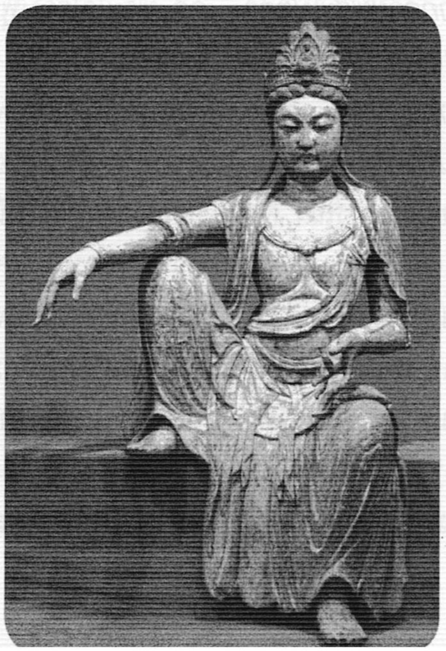
อันนี้พูดจริง มิได้โม้

ทราบจากทั้งวิทยากรชาวไทยและผู้ทรงคุณวุฒิชาวไต้หวันว่า *ตลอดระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา มีชาวไทยทั้งภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งพระสงฆ์ เดินทางไปศึกษาดูงานที่ไต้หวันเป็นจำนวนเกิน ๓๐,๐๐๐ คน แต่แปลกคือ กระบวนการของชาวพุทธไต้หวันกลับไม่ปรากฏว่า เบ่งบานรุ่งเรืองบนผืนแผ่นดินไทย* จะมีก็แต่การปรับรูปแบบใหม่ให้เข้ากับคติความเชื่อของชาวพุทธไทย โดยเฉพาะมังสวิรัติและบุญนิยม สองอย่างนี้ไม่ต้องบอกว่าสำนักไหน ตามหากันเอาเอง

บอกแต่เริ่มต้นว่า เรื่องราวต่อไปนี้ แม้จะเป็นพระพุทธศาสนาเฉกเช่นบ้านเรา แต่มีหลายบริบทที่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะคติความเชื่อที่หยั่งรากฝังลึกแตกต่างกัน หรืออาจเป็นเพราะสังคมชาวไต้หวัน เคยอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดา สเปน และญี่ปุ่น ตามลำดับ หรือว่าอาจเป็นเพราะภูมิประเทศของไต้หวัน ต้องประสบกับความโหดร้ายจากภัยพิบัติธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นพายุหรือแผ่นดินไหว เหล่านี้ทั้งปวง หล่อหลอมให้ชาวไต้หวันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ด้วยเหตุนั้นเราชาวพุทธไทย ครั้นต้องการรับรู้เรื่องราวขององค์กรชาวพุทธในไต้หวัน จะต้องวางใจเป็นกลาง ไม่อคติ เอนเอียง หรือนำเอาพระพุทธศาสนาในเมืองไทยไปเปรียบเทียบกับไต้หวัน หากวางใจได้แต่ต้น ก็ย่อมเป็นการง่ายต่อการรับรู้โลกใหม่ นอกจากทำให้เกิดปัญญาแล้ว ย่อมเป็นการเปิดกำแพง ยอมรับความแตกต่างของพระพุทธศาสนา ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ***"แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง"***

ดังบอกแต่ต้นแล้วว่า ***"องค์กรชาวพุทธฉือจี้เป็นมหายาน"*** จึงจำเป็นต้องทราบความเป็นมาของไต้หวันเสียก่อน แล้วจึงมาอธิบายคำสอนของมหายานอย่างละเอียด มิเช่นนั้น พอลงลึกถึงเรื่องราวขององค์กรชาวพุทธฉือจี้ อาจจะทำให้ผู้อ่านคลำทางไม่ถูก หากทราบแต่ต้นแล้วย่อมเป็นการง่าย เปรียบเสมือนมีคนจูงมือเดินตามหุบเขาอันมืดมิด ออกสู่ที่โล่งแจ้ง

พร้อมหรือยัง !!!

ประเทศไต้หวันนั้นมีภูมิประเทศเป็นเกาะ มีปฏิสัมพันธ์กับจีนแผ่นดินใหญ่มาแต่อดีตกาล มักเป็นสถานที่ซุ่มซ่อนตระเตรียมสรรพกำลังเพื่อเข้าแย่งชิงบ้านเมืองบนจีนแผ่นดินใหญ่ เดิมไต้หวันเรียกชื่อว่า ฟอร์โมซา เพราะเป็นแหล่งพักอาศัยของพ่อค้าฮอลันดา บางครั้งเรียกว่าอาณาจักรตงหนิง เพราะเป็นสถานที่รวบรวมกำลังพล เพื่อกอบกู้บ้านเมืองของขุนนางราชวงศ์หมิง สมัยต่อมา ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก และยึดครองเกาะไต้หวันหลายปี ก่อนที่จีนแผ่นดินใหญ่จะเข้าครอบครอง หลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ครั้นจีนเกิดสงครามกลางเมือง ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง โดยการนำของนายพลเจียงไคเช็กกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยการนำของเหมาเจอตุง ผลปรากฏว่า พรรคก๊กมินตั๋งพ่ายแพ้ จึงอพยพผู้คนมาตั้งหลักที่เกาะไต้หวัน แล้วประกาศเป็นประเทศเอกราช โดยองค์กรสหประชาชาติรับรอง เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๑ ว่ากันว่า ผู้คนที่อพยพมาคราวนั้นล้วนเป็นปัญญาชน ราชวงศ์ชิง พร้อมทั้งพ่อค้า

วาณิชจำนวนมาก และพระสงฆ์ นักปราชญ์ บางส่วนก็ติดตามมาด้วย

ก่อนพระพุทธศาสนาจะเข้ามาเผยแผ่บนเกาะไต้หวันนั้น ผู้คนส่วนใหญ่ล้วนนับถือคริสต์ศาสนาตามฮอลันดาและสเปนผู้ตั้งรกรากมาก่อนหลายศตวรรษ ถัดมาเป็นลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ ซึ่งติดตามมากับขุนนางราชวงศ์หมิง ส่วนพระพุทธศาสนาเดิมนั้น เน้นเชื่อการอ้อนวอนขอพรพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิมนั้น เป็นที่นิยมมากกว่าองค์อื่น

เจ้าแม่กวนอิมองค์นี้แหละ ที่ย้ายมาอยู่เมืองไทยอย่างถาวร

เชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิมน่าจะชอบเมืองไทยมากกว่าไต้หวัน เพราะมีแต่คนอ้อนวอนขอพรไม่เว้นวัน ต่างจากไต้หวัน มีแต่คนสวดสรรเสริญบูชาพระองค์ ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อผองสัตว์ เพื่อนำเอาหลักคำสอน มาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต *ความแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ ชาวพุทธไทยเชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิมมากด้วยพระเมตตาพร้อมช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ขอพร ขณะที่ชาวพุทธไต้หวันเชื่อว่า พระองค์มากด้วยพระกรุณาเพราะเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต*

เมตตา คือต้องการให้มีสุข ส่วนกรุณา คือต้องการให้พ้นจากทุกข์

หากมองให้ละเอียดจะเห็นว่า ความต้องการความเมตตาของไทย มิใช่เฉพาะเจ้าแม่กวนอิมเท่านั้น แต่พากันฝากความหวังไว้กับทุกสิ่งอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอิฐ หิน ปูน ทราย หรือแม้แต่ต้นไม้ใบหญ้า แปลกกว่านั้น แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานซึ่งมีปัญญาด้อยกว่ามนุษย์ คนไทยก็ยังไปฝากความหวัง เสมือนหนึ่งผู้มีฤทธิ์ดลบันดาล โดยเฉพาะช่วงต้นเดือนและกลางเดือน คราวก่อนก็เห็นแห่กันไปบูชาสุนัขพูดได้ จนเจ้าของต้องพึ่งสัตวแพทย์ เพราะสุนัขมิได้พักผ่อน ล่าสุดเห็นบอกว่า นกขุนทองกลางไร่ข้าวโพดพูดได้ ก็ยกโขยงไปตบไม้ตบมือตะโกนเรียก จนนกขุนทองไม่เป็นอันหลับอันนอน นี้ไม่รวมถึงการบูชาอุลตร้าแมนที่กำลังฮิตกันตามสังคมโซเชียลเน็ตเวิร์ก

ช่างเป็นสังคมไทยแลนด์ ๔.๐ แท้จริง

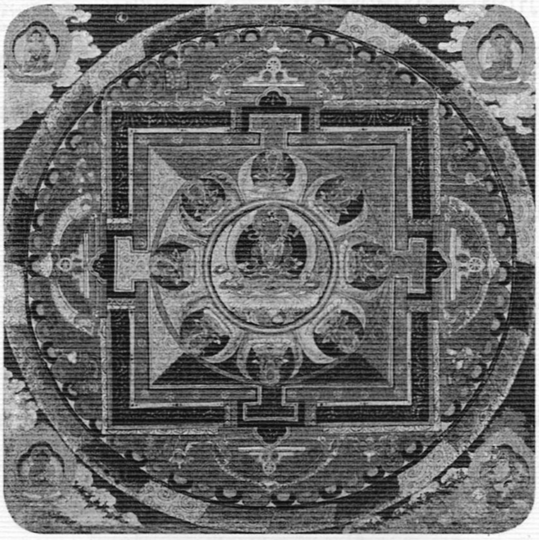
บัดนี้เราจะหันมาทำความเข้าใจกับความเชื่อตามสายมหายานกันบ้าง

พระพุทธศาสนามหายานนั้น เชื่อกันว่าพระพุทธเจ้ามี ๓ ระดับ กล่าวคือ ๑) *พระอาทิพุทธะ* ถือว่าเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์แรก กำเนิดขึ้นพร้อมกับโลก เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง มีภาวะดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ และทรงประทับอยู่บนพรหมโลกชั้นอกนิฏฐ์ ๒) *พระธยานิพุทธะ* มี ๕ พระองค์ กล่าวคือ พระไวโรจนพุทธะ พระอักโษภยพุทธะ พระรัตนสัมภวพุทธะ พระอมิตาภพุทธะ และพระอโมฆสิทธิพุทธะ พระพุทธเจ้าเหล่านี้ เป็นผลมาจากการสร้างของพระอาทิพุทธะ เนื่องจากพระอาทิพุทธะไม่มีตัวตน จึงสร้างพระธยานิพุทธะทำหน้าที่แทน และ ๓) *พระมานุษิพุทธะ* ถือว่าเป็นอวตารของพระธยานิพุทธะ เพื่อมาโปรดสรรพสัตว์บนโลกมนุษย์ ดังเช่นพระศรีศากยมุนีหรือพระโคดมพุทธเจ้าของชาวพุทธไทย

บรรดาพระพุทธเจ้าเหล่านั้น ชาวพุทธมหายานให้ความสำคัญพระธยานิพุทธะมากกว่า

กล่าวกันว่า พระธยานิพุทธะนั้น มิได้ลงมือทำงานด้วยตัวเอง ได้ส่งพระมานุษิพุทธะลงมาเกิดบนโลกมนุษย์เพื่อโปรดสรรพสัตว์แทน และหากเห็นว่าภาระงานของพระมานุษิพุทธะมากเกินไป พระธยานิพุทธะก็ส่งอวตารอีกร่างหนึ่ง มาช่วยเหลือพระมานุษิพุทธะสั่งสอนเวไนยสัตว์ เรียกว่า พระโพธิสัตว์ ดังเช่น พระไวโรจนพุทธะส่งพระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระอักโษภยพุทธะส่งพระวัชรปาณีโพธิสัตว์ พระรัตนสัมภวพุทธะส่งพระรัตนปาณีโพธิสัตว์ พระอมิตาภพุทธะส่งพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระอโมฆสิทธิพุทธะส่งพระวิศวปาณีโพธิสัตว์ลงมา

พระโพธิสัตว์เหล่านี้ เรียกแบบสมัยใหม่ว่า nominee เพราะมิได้เป็นอิสระ ต้องทำงานตามคำสั่งของพระธยานิพุทธะ ส่วนช่วงระยะของวันเวลา ก็แล้วแต่การพิจารณาของพระธยานิพุทธะ หากเห็นว่าทำงานดีมีคุณภาพ ก็สามารถดำรงฐานะได้นาน แต่หากเห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จ ก็เรียกกลับดินแดนพุทธเกษตร เสวยสุขเช่นเดิม แต่เท่าที่เห็น พระโพธิสัตว์เหล่านี้ ล้วนได้รับการเคารพกราบไหว้จากชาวพุทธมหายานนับถือในปัจจุบัน แต่ความสำคัญขึ้นอยู่กับคติของแต่ละประเทศ

เห็นแล้วหรือยังว่า พระพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ของมหายาน มีมากเพียงไร

บรรดาธยานิพุทธะทั้งหลายเหล่านั้น พระอมิตาภพุทธะเป็นที่นิยมแพร่หลายมากกว่าใคร ตรงนี้ไม่สามารถทราบได้ว่าเพราะอะไร อาจเป็นเพราะสรรพสัตว์เข้าถึงพระองค์ได้ง่าย กล่าวกันว่า เพียงแต่สวดมนต์ว่า *"อมิตาพุทธ"* ด้วยจิตอันเป็นสมาธิก็สามารถเข้าถึงพุทธเกษตร เสวยสุขบนดินแดนสุขาวดี ได้ชั่วนิรันดร แปลกแต่จริงความเชื่อแบบนี้ ไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายในประเทศไทย ทั้งที่คนไทยชอบการดลบันดาลเห็นผลในชั่วพริบตา หรือเจ้าแม่กวนอิมยกมือห้ามไว้ !!!

สำหรับพระโพธิสัตว์คู่บารมีของพระอมิตาภพุทธะคือ พระอวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์องค์นี้ได้รับความนิยมแพร่หลายยิ่งกว่าพระอมิตาภพุทธะ แต่สันนิษฐานว่า ชาวพุทธจีนอาจมองว่าหากขอพรพระอมิตาภพุทธะ อาจจะไม่สำเร็จแท้จริง จึงหันมาขอพรพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ซึ่งเป็นอวตารของพระองค์ดีกว่า อีกอย่างหนึ่งพระอวโลกิเตศวรยังอยู่ช่วยเหลือมนุษย์ ขณะที่พระอมิตาภพุทธ ทรงประทับอยู่ที่พุทธเกษตรนามว่า สุขาวดี

พระโพธิสัตว์อีกองค์หนึ่งซึ่งชาวพุทธได้หวันนิยมกราบไหว้บูชาคือ *พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์* พระโพธิสัตว์องค์นี้เป็นอวตารของพระอักโษภยพุทธะ ว่ากันว่า ได้รับมอบหมายจากพระศากยมุนีพุทธเจ้า ให้เป็นผู้แสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์จนกว่าพระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บทบาทเด่นของท่าน คือช่วยเหลือสัตว์นรกให้หายความเร่าร้อน ใครอยากพบท่านก็ทำชั่วมากๆ เข้าไว้ รับรองว่าได้พบเห็นท่านแน่นอน

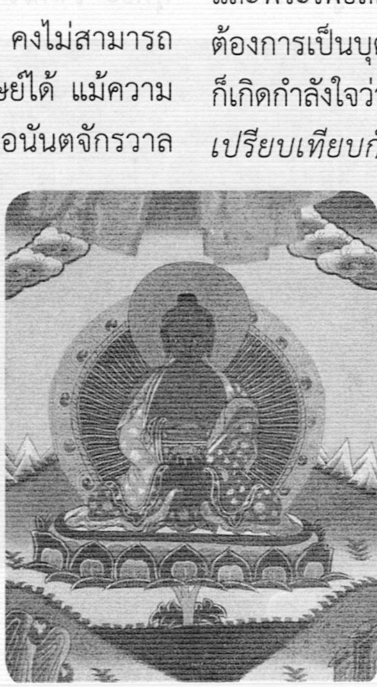

คติธรรมประจำตัวท่าน คือ *“หากในนรกไม่ว่างจากสัตว์ผู้เสวยทุกข์ทรมานแล้วไซร้ ตัวเราจะไม่ขอสำเร็จพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ”*

เล่ากันว่าบรรดาสัตว์นรกผู้เสวยวิบากกรรมอันร้อนเร่าด้วยเปลวเพลิงนั้น เพียงแค่มีโอกาสได้พบพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ ก็สามารถบรรเทาความทุกข์ร้อนได้คราวหนึ่ง แม้หากมีโอกาสฟังธรรมจากท่านและปฏิบัติตาม ย่อมได้รับอานิสงส์มากมายมหาศาล นับแต่หลุดพ้นจากโซ่ตรวนแห่งนรกภูมิ จนถึงบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเลยทีเดียว

แปลกแต่จริง เรื่องพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์คล้ายกับพระมาลัยเถระของไทยเรา ไม่ทราบว่าใครลอกเลียนแบบใคร แต่เชื่อได้ว่าไทยเลียนแบบมาจากจีนเป็นแน่ เพราะพระมาลัยเถระของชาวไทย เพิ่งมาปรากฏเห็นสมัยอาณาจักรสุโขทัยนี้เอง ไม่เชื่อลองไปอ่านเรื่องราวของพระมาลัยเถระดูเรื่องราวของสัตว์นรก มีกลิ่นอายของจีนอยู่ไม่น้อย

พิเคราะห์แล้วเห็นว่า ความเชื่อเรื่องพระอวโลกิเตศวรหรือเจ้าแม่กวนอิม คงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ แม้ความเมตตาของท่านจะแผ่ขยายไปทั่วอนันตจักรวาลก็จริง แต่สัตว์นรกผู้เสวยผลวิบากกรรม กลับไม่มีใครสนใจเหลียวแลพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์จึงทำหน้าที่นี้แทน เป็นการประสานกันทำงานอย่างลงตัว ทั้งโลกมนุษย์และนรกภูมิ

สมดังภาษิตจีนว่า *“พระแม่กวนอิมโปรดคนเป็น พระกษิติครรภ์โปรดคนตาย”*

ที่เกริ่นเรื่องพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ก็เพราะต้องการชี้ให้เห็นว่า องค์กรชาวพุทธฉือจี้นั้นกราบไหว้บูชาพระศรีศากยมุนี พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ สอบถามได้ความว่าเหตุที่กราบไหว้พระศรีศากยมุนี เพราะพระองค์ทรงตรัสรู้สัจธรรม แล้วนำเอาธรรมโอสถมาเผยแผ่แก่ปวงสัตว์ จนสามารถดับร้อนกลายเป็นเย็น เหตุที่กราบไหว้พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เพราะต้องการดำเนินตามปฏิปทาของท่าน ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หมดสิ้นความทุกข์ยาก ส่วนเหตุที่กราบไหว้พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ เพื่อต้องการเตือนใจตัวเองว่า ต้องทำงานให้หนักเพื่อสรรพสัตว์จะได้ไม่ตกนรก ซึ่งจะเป็นภาระของพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์

ช่างล้ำหน้าเกินเถรวาทแบบไทยหลายขุม !!!

องค์กรชาวพุทธฉือจี้กราบไหว้พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ มิได้ปรารถนาขอพรอันใด เพียงต้องการเป็นบุคลาธิษฐาน ขณะทำงานเหนื่อยล้าก็เกิดกำลังใจว่า *สิ่งที่ตนทำเสมือนธุลีน้อยนิด หากเปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์*

ขณะทำงาน มีคนสรรเสริญก็ไม่ฟูใจ ด้วยเห็นว่า ตนได้ทำความดี เดินตามปฏิปทาของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์แล้ว เมื่อความคิดเริ่มต้นแบบนี้ก็น้อมนำไปสู่การทำงานเป็นจิตอาสาอย่างไม่ลังเล

(โปรดติดตามตอนต่อไป)

เรื่องชุดพุทธบริษัท

พุทธสาวิกา

ตอน "ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์" ธรรมะที่เกื้อกูลทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อม

ด้วยความที่เป็นคนชอบอ่านหนังสือ ทำให้ได้รับความรู้ต่างๆ มากมาย สมัยเมื่อเริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาใหม่ๆ หนังสือชุดหนึ่งที่ชอบอ่าน คือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ ประมวลธรรม และพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับ ประมวลศัพท์ ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

สำหรับคนไม่มีพื้นมาก่อน และตอนนั้นยังอยู่ในวัยรุ่น อายุไม่ถึงยี่สิบปี การอ่านพจนานุกรมทั้งสองเล่มนี้ มีประโยชน์มากมายเกินกว่าจะบรรยายได้หมด ที่เด่นชัดมากคือ ทำให้รู้จักพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านปริยัติธรรม และเรื่องราวในพระพุทธประวัติ วัฒนธรรม สังคม ประเพณีที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

ความที่อ่านมาก อ่านบ่อย และอ่านประจำ ทำให้หลักธรรมหมวดต่างๆ ลอยเข้ามาในความคิดคำนึงเสมอ เมื่อพบกับสถานการณ์ต่างๆ ที่ควรใช้ธรรมะหมวดใด ก็จะพอนึกได้ และนำหลักธรรมนั้นมาใช้

ผู้เขียนพบว่า หากเราหมั่นจดจำหลักธรรมต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงสอน สักวันหนึ่ง เราจะได้ประโยชน์จากการจดจำนั้นอย่างแน่นอน

ไม่มีข้อสงสัยเลย ในอนาคต จะค่อยๆ พูดถึงหลักธรรมแต่ละหมวดที่ชอบ และตรงกับสถานการณ์อันเหมาะสมที่จะพูดถึงได้ ก็จะได้หยิบยกมาอภิปรายต่อไป

ปัจจุบัน ปัญหาหนึ่งที่ชาวโลกทั้งหลายกำลังประสบ และพยายามที่จะแก้ไข แต่ก็ยังไม่เห็นผลเป็นที่น่าพอใจ โลกยังร้อนขึ้น ขยะยังมากขึ้น อากาศแปรปรวน น้ำมีสารพิษปนเปื้อน ฯลฯ

เราปฏิเสธไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะมนุษย์หลงระเริง ไม่คิดระแวดระวังมาก่อน ปล่อยจนเกิดปัญหา แล้วจึงมาคิดแก้ไข ซึ่งส่วนใหญ่จะช้าไปแล้ว ผลเสียได้เกิดขึ้นให้เห็น รับรู้ และทนทุกข์

ถึงตรงนี้ ก็อยากจะพูดถึงหลักธรรมหมวดหนึ่ง ที่ชื่อว่า **ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์** ประโยชน์ที่เราจะได้ในเบื้องต้น หากประพฤติธรรมหมวดนี้ จนมีการเรียกขานหมวดธรรมนี้ด้วยชื่อไทยๆ เรียบๆ ง่ายๆ ว่า **หัวใจเศรษฐี** เราลองมาดูว่า หลักธรรมหมวดนี้มีอะไรบ้าง

ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ (ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น)

๑. อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี)

๒. อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครอง เก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย)

๓. กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเหนียกศึกษา เยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา)

๔. สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคือง หรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดเก็บไว้)

ธรรมหมวดนี้ เรียกกันสั้นๆ ว่า **ทิฏฐธัมมิกัตถะ** หรือเรียกติดปากอย่างไทยๆ ว่า **ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์** (อัตถะ แปลว่า ประโยชน์ จึงมีประโยชน์ซ้ำซ้อนกันสองคำ

(องฺ.อฏฺฐก. ๒๓/๑๔๔/๒๘๙)

หลักธรรมหมวดนี้ จะได้ชื่อว่า **หัวใจเศรษฐี** แต่ถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้ว สามารถนำมาใช้กับปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ด้วยเช่นกัน นับตั้งแต่

ข้อ ๑. **อุฏฐานสัมปทา** ความขยันหมั่นเพียร หากมนุษย์มีความเพียรที่จะสร้างงาน ไม่เกียจคร้าน ก็เท่ากับ มีชีวิตที่มีคุณค่า สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้ ตนเองจึงไม่เป็นขยะสังคม เป็นคนมีประโยชน์ มีคุณค่า

ข้อ ๒. **อารักขสัมปทา** การรู้จักถนอมรักษา ทรัพย์ หรือสิ่งของที่มี ให้ใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด หากมีสิ่งใดเสียหาย ก็เพียรซ่อมแซม ให้นำกลับมาใช้ได้อีก ไม่ทิ้งขว้างสิ่งของ โดยไม่พิจารณาเรื่องการนำกลับมาใช้ได้อีก ที่เรียกว่า recycle นั่นเอง

ข้อ ๓. **กัลยาณมิตตตา** การมีกัลยาณมิตรนับเป็นมงคลสูงสุดของชีวิตข้อหนึ่ง ใน ๓๘ ข้อ ในหลักธรรมหมวด มงคลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงยกย่องว่า เป็นรุ่งอรุณของการศึกษา กัลยาณมิตรเป็นทุกสิ่ง ที่สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตของเรา

ข้อ ๔. **สมชีวิตา** การมีความเป็นอยู่อย่างพอเหมาะพอสม ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ เห่อเหิมเกินตัว อันเป็นความหายนะ เพราะนอกจากจะทำร้ายตัวเองแล้ว อาจเป็นการทำลายสังคมและสิ่งแวดล้อมได้โดยคาดไม่ถึง การใช้สอยสิ่งของอย่างมือเติบ ไม่มีความสำรวมระวัง เปิดน้ำที่ไหน ก็ปล่อยไหลนอง ไม่คิดเรื่องประหยัด เปิดไฟทิ้งขว้าง ทิ้งขยะง่ายๆ ไม่เคยคิดเรื่องการนำกลับมาใช้ จนมีขยะเกิน ล้นโลก อย่างทุกวันนี้ ให้ต้องมาหาวิธีแก้ไขด้วยความยากลำบาก หากระวังเสียตั้งแต่ต้น การแก้ไขก็จะง่ายขึ้น

สิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่เราทุกคนจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน เพราะเราอยู่ร่วมกันในโลกสีฟ้าใบนี้ ซึ่งกำลังกลายเป็นสีกระดำกระด่าง เพราะฝีมือมนุษย์ ป่าถูกตัดทำลายไปทุกวัน น้ำทะเลร้อน ปลาตาย ปะการังตาย ท้องฟ้ามัวหม่นด้วยฝุ่นพิษจากการเผาป่าและไอเสียรถยนต์ หากเราทุกคนไม่มีจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความหายนะย่อมจะมาถึงในที่สุด

และวิธีการหนึ่งที่จะแบ่งเบาความรุนแรงที่กำลังเป็นไปอยู่ ณ ขณะนี้ ก็คือการใช้ธรรมะและอบรมธรรมะให้กับอนุชนซึ่งจะเป็นอนาคตของชาติในวันข้างหน้า โปรดอย่ารอให้สายเกินไป

ท่านสามารถติดตามอ่านวารสารโพธิยาลัยทุกฉบับย้อนหลัง ได้ทาง เว็บไซต์วัดจากแดง www.watchakdaeng.com และเว็บไซต์ชมรมกัลยาณธรรม
www.kanlayanatam.com
Line Official id : @kanlayanatam
Facebook Page : Kanlayanatam

ขออนุโมทนาบุญผู้ร่วมจัดพิมพ์วารสารฉบับนี้

๑. ชมรมกัลยาณธรรม
๒. คุณจิรวรรณ ศิริจิตร และครอบครัว
๓. คุณสุวพร หทัยสุทธิธรรม และครอบครัว
๔. คุณพ่อวัชระ - คุณแม่ทองสุก โลหารักษ์พงศ์
๕. คุณณรงค์ฤทธิ์ อุปถัมภ์ และครอบครัว
๖. ครอบครัวคงสวัสดิ์ศักดิ์ - ตรรกวาณิช
๗. พล.อ.ต.สมโภค - คุณสุจิตรา หงสไกร

ปัญญาปริทัศน์

ธีรปัญโญ

ธรรมะ ๓๓ ตอน ๔

มาฆบูชา

ธรรมะ ๓๓ ได้นำท่านผู้อ่านมาถึงตอนสุดท้ายแล้ว ใช้เวลาหนึ่งปีพอดี ตั้งแต่ที่เขียนตอนแรก ลงวารสารโพธิยาลัยในช่วงเวลามาฆบูชาปีที่แล้ว เพราะเหตุที่แต่ละเดือนที่ผ่านมา ก็มีเรื่อง theme ของวารสาร ที่ต้องเขียนแทรกเข้ามาหลายตอน จึงไม่สามารถลงธรรมะ ๓๓ ให้ต่อเนื่องเรียงกันตั้งแต่ตอนที่ ๑ ถึงตอนที่ ๔ ได้ ขอแนะนำผู้สนใจให้กลับไปอ่านวารสารโพธิยาลัย ฉบับที่ ๓๓, ๓๕, ๓๘ อีกที

มาทวนความจำกันสักหน่อย เพื่อความต่อเนื่องของเนื้อหา ตอนที่ ๑ **มฆมาณพ** วิเคราะห์ทางเรื่องนิทาน ตำนาน ตอนที่ ๒ **มัชฌิมาปฏิปทา** วิเคราะห์ผ่านทางระบบตัวเลข ตอนที่ ๓ **มัคคภาวนา** วิเคราะห์ผ่านทางพระอภิธรรม มาสู่ตอนที่ ๔ นี้เรื่อง **มาฆบูชา** เรามาวิเคราะห์ลงลึก ผ่านทางรากศัพท์บาลีกันดูบ้าง

คำว่า มฆ นี้ มาจากไหน ?

มฆ ศัพท์นี้มีที่มาที่น่าสนใจมาก ลองมาหาอ่านกันดู

๑) มฆ มาจาก มค มห หรือ มช

มาดูคำว่า **มฆ** กันก่อน คำนี้ถ้ามองว่าเป็นศัพท์ๆ เดียว แล้วไปเปิดพจนานุกรมบาลีดู ก็จะพบว่า มฆ ศัพท์ตรงๆ นี้ ไม่มีความหมาย จึงต้องลองหาศัพท์ที่ใกล้เคียงกันมาเพื่อสันนิษฐานหาความเป็นไปได้ ของความหมายของศัพท์นี้ มาดูกันทีละตัว

ม ก็คือ ม ตรงตัว

ส่วน **ฆ** = **ค** + **ห** ตัวอย่างที่เห็นใช้ในบาลี เช่น ฆร กับ คห แปลว่าเรือนทั้งคู่ ในภาษาไทยใช้ว่า ฆราวาส คฤหัสถ์

ตรงนี้ถ้าใช้อักษรโรมัน จะเห็นได้ชัดเลยว่า **ฆ** (gh) = **ค** (g) + **ห** (h)

ดังนั้น มฆ ก็อาจจะมาจาก มค หรือ มห ซึ่งทั้งสองศัพท์นี้มีความหมาย คือ

มค แปลว่า แสวงหา

มห แปลว่า เจริญ หรือ บูชา

หรือเป็นไปได้ว่า ฆ ซึ่งมาจาก ก วรรค อาจจะเป็นเสียงที่ข้ามมาจาก จ วรรคที่อยู่ติดกัน คือ ช

ก ข ค **ฆ** ง

จ ฉ **ช** ฌ ญ

ดังนั้น ศัพท์ที่เป็นไปได้อีกตัวคือ มช หรือ มชฺช

มชฺช แปลว่า หมดจด ปัดกวาด

อรรถเหล่านี้ตรงกับบุญกรรมของมฆมาณพที่ชอบชำระปัดกวาด ทำความสะอาดที่ทาง ครั้นพอมีคนอื่นมาถือครองก็ดีใจ ไปแสวงหาที่ทางอื่นที่จะชำระต่อไป จึงเป็นที่บูชาของสหายทั้ง ๓๓ คน ที่มาทำงานสาธารณประโยชน์ร่วมกัน พอใครมาถามว่า ทำอะไร พวกเขาก็ตอบว่า ***"ทำทางไปสวรรค์"***

๒) มฆ มาจาก ม กับ ฆ รวมกัน

หรืออาจมองได้ว่า มฆ มีสองศัพท์ คือ **ม** ศัพท์ มารวมกับ **ฆ** ศัพท์ แต่ละศัพท์จะมีความหมายอะไรได้บ้าง

ม

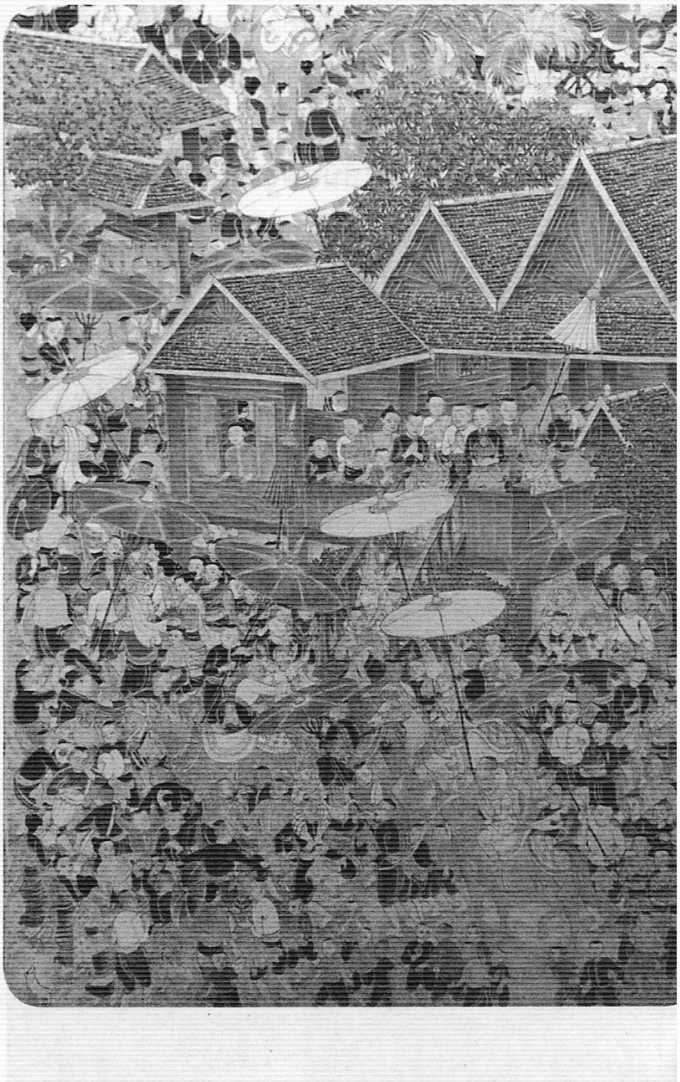
ม บริษัท ความเจริญ นิพพาน อบาย ความมืด

มา พระจันทร์ แม่ ความรัก สิริ

มาน พิจารณา

\+ **ฆ** ฆร ความหวัง การหลั่งรด

\+ **ค** คมฺ ไป ถึง รู้

\+ **ห** หน เบียดเบียน รวบรวม

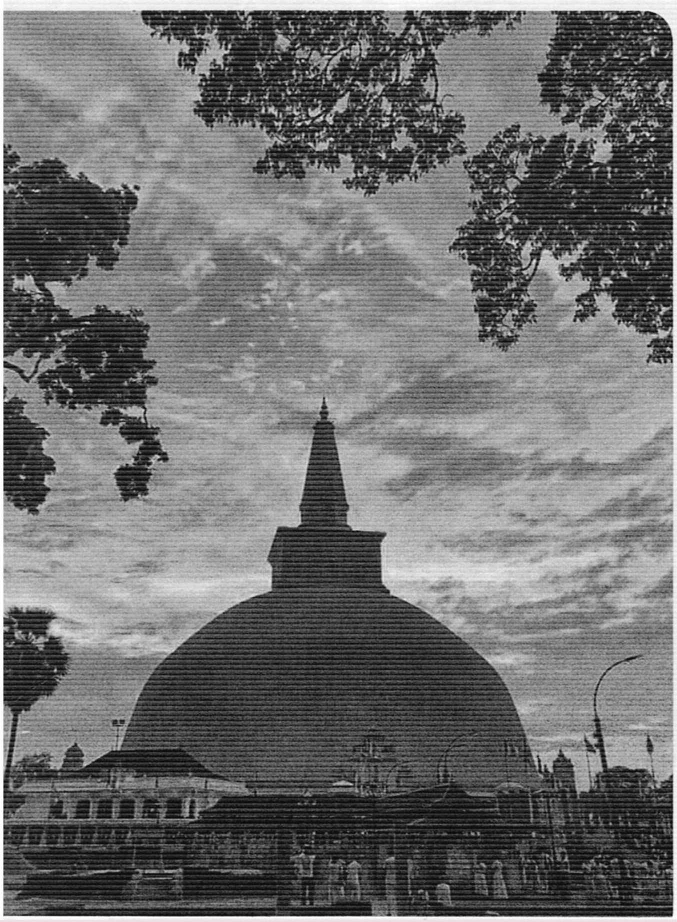
เอาละ ได้ความหมายที่เป็นไปได้ทั้งหมดของ มฆ แล้ว ทีนี้มาดูในรายละเอียดกัน

ตามแบบ มาฆ มาจาก มฆา (ซึ่งแปลว่าดาวฤกษ์กลุ่มที่ ๑๐ ใน ๒๗ กลุ่ม มีห้าดวง เรียกว่าดาวงูผู้) บวกกับ ณ ปัจจัย (ซึ่งแทนคำว่าประกอบ) มาฆ จึงแปลง่ายๆ ว่าเดือนที่ประกอบด้วยกลุ่มดาวมฆที่มีพระจันทร์เต็มดวง

มฆา นั้นก็ มาจาก มห นั่นเอง (อิตถีลิงค์จึงลงท้ายด้วย อา) ตั้งวิเคราะห์ได้ว่า

มหิยเต การยตฺถิเกหีติ มฆา *"เรียก มฆ เพราะผู้ปรารถนาเหตุ บูชา"*

ในแง่นี้ มาฆบูชา จึงเป็นการซ้อนคำ เพราะ มห ก็หมายถึงบูชาอยู่แล้ว เดือนนี้สำหรับอินเดียโบราณจึงน่าจะมีพิธีบูชาฉลองกันอยู่ก่อนแล้ว เพราะชื่อก็ได้บอกไว้เองว่า เป็นเดือนแห่งการเฉลิมฉลองบูชา สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นการ

บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในภารตประเทศในปลายฤดูหนาว อากาศก็กำลังดี ไม่ร้อน ไม่หนาว และไม่เฉอะแฉะเพราะฝน ท้องฟ้าใสกระจ่าง พระจันทร์วันเพ็ญในเดือนนี้จึงนวลเด่นสวยงามยิ่งนัก เหมาะแก่เทศกาลการบูชา (ประเทศจีนก็ยังฉลองตรุษจีนกันในช่วงเดือนนี้)

มฆ กับ สํฆ

ถ้าคิดว่า มฆ มาจากสองศัพท์ คือ **ม** กับ **ฆ**, ฆ มีอรรถ หน สํหเต ในการรวบรวม ซึ่งถ้าใช้ในอรรถนี้ ก็จะไปพ้องกับคำสำคัญในพุทธศาสนาของเรา ก็คือคำว่า สังฆะ

ในวันสำคัญ ๓ วัน ของคนไทยพุทธเรา คือ วันวิสาขะ วันอาสาฬหะ และวันมาฆะ วันวิสาขะมีการตรัสรู้จึงจัดเป็นวันพระพุทธ วันอาสาฬหะทรงแสดงพระธรรมจักร จึงจัดเป็นวันพระธรรม ส่วนวันมาฆบูชามีการประชุมใหญ่ของพระสงฆ์ จึงจัดเป็นวันพระสงฆ์ (ดูการวิเคราะห์เรื่องนี้โดยละเอียดในไตรรัตนบูชา วารสารโพธิยาลัย เล่ม ๒๑) ให้สังเกตความเหมือนกันของ **มฆ (ม+ฆ)** กับ **สํฆ (สํ+ฆ)** ท้ายคำทั้งสอง มี **ฆ** เหมือนกัน

คำว่า **สังฆะ** นั้น ภาษาไทยใช้ว่าสงฆ์ หรือหมายถึงพระภิกษุสงฆ์ แต่แท้จริงคำเดิมว่า สังฆะ ในภาษาบาลีนั้นมีความหมายเพียงว่า หมวด หมู่ ประชุม กอง ตามการตั้งวิเคราะห์ว่า **สํหญฺญนฺเต นิพฺพิเสเสน ฌายนฺเต อวยวา ตสฺมินฺติ สงฺโฆ** (สํ + หนฺ คติยํ ในการไป + อ ปัจจัย แปลง หน เป็น ฆ) *"ที่รวบรวมอวัยวะทั้งหลายโดยไม่พิเศษกัน"*

เมื่อมีการเกิดอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ทรงนำคำว่า สังฆะ คำเดียวกันนี้แหละ แต่เอามาใช้ในความหมายพิเศษ โดยทางธรรม จะใช้เป็นอริยสังฆะ ส่วนทางวินัย ใช้เป็น

ภิกขุสังฆะ สามารถตั้งวิเคราะห์ (ตามปทรูปสิทธิ) ได้ว่า

สํหนติ สมคฺคํ กมฺมํ สมุปคจฺฉตีติ สํโฆ (สํ ในอรรถ สงฺคต ร่วมกัน + หน คติยํ ในการไป+ร) *"ย่อมเข้าถึงซึ่งกรรม อันพร้อมเพรียงกัน เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า สํฆ"* -- อรรถนี้ ใช้ได้ทั้งพระสมมติสงฆ์และพระอริยสงฆ์

สมฺมเทว กิเลสทรเถ หนตีติ สํโฆ (สํ ในอรรถ สมฺมา ด้วยดี + หน หึสายํ ในการเบียดเบียน + ร) *"ย่อมฆ่า ซึ่งกิเลสอันเร่าร้อน ด้วยดี นั่นเทียว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า สํฆ"* -- อรรถนี้ ใช้สำหรับพระอริยสงฆ์

ในอรรถกถาพระวินัย ท่านได้ให้คำจำกัดความ รวมไว้ว่า

ทิฏฺฐิสีลสงฺฆาเตน สํหโตติ สํโฆ (หน ที่มี สํ บทหน้า ใช้ในอรรถ รวบรวม ในที่นี้ท่านให้ใช้เป็น กัมมสาธนะ จึงให้แปลว่า) *'ชื่อว่าสงฆ์ เพราะถูกรวบรวมมาร่วมกัน โดยมีทิฏฐิและศีลเสมอกัน' อรรถนี้ ก็จะใช้ได้ทั้งอริยสงฆ์ และสมมติสงฆ์*

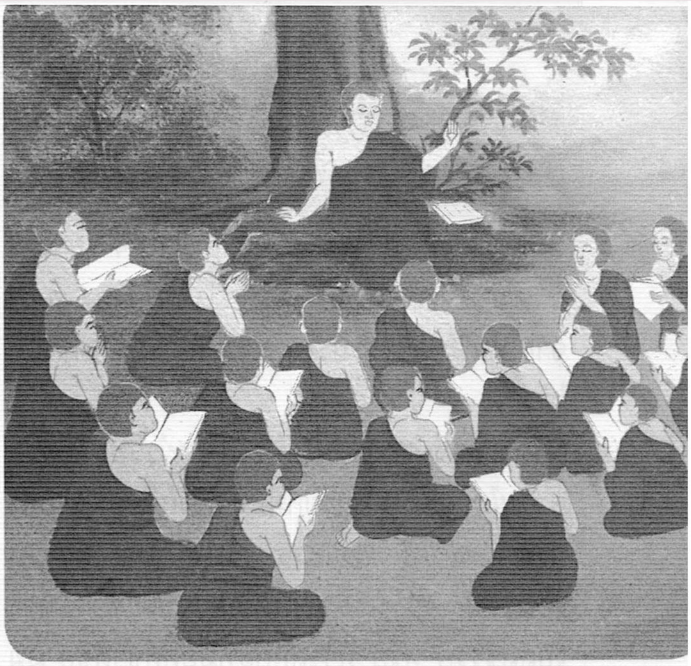
พูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า

นัยพระวินัย : ภิกษุ (ทั้งที่ได้และยังไม่ได้บรรลุโลกุตตรธรรม) รวมกันตั้งแต่สี่รูปขึ้นไป

วิเคราะห์ว่า **สํหนติ สมคฺเคน กมฺมํ สมุปคจฺฉตีติ (สํ + คมุ คติยํ ลง ร ปัจจัย ลบที่สุดธาตุ แปลง ค เป็น ฆ)** *'ผู้เข้าถึงพร้อมซึ่ง(สังฆ)กรรม โดยมีจุดหมายร่วมกัน'* เรียกว่าสงฆ์ องค์ธรรมคือ มหากุศลจิต และ มหากิริยาจิต ที่มีโทสเจตสิกเป็นประธาน

นัยพระสูตร : ท่านผู้ได้บรรลุโลกุตตรธรรมแม้องค์เดียว (ก็จัดเป็นอริยสงฆ์ได้)

วิเคราะห์ว่า **สํ สุฏฺฐุ กิเลเส หนฺติ เตน เตน มคฺคาสินา มาเรตีติ สํโฆ (สํ+ หน หึสายํ แปลง หน เป็น ฆ)** *'ผู้ฆ่ากิเลสด้วยดี คือยังกิเลสให้ตายด้วยดาบ คือมรรคนั้นๆ'* เรียกว่าสงฆ์ องค์ธรรม คือ มัคคฐานบุคคล ๔ และผลฐานบุคคล ๔

ความต่างกัน ระหว่าง สังฆะ กับ สังคะ

สงฺโฆ : กลุ่มชนทำกิจกรรมพร้อมเพรียงกันขอให้เทียบกับ

สงฺโค : การข้อง การเกี่ยวพัน การติดอยู่ เช่น สังสัคคะ - ความคลุกคลี ความระคน ความขัดข้อง

ดังนั้น การมารวมกลุ่มแบบ<u>*สังฆะ*</u> เพื่อทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน ย่อมประเสริฐกว่าการมารวมกลุ่มกันแบบ<u>*สังคะ*</u> แบบคลุกคลีระคน ขัดข้อง บ่อยครั้ง จึงอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีการขัดแย้งกันอยู่เสมอๆ พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ก็ควรจะระวังตัวเองไว้ด้วยว่า ได้รวมตัวกันแบบไหน ยังเป็น<u>พระสงฆ์</u> รักษาพระธรรมวินัย สามัคคีพร้อมเพรียงกันอยู่ หรือได้เสื่อมกลายเป็น <u>พระสงค์</u> ผู้ชอบคลุกคลีกันไปเสียแล้ว ตรงนี้มีข้อสังเกตทางภาษาว่า ตามหลักไวยากรณ์การเขียนและการออกเสียงที่ถูกต้องจะต่างกันหน่อยหนึ่ง สํโฆ แปลว่า กลุ่มพระสงฆ์ จะใช้นิคคหิต ํ ซึ่งจะออกเสียงขึ้นจมูก และก้องกว่า สงฺโฆ ซึ่งแปลว่ากลุ่มชนทั่วไป

อรรถอื่นๆ ของ มาฆ ที่เป็นได้

ถ้าคำว่า **มาฆ** นั้น มาจาก **มาน + ฆ**

มาน มาจาก วิมังสา แปลว่า ไตร่ตรอง, **ฆ** มาจาก หน แปลว่ารวบรวม สามารถจะตั้งวิเคราะห์ได้ว่า

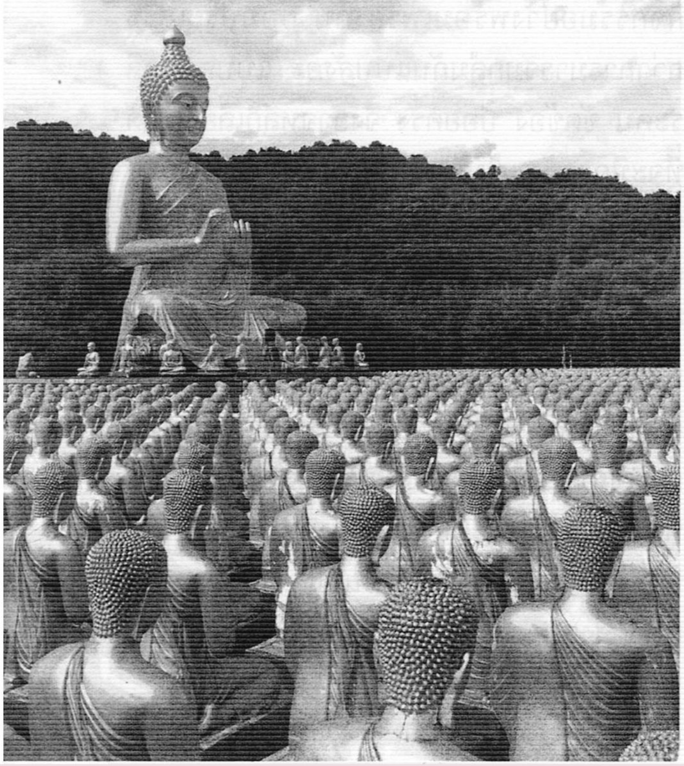
มาย วีมํสาย สํหนตีติ มโฆ *'ผู้รวบรวมด้วยความไตร่ตรอง'* จึงเรียกมฆะ อรรถนี้จะหมายถึงมฆมาณพก็ได้ เพราะรวบรวมเพื่อนๆ ได้ รวมเป็น ๓๓ คน มาช่วยกันทำความดี ชำระทางไปสู่สวรรค์ หรือ ท้าวสักกะที่มีอดีตชาติชื่อ มฆ (จึงมีฉายาว่า มฆวา) ก็สามารถใช้อรรถนี้ได้ด้วย

น่าสนใจที่ว่าทั้ง สํฆ และ มฆ ต่างก็ใช้ ฆ (ซึ่งมาจาก หน ที่แปลว่ารวบรวม) เหมือนกัน

สํฆ รวบรวมด้วยศีลและทิฏฐิ ส่วน **มฆ** รวบรวมด้วยปัญญา (วีมังสา)

ดังนั้น **มาฆบูชา** จึงแปลอีกแบบได้ว่า *'การบูชา ซึ่งการมาประชุมพร้อมกันด้วยปัญญา'*

ซึ่งถ้าแปลแบบนี้ ก็จะได้เห็นภาพการมาประชุมกันของเหล่าปราชญ์ พระอริยสาวกที่เกิดขึ้นในสมัยของพระพุทธเจ้า เป็นการประชุมที่ประเสริฐที่สุด ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ เพราะเป็นการเกิดขึ้น และส่งต่อๆ กัน ของแสงสว่างแห่งปัญญา กระจายไปทั่วดินแดนชมพูทวีป และได้แผ่ออกไปทั่วโลก ตราบจนถึงทุกวันนี้

มาย วีมํสาย สํหนตีติ มโฆ

ผู้รวบรวมด้วยการไตร่ตรอง (**มาณโว สกฺโก**)

องค์ธรรม คือปัญญา ที่รวบรวมสัมปยุตตธรรม (โพธิปักขิยธรรม) ที่ประกอบเข้าในปัญญา มํ หรือ วีมํสา ในที่นี้ก็คือ ธัมมวิจยะ นั่นเอง

มํ สมฺปยุตฺตธมฺมสงฺขาตํ ปริสํ สํหนตีติ มโฆ

ผู้รวบรวมบริษัท กล่าวคือ สัมปยุตตธรรม

องค์ธรรม คือปัญญา ที่รวบรวมสัมปยุตตธรรม (โพธิปักขิยธรรม) ที่ประกอบเข้าในปัญญา ม คือ บริษัท

มาฆ มฆาย ปุณฺณจนฺทยุตฺตาย ยุตฺโต มาโส มาโฆ

เดือน อันประกอบด้วยจันทร์เพ็ญฤกษ์มฆะ เรียก มาฆะ, (ลง ณ ปัจจัย จาก มฆ ก็กลายเป็น มาฆ)

มหิยติ ปูชิยตีติ มาโฆ, เรียก มาฆะ เพราะชนบูชา

มห ธาตุ ในอรรถบูชา ลง ณ ปัจจัย แปลง ห เป็น ฆ

มา มาตา วิย ปรชนานํ หิตสุขํ ฆรติ อาสีสตีติ มาโฆ

ผู้หวังประโยชน์สุขแก่ชนเหล่าอื่น เหมือนมารดา

มา คือมารดา **+ ฆร อาสิสเน, กฺวิ.** ฆร ธาตุ ในอรรถความหวัง

มา มาตา วิย ปรชเนสุ เมตฺตาวสฺสํ ฆรติ ปคฺฆรตีติ มาโฆ

ผู้หลั่งฝน คือเมตตาในชนเหล่าอื่น เหมือนมารดา

มา คือมารดา **คือ+ ฆร เสเก, กฺวิ.** ฆร ธาตุในอรรถหลั่งรด

มาฆาย มคฺคปุพฺพภาคปฏิปทาย ปฏิปตฺติปูชาติ มาฆปูชา

การปฏิบัติบูชา ด้วยปฏิปทาที่เป็นบูรพภาคของมรรค เรียก มาฆบูชา

สรุป ถ้าจะรวบรวมคำแปลที่เป็นไปได้ของมาฆบูชาให้ครอบคลุมทั้งหมด ก็จะได้คำแปลประมาณว่า:

'การมาประชุมกันของผู้มีปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ในวันพระจันทร์เต็มดวงในฤดูหนาวเสวยฤกษ์มฆะ เพื่อระลึกถึงความรักทะนุถนอมของแม่ผู้บริสุทธิ์ ที่หวังประโยชน์สุขต่อพุทธบริษัทสี่ และหลั่งฝนคือเมตตาในพุทธบริษัทนั้น โดยการ (ปฏิบัติ) บูชา ด้วยปฏิปทาอันเป็นบูรพภาคของมรรค เจริญรอยตามแบบของมฆมาณพ (ก่อนที่จะได้มาเป็นท้าวมฆวาน) เพื่อทำจิตใจให้ผ่องใส สะอาดหมดจด เรียกมาฆบูชา'

ความสำคัญของมาฆบูชา

มาฆมาส เป็นเดือนที่พระจันทร์จรมา ตรงกับดาวฤกษ์ชื่อมฆะ หรือมาฆะ ซึ่งเห็นเป็นรูปคล้ายงอนไถ เลยมักเรียกว่าดาวงอนไถ ปกติจะตกในวันเพ็ญเดือนกุมภาพันธ์ สื่อถึงอริยมรรค (อย่างที่เคยตั้งข้อสันนิษฐานว่า มฆ กับ มคฺค ออกเสียงใกล้เคียงกัน) เป็นเดือนที่มีการบูชา ชาวพุทธถือวันมาฆบูชาว่าเป็นวันพระสงฆ์ พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรบรรลุอรหัตตมรรคและอรหัตตผลในวันนี้ หลังจากได้แม่ทัพธรรมแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงอาศัยการเกิดมีจาตุรงคสันนิบาต มีพระอรหันตขีณาสพ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมพร้อมกัน

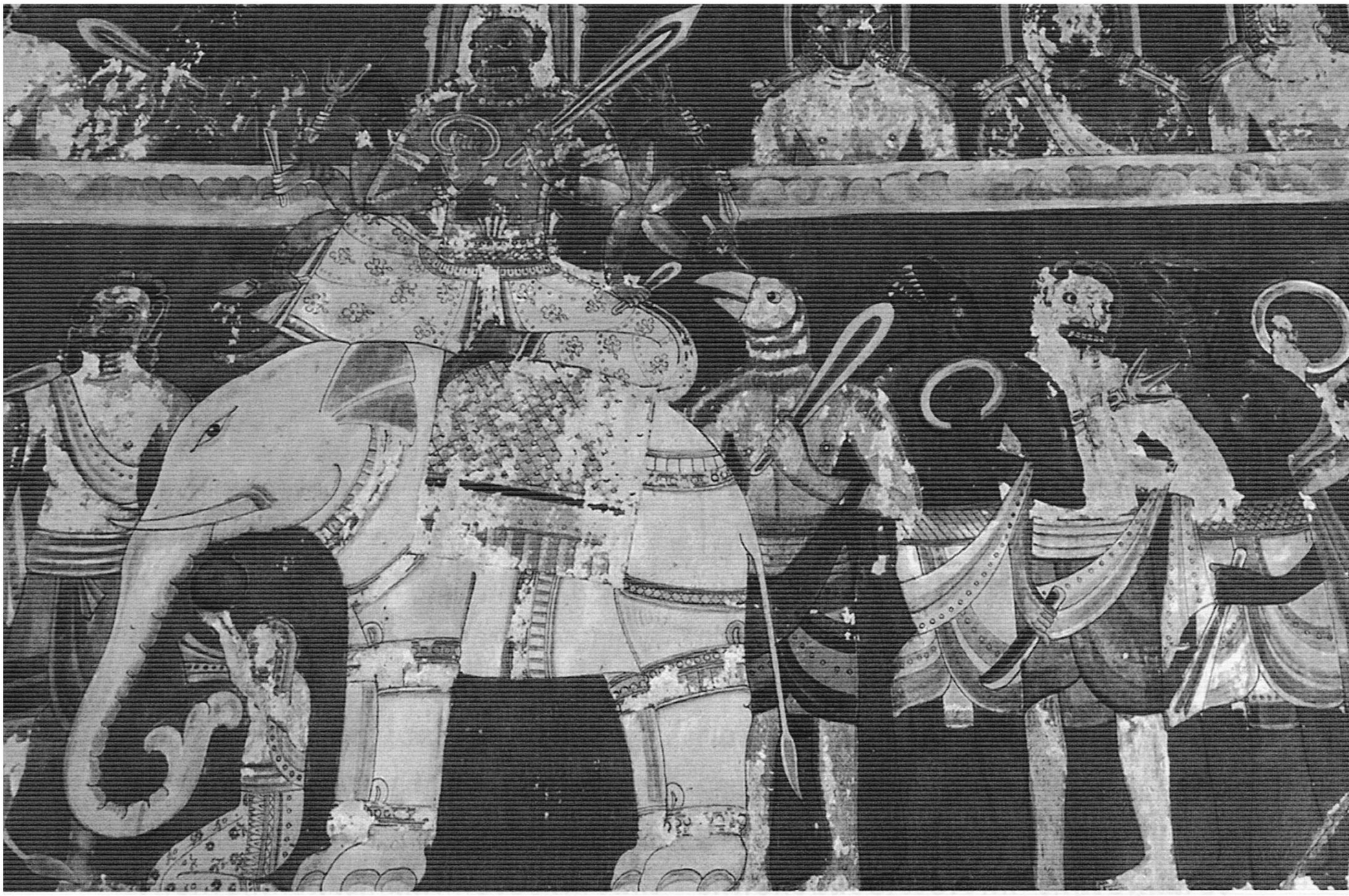
ที่พระเวฬุวัน ประกาศตำราพิชัย (ธรรม) สงครามเสียเลย ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ประกาศอุดมการณ์ - หลักการ - วิธีการ ในการเอาชนะมารและเสนามาร

และวันเพ็ญเดือนมาฆะเดียวกันนี้ ในอีก ๔๔ ปีต่อมา พญามารก็มาทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ปรินิพพาน พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าพุทธบริษัททั้งสี่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะดำรงศาสนพรหมจรรย์ให้ยืนยาวสืบไปได้เองแล้ว จึงทรงปลงพระชนมายุสังขาร ถือเป็นการส่งต่อภาระพระศาสนาจากพระพุทธองค์ท่านมาสู่พวกเราชาวพุทธทุกๆ คน

ในอีกหนึ่งปีถัดมาก็ยังเป็นวันที่เสร็จสิ้นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ และในอีก ๑๐๐ ปี ต่อมา ก็เป็นวันที่เสร็จสิ้นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๒ อีกด้วย นอกจากนั้นในวันนี้เอง ก็ได้สร้างเหตุปัจจัยเพื่อการสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้เผยออกจากชมพูทวีป แผ่ไปทั่วโลกด้วย พระศาสดาทรงฝากพระศาสนา คือพระธรรมวินัยนี้ ไว้กับชาวพุทธทุกคนแล้ว

ตัว*มาฆบูชา*ศัพท์เอง จะแปลให้เป็นการระลึกถึงมฆมาณพ ผู้เป็นตัวอย่างของบุคคลผู้ไม่ประมาทในการเจริญกุศล ก็ยังได้

ในวันมาฆบูชานี้ พระพุทธองค์ทรงแสดง*โอวาทปาติโมกข์* มี ๓ คาถาครึ่ง

<u>คาถาแรก</u> บอก*อุดมการณ์*ของชาวพุทธ คือ นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่า นิพพานเป็นธรรมอันเยี่ยมที่สุด แต่ถ้ายังไม่ถึงนิพพานล่ะ ก็ให้มีขันติไปก่อน ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา ขันติคือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง

<u>คาถาที่ ๒</u> บอก*วิธีการ*ของชาวพุทธ ๓ ข้อ คือ ไม่ทำบาป ทำกุศลให้ถึงพร้อม และชำระจิตของตนให้ขาวรอบ

<u>คาถาที่ ๓</u> บอก*หลักการ*ของชาวพุทธ ๖ ข้อ คือ การไม่กล่าวร้ายใคร การไม่ทำร้ายใคร การมีความสำรวมในปาติโมกข์ทั้งหลาย การเป็นผู้รู้ประมาณในอาหาร การรู้จักที่นั่งที่นอนอันสงัด และการบำเพ็ญเพียรในอธิจิต

จาตุรงคสันนิบาต : การประชุมประกอบด้วยองค์สี่

องค์สี่นี้เป็นอะไรได้บ้าง ตาม*คัมภีร์ปปัญจสูทนี* (อรรถกถาของมัชฌิมนิกาย) ระบุว่าการประชุมสาวกครั้งนั้น ประกอบด้วย "องค์ประกอบอัศจรรย์ ๔ ประการ" คือ (๑) วันดังกล่าว ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ (๒) พระภิกษุทั้ง ๑,๒๕๐ รูปนั้นได้มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย (๓) ต่างก็เป็นพระอรหันต์ทรงอภิญญา ๖ (๔) พระพุทธเจ้าทรงประทาน "เอหิภิกขุอุปสัมปทา" ด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น

ด้วยเหตุการณ์ประจวบกัน ๔ อย่าง จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *จาตุรงคสันนิบาต* (มาจากศัพท์บาลี จาตุร+ องฺค+ สนฺนิปาต แปลว่า การประชุมอันประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสี่ประการ

เก้าเดือนที่ก้าวเดิน ด้วยองค์ ๔ หลายนัย

ที่จริงแล้ว เราสามารถหาองค์ประกอบสี่โดยนัยอื่นๆ ได้อีก ถ้าเราพิจารณาในช่วง ๙ เดือนแรกหลังการตรัสรู้ (ตั้งแต่เดือน ๖ วิสาขะ มาจนถึงเดือน ๓ มาฆะ) พระศาสนาก็ได้ก้าวเดินไปได้ไม่น้อยเลย นับเป็นครั้งแรกที่มี

การรวมกันของวรรณะทั้งสี่ (เป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่วรรณะทั้งสี่เท่าเทียมกัน ถ้าใครสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ก็บวชเข้ามา เป็นหนึ่งในสมาชิกของสังฆะได้อย่างเท่าเทียมกัน)

มีการรวมกันของจักรสี่ ธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความรุ่งเรืองดุจล้อรถทั้งสี่ จัดเป็น*พหุการธรรม* คือธรรมที่มีอุปการะมาก มี (๑) *ปฏิรูปเทสวาสะ* : อยู่ในถิ่นที่ดี (๒) *สัปปุริสูปัสสยะ* : สมาคมสัตบุรุษ (๓) *อัตตสัมมาปณิธิ* : ตั้งตนไว้ชอบ (๔) *ปุพเพกตปุญญตา* : ได้สั่งสมคุณงามความดีไว้

มีการรวมตัวของผู้มีภาวิตสี่ คือ กายภาวิต - ศีลภาวิต - จิตภาวิต - ปัญญาภาวิต แปลว่า มีกาย - ศีล - จิต - ปัญญา อันพัฒนาได้สมบูรณ์แล้ว

มีการรวมตัวของสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอันเลิศ ๔ อย่างคือ (๑) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๒) อริยมรรคมีองค์ ๘ (๓) วิราคธรรม คือ นิพพาน และ (๔) สงฆ์สาวกของพระตถาคต

มีการรวมตัวของปัญญาวุฒิธรรมสี่ ธรรมเป็นเครื่องเจริญงอกงามของปัญญา (๑) *สัปปุริสสังเสวะ* เสวนาสัตบุรุษ (๒) *สัทธัมมสวนะ* ฟังสัทธรรม (๓) *โยนิโสมนสิการ* ทำในใจโดยแยบคาย (๔) *ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ* ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ทีนี้มาดูคำว่า **ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ** กันบ้าง คำนี้มีความหมายอย่างไร คำนี้มาจาก

ธัมมะ + *อนุธัมมะ* + *ปฏิปันโน* แปลให้ตรงตามศัพท์บาฬีได้ว่า *"ปฏิบัติธรรมน้อย คล้อยตามธรรมใหญ่"*

ธรรมน้อยคืออะไร ? และธรรมใหญ่คืออะไร ?

<u>นัยแรก</u>

อนุธัมมะ - ธรรมน้อย คือ สติปัฏฐานที่เน้นวิปัสสนา มี ๓๓ บรรพะ

ธัมมะ - ธรรมใหญ่ คือ โลกุตตรมรรค (๔) สติปัฏฐาน ๓๓ บรรพะ มีอะไรบ้าง

มหาสติปัฏฐานสูตร มีทั้งหมด ๔๔ บรรพะ ในจำนวนบรรพะทั้งหมดนั้น มี ๑๑ บรรพะ

มหาสติปัฏฐานสูตร ๔๔ บรรพะ

กายานุปัสสนา ๑๔	เวทนานุปัสสนา ๙	จิตตานุปัสสนา ๑๖	ธัมมานุปัสสนา ๕
๑ อานาปานบรรพะ	๑ สุข - ๔ สามิสฺสํ	๑ สราคํ - วีตราคํ	๑ นีวรณบรรพะ
๒ อิริยาบถบรรพะ	๕ นิรามิสฺสํ	๒ สโทสํ - วีตโทสํ	๒ ขันธบรรพะ
๓ สัมปชัญญบรรพะ	๒ ทุกข์ - ๖ สามิสฺสํ	๓ สโมหํ - วีตโมหํ	๓ อายตนบรรพะ
๔ ปฏิกูลมนสิการบรรพะ	๗ นิรามิสฺสํ	๔ สํขิตฺตํ - วิกฺขิตฺตํ	๔ โพชฌังคบรรพะ
๕ ธาตุมนสิการบรรพะ	๓ อุเบกขา - ๘ สามิสฺสํ	๕ มหคฺคตํ - อมหคฺคตํ	๕ สัจจบรรพะ ทุกขสัจ
๖-๑๔ นวสีวถิกาบรรพะ	๙ นิรามิสฺสํ	๖ สอุตฺตรํ - อนุตฺตรํ	สมุทัยสัจ
		๗ สมาหิตํ - อสมาหิตํ	นิโรธสัจ
		๘ วิมุตฺตํ - อวิมุตฺตํ	มรรคสัจ

ที่เป็นสมถะถึงขั้นอัปปนาได้คืออานาปานบรรพะ (สมถะเจือด้วยวิปัสสนา) ปฏิกูลมนสิการบรรพะ และนวสีวถิกาบรรพะ (แต่ตามมติพระมหาสิวะ จัดนวสีวถิกาเป็นอาทีนวนุปัสสนา) ส่วนบรรพะที่เน้นวิปัสสนา (คือถึงแค่อุปจาระ) ในหมวดกายานุปัสสนา ๓ คืออิริยาบถบรรพะ สัมปชัญญบรรพะ ธาตุมนสิการบรรพะ หมวดเวทนานุปัสสนา ๙ บรรพะ หมวดจิตตานุปัสสนา ๑๖ บรรพะ และหมวดธัมมานุปัสสนาอีก ๕ บรรพะ รวมทั้งหมดเป็น ๓๓ บรรพะ

พูดอีกอย่างได้ว่า กัมมัฏฐาน ๑๑ บรรพะ (คือ อานาปาน ปฏิกูลมนสิการ นวสีวถิกา) สามารถเจริญสมถะได้ถึงขั้นอัปปนา ส่วนกัมมัฏฐาน ๓๓ บรรพะ (คือที่เหลือ) ถึงแค่อุปจาระ (ก็ไปต่อด้วยวิปัสสนาได้) (เพราะอารมณ์ของกัมมัฏฐาน ๑๑ นั้น เป็นบัญญัติ แต่อารมณ์ของกัมมัฏฐาน ๓๓ นั้น เป็นปรมัตถ์)

นัยที่สอง

อนุธัมมะ - ธรรมน้อย คือ โลกียมรรค หรือบุรพภาคของมรรค (๓๓)

ธัมมะ - ธรรมใหญ่ คือ โลกุตตรมรรค (๔)

โลกียมรรค ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง คือ

ปุพพภาคปฏิปทา ๗ (เนกขัมมะ อัพยาปาทะ อาโลกะ อวิกเขปะ ธัมมววัตถานะ ญาณ ปราโมทย์)

(ที่มา : ปฏิสัมภิทามรรค)

รวม *สมาบัติ ๘* (รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔) และ *มหาวิปัสสนา ๑๘* * รวมทั้งหมดได้ ๓๓

* เรียกได้อีกชื่อว่า *อนุปัสสนา* มีดังนี้ อนิจจานุปัสสนา/ทุกขานุปัสสนา/อนัตตานุปัสสนา/นิพพิทานุปัสสนา/วิราคานุปัสสนา/นิโรธานุปัสสนา/ปฏินิสสัคคานุปัสสนา/ขยานุปัสสนา/วยานุปัสสนา/วิปริณามานุปัสสนา/อนิมิตตานุปัสสนา/อัปปณิหิตานุปัสสนา/สุญญตานุปัสสนา/อธิปัญญาธัมมวิปัสสนา/ยถาภูตญาณทัสสนะ/อาทีนวานุปัสสนา/ปฏิสังขานุปัสสนา/วิวัฏฏานุปัสสนา

ส่วนโลกุตตรมรรค ก็คือ โสตาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค รวมเป็น ๔ เมื่อรวมเข้าด้วยกันทั้งหมด ธัมมานุธัมมปฏิปันโน จึงได้ตัวเลข ๓๗ ซึ่งเป็นตัวเลขของโพธิปักขิยธรรมนั่นเอง

ดังนั้น มาฆบูชา ก็คือ การบูชา มคฺคภาวนานุปุพพาปฏิปทา

ปฏิปทาค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติไปจนจบเจริญมรรคได้ครบ หรือจากโลกียมรรคเป็นโลกุตตรมรรคสมังคีได้นั่นเอง

มาดู ความหมายทางศัพท์ของ มัคคะ กันบ้าง

(ตามข้อสันนิษฐานที่ว่า *มฆมาณพ* ก็มาจาก *มคฺคมาณพ* นั่นเอง)

มชฺช สุทฺธิโสธเน ความสะอาดหมดจด การชำระ ลง ณ ปัจจัย แปลง ชฺช เป็น คฺค

วิเคราะห์ว่า **ปถิเกหิ มชฺชิยเต นิตฺติณํ กรียเตติ มคฺโค** ที่ที่พวกคนเดินทางชำระทำให้สะอาด (เช่นกระทำการถอนหญ้า)

มคฺค คมเน การไป

วิเคราะห์ว่า **อิจฺฉิตฏฺฐานํ อุชุกํ มคฺคติอุปคจฺฉติ เอเตนาติ มคฺโค** ทางเป็นเครื่องไปสู่ที่ต้องการได้โดยตรง

มํ สิวํ คจฺฉติ เอเตนาติ มคฺโค อุบายเครื่องดำเนินไปสู่พระนิพพาน

มคฺค อเนฺวสเน การแสวงหา

วิเคราะห์ว่า

นิพฺพานํ มคฺเคตีติ มคฺโค อุบายแสวงหาพระนิพพาน

นิพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคียตีติ มคฺโค อุบายอันบุคคลผู้ต้องการนิพพานต้องแสวงหา

มรฺ ปาณจาเค การฆ่า และ **คมฺ คติยํ** การไป

วิเคราะห์ว่า **กิเลเส มาเรตีติ โม, คจฺฉตีติ โค, โม จ โส โค จาติ มคฺโค** อุบายที่ไปฆ่ากิเลส

สรุป กิเลเส **มาเรนฺโต** นิพฺพานํ **คจฺฉตีติ มคฺโค ม มาจาก มร แปลว่า ฆ่า (กิเลส) ส่วน ค มาจาก คมฺ แปลว่า ไป (นิพพาน) รวมเป็น มัคค แปลว่า "ฆ่ากิเลสแล้วไปนิพพาน"**

คู่ตรงข้ามของ มฆ (มคฺค) ก็คือ มาร

ถ้าใครมีความรู้ในเรื่องตำนานเทพเจ้าสักหน่อย จะพบว่าเทพเจ้าเหล่านั้น มีพาหนะประจำตนด้วย ซึ่งจะต่างกันออกไป ยิ่งในสมัยที่นิยมการปั้นรูปเทพเจ้านั้น ตัวองค์เทพเอง ก็มักจะมีรูปร่างคล้ายกันไปหมด เหตุหนึ่งที่มีพาหนะกำกับจึงเพื่อให้ง่ายต่อการระบุว่า เทพเจ้านี้เป็นเทพองค์ไหน เช่น พระพรหมขี่หงส์ พระนารายณ์ขี่ครุฑ พระศิวะขี่วัว พระพิฆเนศขี่หนู พระอาทิตย์ขี่ราชสีห์ พระจันทร์ขี่ม้า พระพฤหัสขี่กวาง พระพิรุณขี่นาค เป็นต้น

ในบรรดาพาหนะทั้งหมดนั้น สัตว์ที่ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญมากที่สุด (แม้พระราชาก็จะทรงสัตว์นี้ในการรบด้วย) ก็คือ **ช้าง** ถ้าใครช่างสังเกตจะพบว่า เทพเจ้าที่ขี่ช้างมีอยู่เพียงสององค์ องค์แรกคือพระอินทร์หรือมฆวานขี่ช้างเอราวัณ กับองค์ที่สองคือพญามารขี่ช้างคิริเมขละ ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ ช้างเอราวัณนั้นมีสามเศียร แต่ช้างคิริเมขละนั้นมีเพียงเศียรเดียว ตรงนี้ผู้เขียนสันนิษฐานว่า *การขี่ช้างสามเศียรสื่อถึงการอยู่บนทางสายกลาง ส่วนการขี่ช้างเศียรเดียว สื่อถึงทางของตนเอง หรือประกอบด้วยมานะ คือความสำคัญตน*

วิเคราะห์ศัพท์ **เอราวัณ** เคยได้กล่าวไว้แล้วในธรรมะ ๓๓ ตอนแรก มาดูวิเคราะห์ **คิริเมขละ** บ้าง อันนี้ก็ไม่มีแสดงไว้ที่ไหนเป็นการสันนิษฐานของผู้เขียนเอง จากการอ่านพระสูตร ไว้มีเวลาจะนำมาแสดงโดยละเอียดทีหลัง

สำหรับผู้เขียนแล้ว ชื่อแต่ละชื่อต้องมีความหมาย ไม่ใช่ชื่อเฉยๆ *คิริเมขลา* ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า มาจาก คิริ + เม + ขลํ คิริ แปลว่า ภูเขา (ภาษาไทยใช้ คีรี) เม แปลว่า ของฉัน (ภาษาอังกฤษใช้ my) ขลํ แปลว่า ลานนวดข้าว

(หมายเอาสิ่งที่อยู่บนลานนวดข้าว ซึ่งก็คือ ยวกลาปิ ฟ่อนข้าวเหนียว หรือขันธ์ห้าที่เป็นกองๆ-ให้ดูรายละเอียดใน *ยวกลาปิสูตร*) สรุปคำแปลว่า การเห็นกองขันธ์ห้าที่ใหญ่เท่าภูเขานี้ว่า "เป็นของเรา" นี้แหละ คือสิ่งที่พญามารขี่อยู่อย่างแท้จริง คือแค่ขันธ์ห้า เท่าที่เกิดมาแล้วยึดเอาเป็นของตน ก็ยังไม่พอ ยังแสวงหาอำนาจไปครอบครองขันธ์ห้าของชาวบ้าน รวมทั้งของโลกไปด้วย คือบทสรุปของความเป็นมาร คือความเป็นใหญ่ที่คอยควบคุม พยายามครอบครองทุกๆ อย่างในโลก อยากให้ทุกอย่างเป็นไปในอำนาจของตน สมกับชื่ออีกชื่อของมารคือ *ปรนิมฺมิตวสวัตตี* "ยังสิ่งที่คนอื่นเนรมิตให้เป็นไปในอำนาจของตน" พญามาร จึงครองความเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นสูงสุด

มารแสวงหา **"อำนาจ"** สิ่งที่มารกลัวที่สุด คือกลัวคนอื่นจะมาแบ่งเอาอำนาจไป

ส่วนมฆะแสวงหา **"ญาณ"** ที่มฆะดีใจที่สุด คือ ดีใจที่คนอื่นจะมาแบ่งเอาญาณปัญญาไป

พูดอีกอย่างได้ว่า ถ้าแสวงหาความเป็นใหญ่ก็เป็นพวกมาร ถ้าแสวงหาความเป็นญาณก็เป็นพวกมฆะ

มาดูศัพท์และความหมายกัน

มาร

กุสลธมฺเม มาเรตีติ มาโร ผู้ยังกุศลธรรมให้ตาย เรียกว่ามาร (มร ธาตุ ในความหมายว่า ตาย ณ ปัจจัย, พฤทธิ์ อ เป็น อา)

สงฺกิเลสนิมิตฺตํ หุตฺวา คุณํ มาเรติ วิพาธตีติ มาโร ผู้เป็นเครื่องหมายแห่งความเศร้าหมอง ยังคุณความดีให้ตาย เรียกว่ามาร

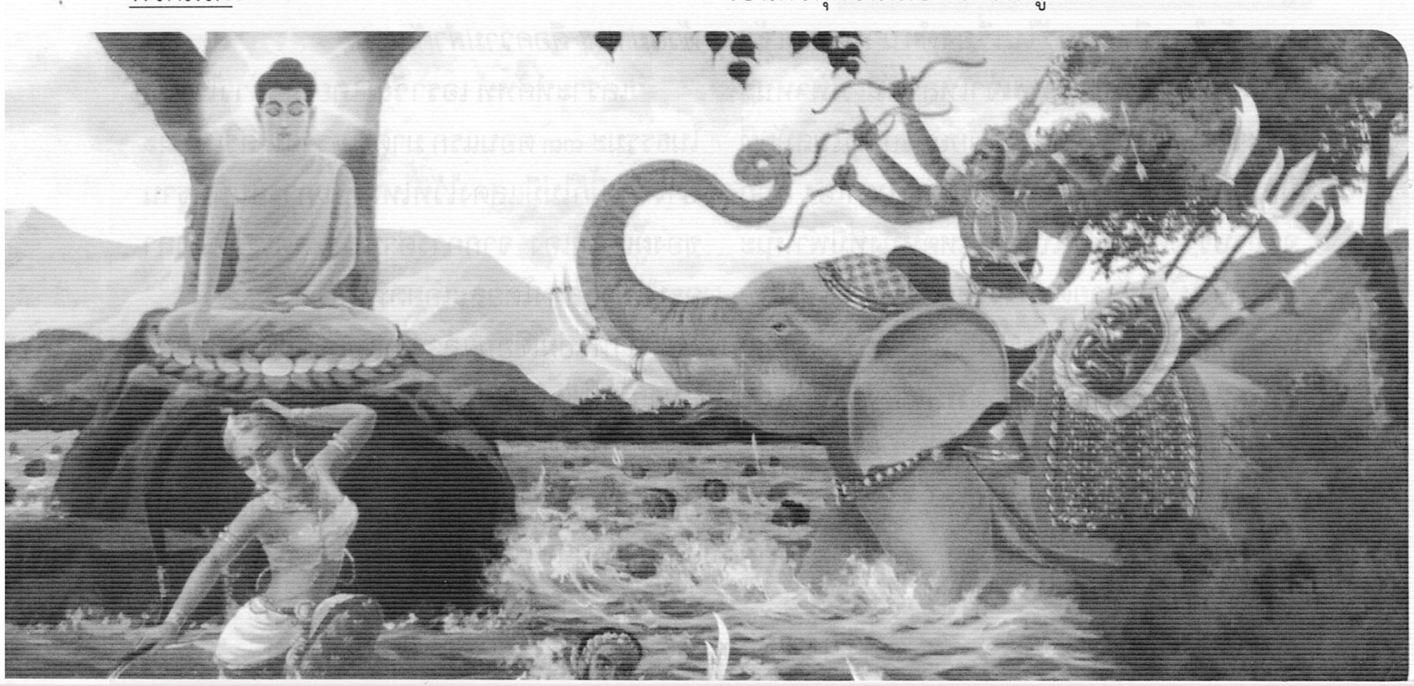
สรุปว่า กิเลสกาม เป็นตัวมาร วัตถุกาม เป็นบ่วงแห่งมาร

มาร ๕ คือ กิเลสมาร ขันธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร เทวปุตตมาร

ไวพจน์ของมารก็มี ๕ คือ *ปาปิมา* (ผู้มีบาป) *นมุจิ* (ไม่ปล่อย) *กณฺห* (ดำ ฝ่ายเสื่อม) *อนฺตก* (ผู้ทำที่สุด) *ปมตฺตพนฺธุ* (เผ่าพันธุ์ของผู้ประมาท) จับคู่ได้ดังนี้

กิเลสมาร = ปาปิมา (ผู้มีบาป) บาปก็คือ กิเลส เครื่องเศร้าหมองนั่นเอง

ขันธมาร = นมุจิ (ไม่ปล่อย) ไม่ปล่อยอะไร ? ก็ไม่ยอมปล่อยอุปาทานขันธ์ทั้งห้านี่เอง ขันธ์ห้านี้ แท้จริงแล้ว เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวทุกข์นั่นเอง ใครไม่รู้ คนนั้นก็ยึดไว้

อภิสังขารมาร = กณฺห (ดำ ฝ่ายเสื่อม) อภิสังขารแปลว่าปรุง คือปรุงไปในทางที่เสื่อมลง

มัจจุมาร = อนฺตก (ผู้ทำที่สุด) ทำให้ตายก็หมดโอกาสทำความดีอีกต่อไป

เทวปุตตมาร = ปมตฺตพนฺธุ (เผ่าพันธุ์ของผู้ประมาท) เทพบุตรมารคือบุคคลผู้สืบเผ่าพันธุ์แห่งความประมาท - ซึ่งจะตรงข้ามกับชาวพุทธที่ทำตามปัจฉิมวาจาของพระพุทธเจ้าที่ว่า จงยังกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท **อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ** ถ้าเราทำตามได้ก็จะเป็นบุคคลผู้สืบเผ่าพันธุ์แห่งความไม่ประมาท (อปฺปมตฺตพนฺธุ) หรือเป็นศากฺยบุตร เป็นเผ่าพันธุ์ของพระพุทธเจ้านั่นเอง มฆมาณพก็เป็นต้นแบบหนึ่งของผู้แสดงความไม่ประมาทให้เห็น โดยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อย่างไม่ท้อถอย

ตรงนี้จะเห็นได้ชัดตามที่หลวงปู่ชาเคยสอนไว้ว่า <u>การปล่อยวางนั้น</u> <u>เป็นการปล่อยวางในการกระทำ</u> ไม่ใช่ปล่อยทิ้งปล่อยขว้างหน้าที่ แต่ในขณะที่ทำหน้าที่นั่นแหละ ให้ปล่อยวางขันธ์ห้าที่หลงยึดไว้ว่าเป็นของตน

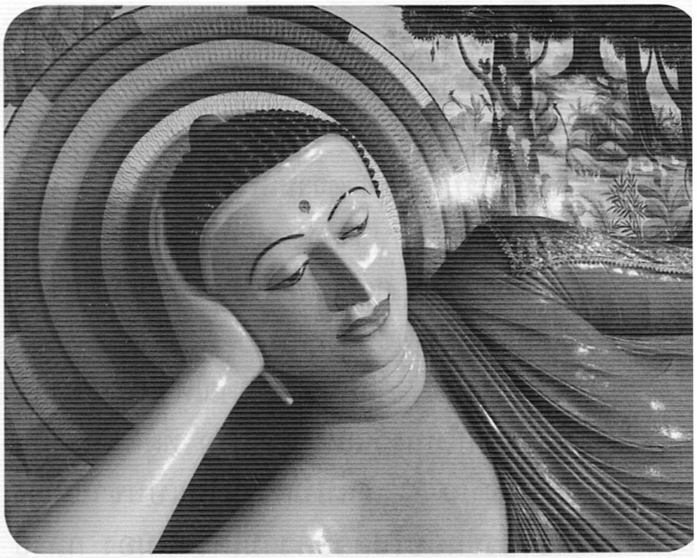
ถ้าเติมความรู้พื้นฐานทางบาฬีสักหน่อย ศัพท์ที่มี การิตปัจจัย อยู่ภายใน แปลว่า ยัง.....ให้

มร (มร ธาตุ ในความตาย) มาร ยัง....ให้ตาย

มฆ (มชฺช ธาตุ ในความสะอาด) มาฆ ยัง... ให้สะอาดหมดจด

ชำระจิตของตนให้สะอาดหมดจด พระพุทธพจน์บาลี ว่า **สจิตฺตปริโยทปนํ** อรรถกถาแก้ว่า **ปญฺจหิ นีวรเณหิ อตฺตโนจิตฺตสฺส โว ทาปนํ** (ส มาจาก สก แปลว่า ของตน จิตฺต คือ จิต ปริ คือ รอบ โยทปนํ มาจาก โวทาปนํ) ฎีกา แก้คำ โวทาปนํ ว่าคือ **ปภสฺสรภาวกรณํ**

กระทำความเป็นปภัสสร และ **สพฺพโสปริโสธนํ** ชำระให้บริสุทธิ์โดยประการทั้งปวง

สีลสํวเรน สพฺพปาปํ ปหาย โลกียโลกุตฺตราหิ สมถวิปสฺสนาหิ กุสลํ สมฺปาเทตฺวา อรหตฺตผเลน จิตฺตํ ปริโยทเปตพฺพํ <u>ละบาปทั้งหมด</u> ด้วยศีลสังวร <u>ยังกุศลให้ถึงพร้อม</u> ด้วยสมถวิปัสสนาที่เป็นโลกียะและโลกุตตระ <u>ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส</u> ด้วยอรหัตตผล

ดังนั้น คาถาโอวาทปาติโมกข์ ที่เราได้ยินบ่อยๆ จึงมีองค์ธรรมดังนี้

๑) *ไม่ทำบาป* = ศีลสังวร คือ การไม่ทำอกุศลจิต ๑๒ ดวง ให้เกิดขึ้น หรือ คือ วิรตีเจตสิกในจิต ๑๒ ดวง (มหากุศลจิต ๘ มรรคจิต ๔)

๒) *ทำกุศลให้ถึงพร้อม* = สมถวิปัสสนาที่เป็นโลกียะ และโลกุตตระ คือ กุศลทั้งหมด ๒๑ ดวง

๓) *ทำจิตของตนให้ผ่องใส* = อรหัตตผล

รวม ๑) กับ ๒) จะได้โลกียะและโลกุตตรมรรค อันมีองค์ธรรมทั้งหมด ๓๓ เพื่อนำไปสู่

ผลวิบาก ๓) คือ อรหัตตผล ซึ่งเป็นจิตอันสูงสุดที่ทำให้ออกจากวัฏสงสารได้ นั่นเอง

สรุปว่า

มารบูชา บูชาความเศร้าหมอง

มาฆบูชา บูชาความสะอาดผ่องใส

มารก็คือ กามเทพ (เทพแห่งกามที่สูงสุดที่อยู่บนสวรรค์ชั้นสูงสุด)

มารบูชา ก็คือบูชากามตัณหา (มาพ้องกับวันวาเลนไทน์ วันแห่งความรัก ที่ผู้คนบูชากันในปัจจุบัน ?) ถ้าเป็นความรักแบบชายหญิงก็ยังประกอบไปด้วยความเศร้าหมอง กลายเป็นค่านิยมวิปริต ที่หนุ่มสาวมาเสียตัว ในวันวาเลนไทน์ อันถือกันว่าเป็นวันแห่งความรักนี้

มาฆบูชา คือบูชาความสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส ถ้าจะเป็นความรักก็คือความรักที่บริสุทธิ์ของแม่ที่มีต่อลูก หรือของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อสัตว์โลก

เมื่อเราบูชาสิ่งใด ใจเราจะน้อมไปทางนั้น

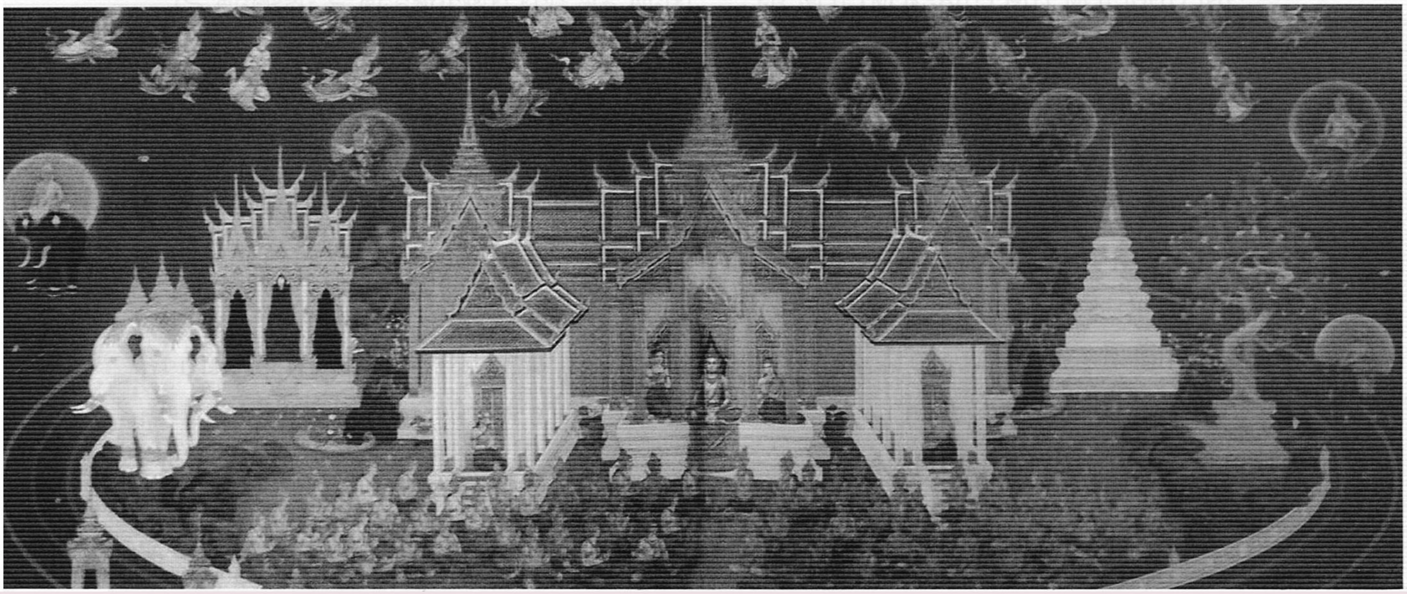
มฆมาณพ มัคคภาวนา และมาฆบูชา

มฆ : มาณพ คือ บุคคล ในที่นี้คือ พระ (อนุ) พุทธ

มคฺค : ภาวนา คือ การเจริญ ในที่นี้ คือ พระธรรม

มาฆ : บูชา คือ การบูชาทั้งส่วนของ *อามิสบูชา* เน้นที่ทานของญาติโยม และ *ปฏิบัติบูชา* เน้นที่ศีลของพระสงฆ์ ก็ครบพระพุทธ พระธรรม และพระอริยสงฆ์ รวมได้ครบองค์พระรัตนตรัย เป็นพระรัตนตรัยหลังจากที่พระบรมศาสดาของพวกเราปรินิพพาน ละสังขารไป พระองค์ได้ฝากไว้เป็นบทเรียน เป็นเรื่องราวที่สืบต่อๆ กันมาของมฆมาณพ เป็นแผนที่ที่สำคัญสำหรับแนวการปฏิบัติทั้งหมด ฟังเอาสนุกก็ได้ ฟังเอาเพื่อทำบุญแล้วหวังได้ผลของบุญ โดยไปเกิดในนั้นก็ได้ หรือฟังเพื่อภาวนาปฏิบัติก็ยิ่งดีเยี่ยม

บทสรุปของ มฆะ นี้ จึง เชื่อม *สคฺค* กับ *มคฺค* ได้พอดี ตามปกตินั้น คนเราจะต้องการ *สคฺค* สวรรค์ เพื่อเสพสุข แต่ *มฆะ* เปลี่ยนจากการหวังผล คือการเสพสุขในสวรรค์ในอนาคตมาเป็นการสร้างเหตุ ในปัจจุบัน คือสร้าง*มคฺค* ทาง และผลคือการพ้นทุกข์ (นิพพาน) โดยนัยนี้ สุข จึงเป็นเพียงผลพลอยได้ของการพ้นทุกข์ ไม่ใช่เป้าหมาย หลายคน อาจจะคิดว่า สวรรค์น่าเบื่อ นรกน่าตื่นเต้น ส่วนใหญ่จึงมักสมัครใจไปแออัดกันอยู่ในนรก มากกว่าที่จะฝึกฝืนความเคยชินของกิเลสตัณหา ให้มามีโอกาสสัมผัสความสุขสงบ บนที่ว่างโล่งในสวรรค์กันเสียบ้าง

ความเข้าใจเรื่องความหมายของธรรมะ ๓๓ หรือตัวเลขแห่งสวรรค์ ในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นมาในอดีตนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เราจินตนาการไปถึงสวรรค์ในอนาคตได้

เพราะถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่ต้องรอในสวรรค์หรอก ที่จะมีความสุข แต่ในความสุขต่างหากที่มีสวรรค์

ก็ถือว่าผู้เขียนจบหน้าที่ที่ได้พาท่านผู้อ่านผ่านจาก **สวรรค์เทพ** มาสู่ **สวรรค์ทำ/ธรรม** แล้ว และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เรื่องของมฆมาณพและการวิเคราะห์โดยละเอียดเหล่านี้ จะเป็นแรงบันดาลใจให้ทุกท่าน **ทำสวรรค์ ให้เกิดขึ้นที่นี่ เดี๋ยวนี้ได้** โดยไม่ต้องรอให้ถึงเวลาเข้าเมรุเผา แต่ให้ถึง **เขาสุเมรุที่กลางใจ**ของพวกเราทุกคนได้ทุกที่ ทุกเวลา ถ้าเข้าใจมัชฌิมาปฏิปทา ทำการเจริญมัคคภาวนา ด้วยวิถีแห่งมฆะ เพื่อให้วันมาฆบูชา ได้เป็นวันแห่งความรักได้อย่างแท้จริง

และก็ไม่มีอะไร ที่จะสื่อถึงความรักอันบริสุทธิ์ที่พระศาสดาได้ฝากไว้ให้เรา ได้ดีไปกว่าสิ่งที่เป็นพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนที่สมบูรณ์แบบที่สุด และสถาบันสงฆ์ที่ได้สืบต่อลมหายใจของธรรมวินัยนั้นไว้ให้กับพวกเราทุกคนจวบจนถึงทุกวันนี้ สมดังที่ได้มีพระพุทธพจน์ว่า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้เพียงเท่านี้ เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็จักทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่ง ได้เพียงเท่านี้ เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้ เนื่องในวันมาฆบูชา หรือวันพระสงฆ์นี้ เราจึงได้มาร่วมกันน้อมระลึกถึงคุณของพระอริยสงฆ์กัน

พระสงฆ์ เป็นตัวแทนของพระศาสดาที่สืบทอดพระดำรัสของพระพุทธองค์ให้กึกก้องกังวาลอยู่ในใจของชาวพุทธเรื่อยมา ใช้เป็นหลักยึดถือในการดำรงชีวิต ทำชีวิตให้ประเสริฐด้วยการเข้าถึงอริยสัจอันประเสริฐ เป็นพยานความรักของพระพุทธองค์ ที่ได้เพียรสร้างบารมีมาสี่อสงไขยแสนมหากัป ให้พวกเราได้เห็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ อันเป็นอมตธรรมนิรันดร์

ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่พวกเราจะเข้าสู่หนทางแห่งความไม่ประมาทนี้ ตามพระดำรัสสุดท้ายของพระพุทธองค์ ที่ทรงฝากเอาไว้แก่พวกเราทุกคนว่า

"อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว ปฏิเวทยามิ โว ภิกฺขเว

ขยวยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ"

"ภิกษุ เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย มีความสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด"

ต่อจากนี้แล้วก็มิได้มีพระดำรัสอะไรอีกเลย จนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ที่น่าอัศจรรย์ก็คือ ลองนับพยางค์ในพระคาถาสุดท้ายดูซิว่า ได้เท่าไร .... พระคาถานี้

มี ๓๗ พยางค์พอดีใช่ไหม เอาละตอนนี้ลองมานับพยางค์ในคำแปลภาษาไทยดูบ้าง ..... นับได้เท่าไร ก็ได้ ๓๗ พยางค์พอดีอีกเหมือนกันใช่ไหม หมายความว่าอะไร หมายความว่าพระพุทธองค์ทรงฝากพระธรรมรัตนะ คือธรรมะ ๓๗ (มีโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นต้น) ไว้ให้เป็นมรดกแก่พวกเราทุกคน ด้วยพระคาถาสุดท้ายนี้

ดังนั้น **ธรรมะ ๓๓** ทั้ง ๔ ตอน ที่เริ่มด้วยคาถา ๓๓ คำ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสที่มาของพระอินทร์ เรื่องความไม่ประมาท ก็มาบรรจบลงที่**ธรรมะ ๓๗** ปัจฉิมคาถา ๓๗ คำ ที่พระพุทธองค์ทรงฝากพวกเราชาวพุทธไว้ ก่อนดับขันธปรินิพพาน ทั้งสองคาถา ต่างก็รวมลงในความไม่ประมาทเหมือนกันทั้งหมด ด้วยประการฉะนี้แล

ทางเดิน ทางเดียว

ไม่ประมาท มาร่วมสร้าง ทางสายเอก
มาฆะเลข สามสิบสาม งามผ่องใส
สร้างสวรรค์ ขึ้นบนดิน บนถิ่นไท
บูชาใจ ดาวดึงส์ ถึงด้วยธรรมะ

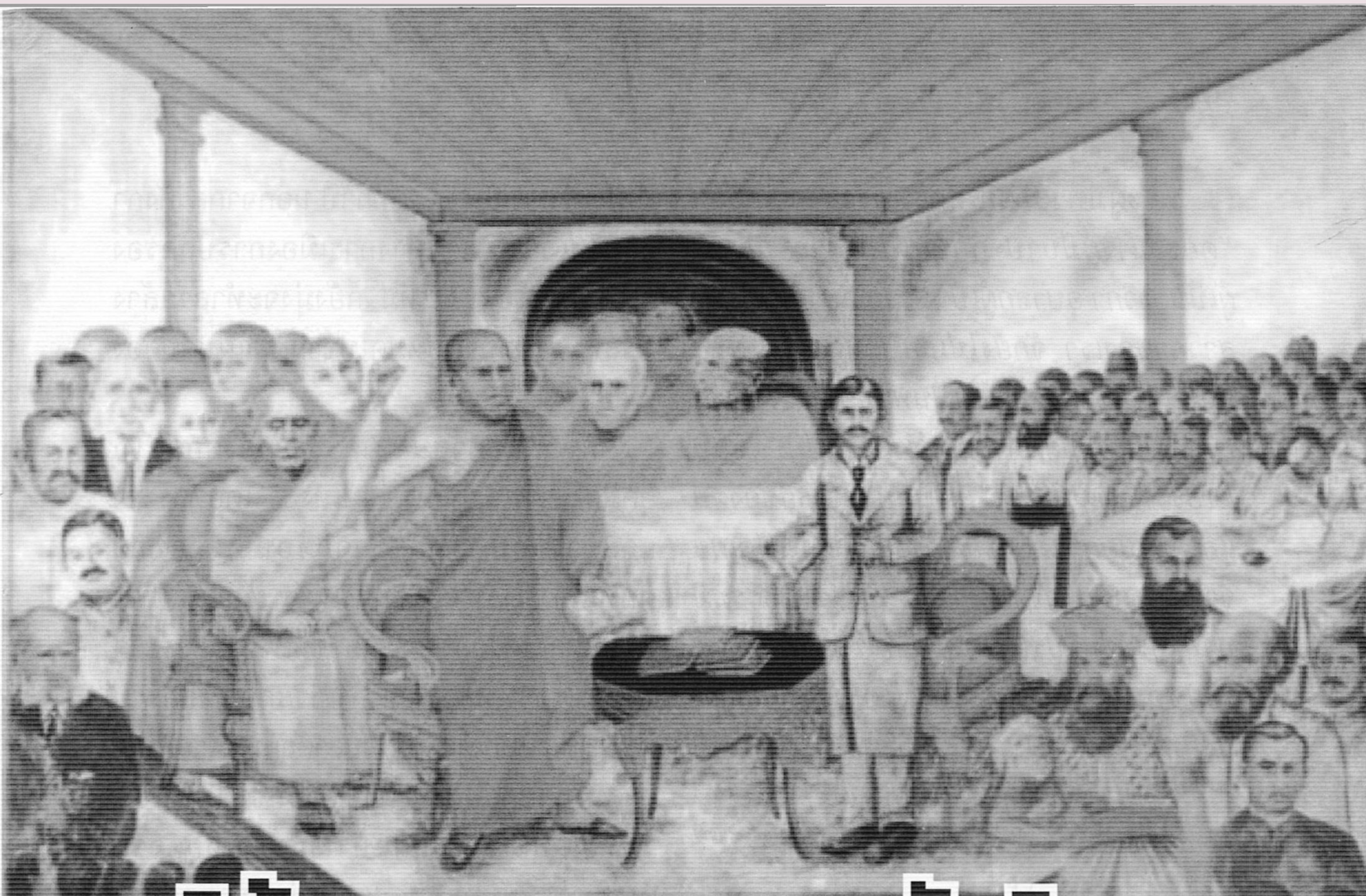
(จบบริบูรณ์)

แจกหนังสือ เปลี่ยนทุกข์เป็นธรรม

หนังสือ **"เปลี่ยนทุกข์เป็นธรรม"** เป็นผลงานเรียบเรียงจากคำบรรยายหลังทำวัตรเช้าเย็น ที่วัดป่าสุคะโต ของพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล หนา ๑๑๒ หน้า ประกอบภาพวาดสี่สีตลอดเล่ม ซึ่งชมรมกัลยาณธรรมได้จัดพิมพ์ถวายเป็นอาจริยบูชาในวาระ ๖๐ พรรษาแห่งชาตกาลของท่านพระอาจารย์ ลักษณะเด่นในงานเขียนของท่าน คือ ธรรมะที่ทันยุคสมัย ทำความเข้าใจได้ง่าย มีตัวอย่างชัดเจน ทำให้คนรุ่นใหม่ ไม่กลัวธรรมะ **วารสารโพธิยาลัย** ยินดีมอบให้ทุกท่านที่เขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวารสารโพธิยาลัย ส่งมาเพื่อคณะผู้จัดทำได้นำความคิดเห็นนั้นมาปรับปรุงคุณภาพของวารสารต่อไป ส่งความคิดเห็นมาที่ **ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์** อีเมลล์ acharak7153@gmail.com หรือเขียนเป็นจดหมาย ส่งไปรษณีย์มาที่ **ชมรมกัลยาณธรรม เลขที่ ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐** วงเล็บมุมซองว่า **(วารสารโพธิยาลัย)** หนังสือมีจำนวนจำกัด กรุณาส่งด่วนก่อนหนังสือจะหมด โปรดแจ้งชื่อและที่อยู่ให้ชัดเจน สำหรับส่งหนังสือถึงท่านตามที่ขอมาด้วย

File Pdf Book

โต้วาทะศาสนาระดับโลก กู้พุทธลังกา

ทันโลก รู้ธรรม
ปฏิรูปเทสการก

คุณานันทะเถระ ผู้กอบกู้พระพุทธศาสนาในศรีลังกา

การถกแถลงแสดงเรื่องราวเหตุผลให้น่าเชื่อถือว่า คำสอนศาสนาใดถูกต้อง เป็นไปได้ดี มีประโยชน์ แก่ตน แก่สังคม แก่โลก เป็นไปเพื่อความสุขสงบสันติ เป็นไปเพื่อความรักใคร่สามัคคี มีเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่นำพาผู้คนสังคมไปสู่ความเดือดร้อนวุ่นวายสับสนเบียดเบียนกัน เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เพิ่มสติปัญญามนุษย์ที่ชื่อว่ามีใจสูง มีคุณธรรม มนุษยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมศิวิไลซ์เจริญแล้ว มีการศึกษา มีวัฒนธรรม อารยธรรม มีเหตุผล ยอมรับและใช้กันมานานแล้ว ขณะที่การใช้กำลังเข่นฆ่าทำลายล้างกัน ใช้โทสะ โมหะ เบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น ก็มีมานานแล้วในโลกนี้ ซึ่งศาสนาที่ดีทั้งหลายที่เกิดมาภายหลัง ก็เพื่อระงับดับสิ่งเหล่านี้

ถ้าการขัดแย้งกันทางความคิดความเชื่อนำไปสู่การศึกสงคราม สู้รบฆ่าฟันกัน ก็คงไม่ดีแน่ แต่ถ้านำไปสู่แค่วิวาทะด้วยเหตุผล ด้วยหลักวิชา ที่น่าเชื่อถือดังกล่าวข้างบน ก็จะเป็นสิ่งที่ดีงดงามกว่ามาก เพราะสามารถสงบระงับความขัดแย้งที่มีที่เกิดอยู่จริงได้ บนพื้นฐานความเชื่อว่า มนุษย์มีสติปัญญา มีวิจารณญาณ มีมนุษยธรรม ติดตัวกันมาทุกคน อาจมากบ้างน้อยบ้าง แต่ก็ยังพอพูดคุยกันได้ พระพุทธองค์ทรงฝากพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ๔

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า *"ดูกร มารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวก ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกา อุบาสกผู้เป็นสาวก อุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ข่มขี่ปรัปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น"*

(มหาปรินิพพานสูตร ที. ม. ๑๐/๙๕;
ภูมิจาลสูตร องฺ.อฏฺฐก. ๒๓/๑๖๗)

ปรัปวาท ในที่นี้หมายถึง วาทะหรือลัทธิต่างๆ ของเจ้าลัทธิอื่น นอกพระพุทธศาสนา

(ที.ม.ฏีกา ๓๗๔/๓๗๕, ขุ.ม.อ.๓๑/๒๓๗)

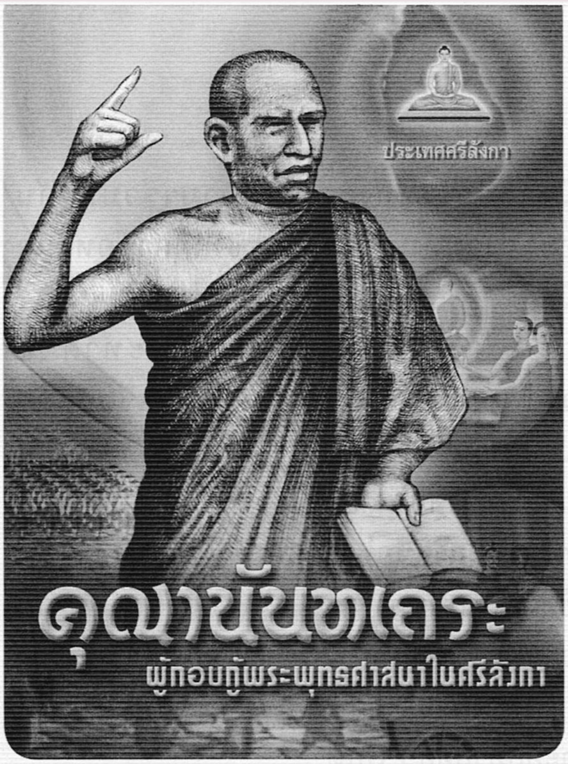
ยามใดที่มีปรัปวาทะ คือ การกล่าวจ้วงจาบหยาบคาย บิดเบือนหลักพระสัทธรรม ให้พุทธบริษัทสามารถแก้ไขปรัปวาทะเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย เพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นการรับสนองพระพุทธปณิธานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และตระหนักถึงความเป็นหน้าที่ที่พระพุทธองค์ทรงมอบหมาย

ประวัติศาสตร์โลกจารึก

เกาะศรีลังกา ครั้งหนึ่ง พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรือง ต่อเนื่องมา เป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงยุคล่าอาณานิคม ประมาณปี พ.ศ. ๒๐๔๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๑ ศรีลังกาถูกชาติตะวันตกหลายชาติ เช่น ฮอลันดา โปรตุเกส และอังกฤษ ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามารุกราน ช่วงชิงทรัพยากร เป็นเวลารวมกัน ๔๐๐ กว่าปี นอกจากศรีลังกาจะต้องเสียเอกราชทางการเมืองการปกครองแล้ว ผู้ครอบครองใหม่ ก็ยังมุ่งจะทำลายล้างพระพุทธศาสนา ให้หมดไปจากผืนแผ่นดินของเกาะแห่งนี้

พระพุทธศาสนาในศรีลังกาจึงตกอยู่ในยุคมืด ชาวพุทธถูกกดขี่ข่มเหง ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ราวกับว่าถูกต้อนจนเกือบจะตกทะเล ชาวพุทธรู้สึกสิ้นหวัง ท้อแท้ไปทุกหย่อมหญ้า ตัวอย่างการกดขี่ข่มเหง เช่น รัฐบาลสั่งห้ามชาวพุทธประชุมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยเด็ดขาด วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถูกยกเลิก เช่น วันวิสาขบูชา ไม่ให้เป็นวันหยุดอีกต่อไป แล้วประกาศวันหยุดจากศาสนาของผู้ที่ครอบครองใหม่แทน และรัฐก็สนับสนุนให้มีการเฉลิมฉลองของศาสนาอื่นกันอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ตำแหน่งชั้นสูงในวงราชการ ก็ถูกสงวนไว้ให้ศาสนิกของผู้ที่เข้ามาครอบครองใหม่เท่านั้น สำหรับชาวพุทธหากใครไม่ยอมเปลี่ยนศาสนา ก็จะได้รับตำแหน่งชั้นล่างๆ มีวัดร้างเพิ่มขึ้น ที่ดินและทรัพย์สินของวัดร้างถูกยึดไปเป็นของรัฐ หรือของศาสนาอื่น ส่วนพระภิกษุ จะถูกวัยรุ่นศาสนาอื่นแสดงอาการดูหมิ่น ล้อเลียนในที่สาธารณะ ศาสนิกอื่นเขียนหนังสือ บทความลงตีพิมพ์โจมตีพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเต็มที่

แต่กรุงศรีลังกายังไม่สิ้นคนดี ในวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ คือเมื่อประมาณ ๑๘๐ ปีที่ผ่านมา เด็กชายคนหนึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นในครอบครัวของชาวสิงหล แต่เนื่องจากขณะนั้นศรีลังกาอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ เขาจึงได้ชื่อเป็นภาษาฝรั่งว่า **ไมเคิล** ต่อมาได้

บวชเณรเมื่ออายุ ๑๒ ปี แล้วกลายเป็น **พระภิกษุคุณานันทะ** ผู้มีบุคลิกที่ไม่เหมือนกับชาวพุทธทั่วไป ชาวพุทธทั่วไปนั้น เมื่อถูกรุกรานอย่างไม่เป็นธรรมจากศาสนาอื่น ส่วนใหญ่มักจะอยู่นิ่งเฉย พร้อมใจกันวางอุเบกขา ไม่กล้าเผชิญหน้าหรือโต้ตอบตรงๆ กับฝ่ายที่มารุกราน ได้แต่แผ่เมตตาให้แก่ผู้มารุกรานเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ปรับปรุงสิ่งใดๆ ให้ดีขึ้น และพากันดูดายไม่กระตือรือร้น ที่จะร่วมมือกันขจัดภัยพาลของพระพุทธศาสนา

เนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้น ศาสนาอื่นที่เข้ามาครอบครองศรีลังกา ได้ข่มเหงพุทธศาสนิกชนอย่างต่อเนื่อง จนใครๆ ต่างสรุปว่าอีกไม่นาน พระพุทธศาสนาคงจะต้องหมดไปจากเกาะศรีลังกา แม้แต่นักเขียนชื่อดังสมัยนั้นคือ **เจมส์ เดอ อัลวิส** ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. ๒๓๙๓ ว่า พระพุทธศาสนาจะต้องสูญสิ้นไปจากศรีลังกา ก่อนสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นี้อย่างแน่นอน (ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๓)

ครั้นเมื่อท่านคุณานันทะได้ประกาศตนว่าจะกอบกู้และปกป้องพระพุทธศาสนา จากการรุกรานของศาสนาอื่น โดยใช้ปัญญาเป็นอาวุธ จึงทำให้เกิดการประลองปัญญา โต้วาทะกันขึ้นเป็นจำนวนถึง ๕ ครั้งในช่วงเวลา ๙ ปีดังนี้

ครั้งที่ ๑ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๘ ผลที่เกิดขึ้นคือ ชาวพุทธที่เคยท้อแท้หมดหวังต่างเริ่มมีความหวังในการกอบกู้พระพุทธศาสนาขึ้นมาบ้าง และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ท่านคุณานันทะได้กระทำตลอดมา

ครั้งที่ ๒ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ ผลที่เกิดขึ้นคือ ผู้ฟังทั้ง ๒ ศาสนา มีจำนวนเพิ่มขึ้น เกิดความ ตื่นตัว และสนใจเข้าฟังการโต้วาทธรรมอย่างกว้างขวาง

ครั้งที่ ๓ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๙ ผลที่เกิดขึ้นคือ ศาสนาอื่นเข็ดขยาด ไม่กล้ามาตอแยท่านคุณานันทะ เป็นเวลานานถึง ๙ ปี การย่ำยีพระพุทธศาสนาในที่สาธารณะก็หมดไป แม้ว่าการโจมตีทั่วไปจะยังไม่หมดก็ตาม

ครั้งที่ ๔ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๑๔ ผลที่เกิดขึ้นคือ ผู้แทนศาสนาอื่นเข็ดหลาบในการโต้วาทธรรม กลับไปปรับปรุงกระบวนทัพใหม่

ครั้งที่ ๕ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นการโต้วาทธรรมครั้งที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุด และมีผลกระทบต่อความเป็นความตายของศาสนาทั้งสองมากที่สุด เกิดจากการที่ศาสนาอื่นได้กล่าวจ้วงจาบย่ำยีพระพุทธศาสนา ท่านคุณานันทะจึงกล่าวเชิญมาโต้วาทธรรมกัน ณ เมืองปานะดุระ โดยแบ่งเวลาสนทนาเป็น ๒ วัน รวม ๔ รอบ ผลที่เกิดขึ้น คือ ฝ่ายศาสนาอื่นพ่ายแพ้ราบคาบ ไม่กล้ามาเผชิญหน้ากับท่านอีกต่อไป และยังมีผลต่อเนื่องที่ยิ่งใหญ่ คือ

๑. มีการตีพิมพ์และแปลบทโต้วาทะเป็นภาษาอังกฤษ โดยหนังสือพิมพ์รายวัน Times of Ceylon และภาษาอื่นๆ อีกหลายภาษา

๒. ชาวอเมริกันคนหนึ่ง ชื่อ **เฮนรี สติล ออลคอตต์** (Henry Steel Olcott) ได้ไปอ่านพบเข้าและต่อมาได้มีบทบาทในการผลักดันการแก้กฎหมายต่างๆ เช่น ให้อังกฤษยกเลิกกฎหมายห้ามชาวพุทธประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาของตน ดังนั้นชาวพุทธจึงกลับมาทำพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาได้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๒๘ หลังจากว่างเว้นมายาวนาน

๓. ศาสนิกอื่นที่มาร่วมฟังการโต้วาทะในครั้งนั้นบางคนถึงกับเสื่อมศรัทธาจากศาสนาของตน แล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยความสมัครใจ

๔. การข่มเหง เบียดเบียน ทำลายชาวพุทธก็หมดไป

ตลอดชีวิตของพระคุณานันทเถระ เป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขของพุทธศาสนิกชนทั้งประเทศ ไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของความอยุติธรรมจากศาสนาอื่น จนถึงกับมีผู้เขียนพรรณนาโวหารไว้ เป็นภาษาสิงหลว่า

"ท่านคุณานันทะ ทำให้พวกศาสนาอื่นหวาดผวา เหมือนนักย่องเบาเห็นพระจันทร์เต็มดวง ลอยเด่นขึ้นมา ฉะนั้น"

พระคุณานันทเถระ ผู้เป็นมหาปราชญ์ แม่ทัพ กองทัพธรรม ที่รบชนะศึกด้วยปัญญา ชีวิตของท่าน เป็นชีวิตของสมณะ ผู้อุทิศตนเพื่อกอบกู้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

กติกาการโต้วาทะ

ในการโต้วาทะครั้งที่ ๕ ซึ่งถือเป็นครั้งสำคัญที่สุด ก่อนที่ทั้งสองฝ่าย จะเริ่มโต้วาทะกัน มีความจำเป็นจะต้องร่างกติกาขึ้นมาก่อน เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย เนื่องจากมีศาสนิกของทั้งสองศาสนามาร่วมฟังกันอย่างท่วมท้น ล้นหลาม ซึ่งกติกาข้อหลักๆ มีดังนี้

๑. การโต้วาทะกัน ให้กระทำด้วยวาจาต่อหน้าสาธารณชน ไม่ให้เขียนแล้วนำมาอ่าน

๒. ทั้งสองฝ่ายต้องส่งร่างเนื้อหาล่วงหน้าพร้อมลงลายมือชื่อรับรอง เพื่อแสดงจุดยืนที่ชัดเจนในเนื้อหาสาระ และไม่มีการเบี่ยงเบนจากหลักธรรมในศาสนาของตนในภายหลัง

๓. ต้องมีหลักฐานอ้างอิงที่มาของเนื้อหาจะยกมาลอยๆ ไม่ได้

เมื่อรับทราบกติกาแล้ว ทั้งสองฝ่ายต้องลงนามรับรองกติการ่วมกัน ก่อนวันโต้วาทะประมาณ ๑ เดือน กำหนดการโต้วาทะ คือ วันที่ ๒๖ และ ๒๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ คือเมื่อประมาณ ๑๓๐ ปีที่แล้ว ช่วงเช้า ๘.๐๐ น. ถึง ๑๐.๐๐ น. ช่วงบ่าย ๑๔.๐๐ น. ถึง ๑๗.๐๐ น. ให้แต่ละฝ่าย พูดได้ครั้งละ ๑ ชั่วโมงต่อ ๑ รอบ โดยพื้นฐานแล้ว ทั้งสองฝ่ายนอกจากจะมีความรู้

ในศาสนาของตนเองเป็นอย่างดีแล้ว ยังมีความรู้ในคัมภีร์ของอีกฝ่ายหนึ่งพอสมควร ทำให้การโต้วาทะครั้งนี้ เผ็ดร้อนถึงพริกถึงขิงยิ่งนัก

ประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายนำมาหักล้างกันในครั้งนั้นนับว่า เป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่แต่เฉพาะสำหรับชาวพุทธเท่านั้น แต่เป็นความรู้ที่สำคัญต่อมวลมนุษย์ทุกๆ คน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะนับถือศาสนาใดก็ตาม

การจะปรับวาทะกับผู้นำผู้สอนศาสนาอื่น ต้องมีความรู้ในศาสนาตนดีพอ และต้องมีความรู้ดีในศาสนาเขาที่เข้ามาขัดแย้งรุกรานด้วย ทั้งความรู้ทั่วไปอื่นอีกที่เกี่ยวข้อง เพราะฝ่ายรุกเพื่อยึดครอง มักจะเตรียมศึกษาข้อมูลมาดี เป็นมืออาชีพ และศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนของศาสนาเราแล้ว ทั้งต้องมีไหวพริบปฏิภาณการพูดจาที่ฉลาดทันคน ถ้าไม่อย่างนั้น แม้เราเป็นฝ่ายถูก แต่ถกเหตุผล ข้ออ้างอิง ตรรกะ แพ้ก็เป็นได้ แต่ถ้ามาด้วยดี เป็นการแลกเปลี่ยนศึกษากัน ก็ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันไป แสดงจุดยืนหลักการตนเอง แล้วต่างคนต่างทำตามความเชื่อของตนเองไปอย่างสันติ

ชาวพุทธอย่าเฉย บื้อ ทอดธุระ ไม่ใส่ใจเรื่องส่วนรวมเรื่องศาสนา เราสามารถตำหนิความชั่วความไม่ถูกต้องได้ โดยฝึกสติ มีเมตตาต่อคนพร้อมกันในใจ คนไม่รู้ตัวจะได้รู้ตัว ไม่ทำผิดซ้ำอีก ไม่ก่อบาปอกุศลต่อตนเอง ช่วยไม่ให้เขาทำชั่วบาป หรือเป็นตัวอย่างการทำชั่วบาป ไม่ดีแก่ผู้อื่นต่อไป จะได้กลับมามีสัมมาทิฏฐิ เป็นกุศลแก่ตัวเขาเอง ดังพุทธพจน์ว่า *“นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ข่มคนที่ควรข่ม ชมคนที่ควรชม ติคนที่ควรติ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง”* แต่ก็ทำด้วยศิลปะ และดูกาลเทศะให้ดี ประมาณสัปปุริสธรรมเต็มที่เท่าที่ตนสามารถ หาไม่แล้วอาจเกิดผลเสียมากกว่า การศึกษาเรียนรู้สถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เป็นเถรวาทด้วยกัน เช่น ศรีลังกา พม่า เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พระพุทธศาสนาถูกทำร้ายอย่างไม่เป็นธรรม บางครั้งรุนแรงจนถึงกับสูญสิ้นพระพุทธศาสนาไปจากประเทศ ตัวอย่างเช่น ประเทศศรีลังกา เป็นต้น ต้องส่งทูตมาขอพระสงฆ์จากประเทศไทยเพื่อกลับไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับคืนมาเป็นศาสนาหลักของประเทศ ด้วยเลือดเนื้อ ชีวิต ความยากลำบากนานัปการกว่าจะได้พระพุทธศาสนากลับคืนมา และด้วยความเป็นประเทศเล็กๆ จึงโดนย่ำยี เหยียบย่ำพระพุทธศาสนาอีกครั้งแล้วครั้งเล่า แม้จนในปัจจุบันอย่างเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏเป็นข่าว

ประเทศไทยเองก็ถูกลอบทำร้ายจากศาสนาอื่นไม่น้อยไปกว่ากัน ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งแทรกซึม ลอบทำร้าย ครอบงำ โจมตี ทั้งบนดินและใต้ดิน แผ่อิทธิพลไปทั่ว ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ปฏิบัติการต่อเนื่องยาวนาน ระบาดไปทั่วประเทศ ที่ยังไม่เกิดเป็นสงครามศาสนาให้เห็น อาจเป็นได้ว่ามันยังไปไม่ถึงจุดอิ่มตัว เหตุปัจจัยยังไม่พร้อม หากคนไทยไม่ตื่นตัว ไม่ระวัง เหตุการณ์ร้ายอย่างสงครามศาสนาย่อมเกิดขึ้น ทวีความรุนแรงจนอาจทำให้พระพุทธศาสนาล่มสลาย เหมือนอย่างที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในประเทศศรีลังกา อย่าลืมว่าพระพุทธเจ้าฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ดังนั้น ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท เราจึงไม่อาจละเลยภัยของพระพุทธศาสนาในทุกรูปแบบ นี่คือหน้าที่ของเราทุกคนที่ประกาศตนเป็นพุทธบริษัท

มองเทศ-มองไทย

วิเทศทัยย์

พระมหินทเถระ บูรพาจารย์ของพระธรรมทูต ๑

บรรดาพระธรรมทูตผู้เดินทางไปเผยแผ่พระธรรมคำสอน ยังดินแดนชาววิเทศสมัยหลังพุทธกาล หากเอ่ยชื่อพระมหินทเถระแล้ว บอกว่าไม่รู้จักคงต้องทบทวนตัวเองหลายรอบ หรือไม่เช่นนั้น ต้องรีบหาคัมภีร์สมันตปาทิกามาอ่าน จะได้เห็นว่าประวัติและผลงานของพระเถระรูปนี้ไม่ธรรมดา ยิ่งอ่านเปรียบเทียบกับตำราภาษาอังกฤษ ยิ่งเห็นความเป็นเอกอุด้านการเผยแผ่พระศาสนาของท่าน จะบอกว่าไม่เป็นสองรองใครก็คงจะน้อยไป เพราะคุณูปการที่พระเถระฝากผลงานไว้ ยิ่งใหญ่มหาศาลยิ่งนัก ยากที่จะหาใครเปรียบ นับถึงปัจจุบันวันนี้ ประเทศไทยเองก็รับมรดกตกทอดมาจากพระเถระรูปนี้

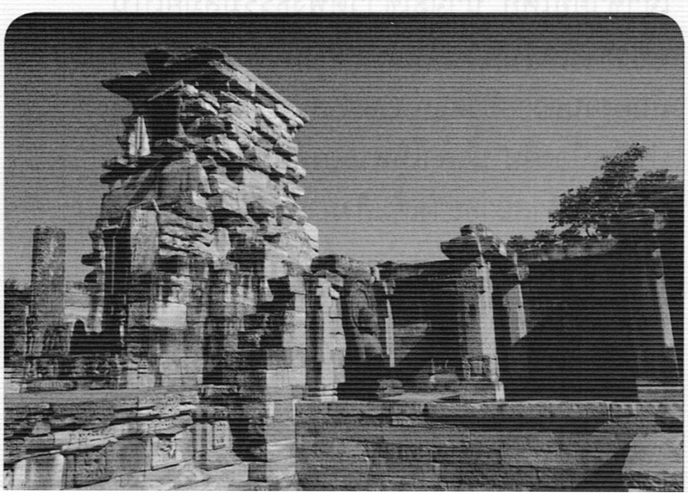
ฉะนั้นแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่าน่าจะหยิบยกเอาประวัติและผลงานของท่านมาประกาศให้ชาวโลกได้รู้จัก เนื่องจากเรื่องราวทั้งหลายของพระเถระโลดแล่นอยู่ในคัมภีร์ภาษาบาลีสมัยโบราณที่เก่าแก่มาก ประมาณหลังพุทธปรินิพพาน เวลาแปลเป็นภาษาไทย ก็ยากต่อการเข้าใจ เพราะล้วนเป็นสำนวนของพระเถระ ผู้ทรงภูมิภาษาบาลี ไม่ทราบว่าพระเถระเหล่านั้น กลัวแปลผิดสำนวน หรือว่าต้องการแปลแบบเอาภูมิความรู้ ชาวบ้านผู้สนใจ พอยกหนังสือ ก็ถอดใจ ถือว่าทำให้เรื่องราวอันทรงคุณค่าหลายต่อหลายเรื่อง ถูกคนสมัยใหม่เพิกเฉย อย่าว่าแต่ฆราวาสญาติโยมเลย แม้แต่พระคุณเจ้า หากไม่ได้เรียนภาษาบาลีก็น้อยนักที่จะหยิบคัมภีร์เหล่านี้ขึ้นมาอ่าน

ผู้เขียนเคยเป็นแบบนั้นมาแล้ว

บอกกันก่อนว่า story ของพระมหินทเถระ เวอร์ชั่นนี้ แม้รายละเอียดในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาจะมีมากกว่าใคร แต่ผู้เขียนได้เปรียบเทียบกับตำราภาษาอังกฤษอีกหลายเล่ม ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากการรับรู้ของเราชาวพุทธ และแถมท้ายด้วยการวิเคราะห์ตามประสาคนบ้าวิชาการ ส่วนใครไม่ชอบแนววิจารณ์ก็เลือกอ่านข้อมูลดิบอย่างเดียวก็ได้ ส่วนการวิเคราะห์นั้นเป็นการแสดงความเห็นต่างจากเนื้อหาในคัมภีร์อายุพันกว่าปีเท่านั้น

ผิดถูก ผู้อ่านพิจารณาเอาเอง (เข้าใจตรงกันนะ)

ประวัติของพระมหินทเถระ เริ่มต้นจากเจ้าชายอโศก หรือพระเจ้าอโศกมหาราช ตามความรับรู้ของพวกคนไทยเรานั้นแหละ กษัตริย์พระองค์นี้เป็นชาวอินเดียโดยกำเนิด และก็สวรรคตที่อินเดีย ไม่เคยเดินทางมาไทยแม้แต่ครั้งเดียว ส่วนที่ปรากฏชื่อว่าศรีธรรมาโศกราช เพราะกษัตริย์ไทยต้องการประกาศเกียรติคุณ และประพฤติตามจริยาวัตรของพระองค์ จึงขนานนามตนเองเช่นนั้น และวัดอโศการามที่ ต.ท้ายบ้าน จ.สมุทรปราการ ก็ไม่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าอโศกเช่นกัน เพียงแต่ท่านพ่อลี ธัมมธโร ท่านตั้งชื่อเพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณของพระองค์เท่านั้น

อีกทั้งพระเจ้าอโศกก็ไม่เกี่ยวข้องกับสำนักสันติอโศกเช่นกัน

เจ้าชายอโศกนั้น เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพินทุสาร แห่งราชวงศ์เมารยะ พระองค์ฉายแววนักปกครองมาแต่วัยหนุ่ม ได้รับมอบหมายจากพระราชบิดาให้ไปปราบปรามจลาจลที่แคว้นตักสิลา ทางตอนเหนือของอินเดีย ตั้งแต่พระองค์มีพระชนมายุยังไม่ถึงสองทศวรรษ ด้วยพระปรีชาสามารถ บวกกับบุญญาธิการ จึงสามารถปราบกบฏได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เล่าลือกันว่าวีรกรรมคราวนี้ เป็นที่อิจฉาริษยาของบรรดาพระประยูรญาติน้อยใหญ่ บางคนแสดงความเห็นว่าพระราชบิดาส่งพระองค์ไปปราบกบฏครั้งนั้นเพราะต้องการผลักไสให้พระองค์พ้นทางบัลลังก์แห่งราชวงศ์เมารยะ แต่กลายเป็นว่าพระกฤษดาภินิหาร กลับทำให้พระองค์เปล่งประกายโดดเด่นขึ้น

ครั้นปราบกบฏเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระราชบิดาส่งพระองค์ไปเป็นอุปราชแห่งแคว้นอวันตี ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าปัจจันตชนบท แปลภาษาชาวบ้านว่า บ้านนอกหลังเขา เหตุผลที่พระราชบิดาส่งไปนั้นไม่สามารถทราบได้ว่า เพราะเหตุใด จะบอกว่า ต้องการผลักไสให้ห่างพระเนตรพระกรรณก็ใช่ที่ เพราะสมัยนั้นเมืองหลวงของแคว้นอวันตีชื่อว่าอุชเชนีนั้น เป็นศูนย์กลางการค้าขายสำคัญของทั้งชาวอินเดียและชาวต่างชาติ นอกจากนั้นยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาทั้งคดีโลกและคดีธรรม มีสำนักศึกษาขึ้นชื่อทั้งของพราหมณ์และพุทธ การส่งเจ้าชายอโศกมาดูแลแคว้นนี้ ก็ไม่ต่างกับการเปิดโอกาสให้พระองค์ เพาะบ่มความรู้ด้านการค้าและการศึกษา

ผู้เขียนคิดเอาเองว่า จาณักยะ จอมปราชญ์สามแผ่นดิน น่าจะติดตามเจ้าชายอโศกมาจาก

แคว้นตักสิลา แล้วสั่งสอนศาสตร์และศิลป์ แก่เจ้าชายอโศกที่แคว้นนี้ก็เป็นได้ เพราะประวัติศาสตร์บอกไว้ว่า ครั้นเจ้าชายอโศกขึ้นครองราชย์แล้ว พระองค์ไว้วางพระราชหฤทัยจาณักยะผู้นี้มากกว่าใคร อันนี้คิดเอาเองคนเดียว ไม่กล้าฟันธง !!!

ว่ากันว่า สมัยเจ้าชายอโศกดำรงตำแหน่งอุปราชแคว้นอวันตีนั้น กำลังเข้าสู่วัยหนุ่มย่าง ๒๐ พรรษา ด้วยลักษณะนิสัยของพระองค์นั้นชอบท่องเที่ยวผจญภัยไปตามคามนิคมเขต ได้พบเห็นสนทนา และแลกเปลี่ยนความรู้กับนักปราชญ์ราชบัณฑิตและเจ้าลัทธิมากมาย ทำให้ทราบถึงเบื้องหน้าเบื้องหลังของแคว้นอวันตีอย่างละเอียด ไม่ต้องรอใครมารายงานเอาหน้า ครั้งหนึ่งได้เดินทางผ่านไปทางเมืองเวทิสา หรือเมืองสาญจิในปัจจุบัน ได้พบรักกับหญิงงามนางหนึ่งชื่อว่าเวทิสาเทวี เป็นบุตรีของพ่อค้าคหบดีท่านหนึ่ง นัยว่าตระกูลของพ่อค้าท่านนี้เป็นเชื้อสายศากยะ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

จริงเท็จอย่างไรไม่รู้ เพราะสมัยก่อน ไม่มีการตรวจดีเอ็นเอ

นักวิชาการฝรั่งบอกว่า หลักฐานตรงนี้เป็นการแต่งเสริมภายหลัง ในคัมภีร์ของชาวศรีลังกา เพื่อเชื่อมโยงกับการบวชและการเผยแผ่พระศาสนาของพระมหินทเถระ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีความเป็นไปได้ว่า ตระกูลนี้สืบสายมาจากศากยะจริง เพราะตอนปลายพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้า ตระกูลศากยะถูกทำลายล้างอย่างเหี้ยมโหด แต่ละตระกูลต่างแตกกระสานซ่านเซ็นหนีเอาตัวรอดไปคนละทิศละทาง ระยะเวลาสองศตวรรษหลังพุทธปรินิพพาน หากจะมีตระกูลศากยะอพยพหลบหนีราชภัย มาอยู่แคว้นอวันตีก็มิใช่เป็นเรื่องแปลก เพราะหลักฐานบอกว่าสมัยนั้นพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากฝังลึก บนแคว้นแห่งนี้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

หลักฐานยืนยันคือ นางเวทิสาเทวีเป็นอุปัฏฐายิกาพระสงฆ์ แห่งเวทิสาคิรีวิหาร เสมอนางวิสาขา

กระจ่างชัดแล้วนะ

ครั้นสมรสกันไม่นาน พระนางเวทิสาเทวีมีประสูติกาลพระโอรส นามว่า**มหินทะ** และพระธิดาอีกพระองค์หนึ่งนามว่า**สังฆมิตตา** ผู้เขียนเห็นว่า ชื่อพระโอรสนั้น พระเจ้าอโศกน่าจะเป็นคนตั้ง เพราะความหมายบ่งถึงวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่เสมอพระอินทร์ ส่วนพระนามของพระธิดานั้น พระนางเวทิสาเทวีน่าจะเป็นคนตั้งเอง เพราะความหมายของชื่อบ่งว่าเป็นผู้คุ้นเคยกับพระสงฆ์

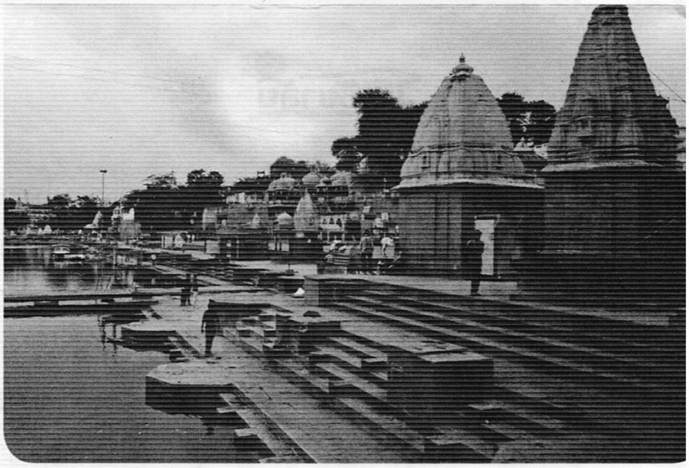
ในฐานะที่พระนางเวทิสาเทวีศรัทธามั่นคงในบวรพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นธรรมดาที่จะทรงชักนำพระโอรสพระธิดาเข้าวัดฟังธรรมสร้างความคุ้นเคยกับพระสงฆ์ เพื่อเป็นปัจจัยหนุนส่งให้มีจิตศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เชื่อว่าเจ้าชายอโศก น่าจะเข้าวัดฟังธรรมสมัยเป็นอุปราชแคว้นอวันตีนี้แหละ แม้จะไม่ศรัทธามั่นคงจนถวายชีวิตแก่พระศาสนา แต่น่าจะเป็นปัจจัยเบื้องต้น นำพาให้พระองค์หันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนาอย่างเต็มตัวภายหลัง

กลุ่มพระสงฆ์ประจำแคว้นอวันตี เป็นศิษย์สืบสายต่อจากพระมหากัจจายนเถระ และพระโสณกุฏิกัณณเถระ ซึ่งพระเถระสองรูปนี้

มีชีวิตสมัยพุทธกาล ถ้ามองด้านเอตทัคคะของพระเถระสองรูป น่าจะเห็นจารีตประเพณีของพระสงฆ์แห่งแคว้นอวันตีได้ พระมหากัจจายนเถระนั้น ได้รับการยกย่องว่าเลิศด้านอธิบายความย่อให้พิสดาร ส่วนพระโสณกุฏิกัณณเถระ ได้รับเอตทัคคะว่าเลิศด้านมีวาจาไพเราะ เช่นนั้นแล้วพระสงฆ์แห่งแคว้นอวันตี น่าจะโดดเด่นด้านการเทศนาธรรม

ครั้นเจ้าชายอโศกย่างเข้า ๔๓ พรรษา พระราชบิดาสวรรคตสู่สวรรคาลัย พระองค์จึงยกทัพเข้ายึดครองเมืองหลวงปาฏลีบุตร (ปัจจุบันเรียกว่าปัฏนะ) คราวนั้นได้สังหารพระประยูรญาติเป็นจำนวนมาก ด้วยความโหดร้าย อาณาประชาราษฎร์จึงขนานนามพระองค์ว่า จัณฑาโศก หรือพระเจ้าอโศกผู้โหดร้ายทารุณ ตรงนี้เท็จจริงอย่างไรไม่ทราบได้ จะบอกว่าเป็นการเขียนเพื่อประณามพระองค์ให้เสียหาย ก็ไม่เต็มร้อย มองอีกทีธรรมเนียมการขึ้นครองราชย์สมัยนั้นต้องประหารพระประยูรญาติ ก็ยากเกินเดา ความน่าจะเป็นไปได้คือ การจะขึ้นสู่อำนาจเช่นนั้น ย่อมกำจัดคู่แข่งเป็นปกติวิสัย เมืองไทยปัจจุบันวันนี้ก็เห็นกันอยู่ กว่าจะขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ใช้วิธีสอยคู่แข่งด้วยวิธีการพิสดารพันลึก จนเสียหลัก หัวคะมำกันหลายคน

ครั้นพระองค์ขึ้นครองราชย์เหนือบัลลังก์เมารยะแล้ว โปรดให้เชิญพระมหินทกุมารและพระสังฆมิตตากุมารี ไปพำนักอยู่ที่เมืองหลวงปาฏลีบุตรด้วย แต่พระนางเวทิสาเทวีเลือกที่จะปฏิเสธ ตำราน้อยใหญ่ให้เหตุการณ์ปฏิเสธคราวนี้ว่า เพราะพระนางกำเนิดในวรรณะไม่เหมาะสม จึงไม่สามารถขึ้นเป็นพระอัครมเหสีได้ ตำแหน่งจึงตกแก่พระนางสันธมิตตา ผู้เขียนเห็นว่าหากพระเจ้าอโศกจะสถาปนาพระนางเป็นพระอัครมเหสี

น่าจะไม่มีใครคัดค้าน เพราะตอนนั้นไม่มีใครกล้าทัดทานพระองค์ ยกเว้นจาณักยะเสนาบดีคู่พระทัย

การปฏิเสธของพระนางวิทิสาเทวีคราวนี้ เห็นจะทราบความเป็นไปของชีวิตชาววัง ที่อยู่กันด้วยบรรยากาศแห่งการแก่งแย่งชิงดีกัน ในฐานะพระนางเป็นชาวพุทธ น่าจะทราบล่วงหน้าแล้วว่าจะเกิดอะไรขึ้น จึงส่งพระราชโอรสและพระราชธิดาไปแทนตัว ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่อุปัฏฐากดูแลพระสงฆ์เช่นเดิม นับแต่นั้นไม่มีหลักฐานใดกล่าวถึงพระนางอีกเลย จนถึงในตอนปลายพระชนม์ชีพ จึงพาดพิงถึงอีกครั้ง

นัยว่าช่วงแรกการครองราชย์นั้นพระเจ้าอโศกกำลังบ้าอำนาจ น่าจะได้รับคติความเชื่อมาจากจาณักยะ เสนาบดีคู่พระทัย โดยเฉพาะความคิดเรื่องพระเจ้าจักรพรรดินั้น ถือว่ากำลังร้อนแรงบนแผ่นดินอินเดียอนุทวีปสมัยนั้น พระองค์จึงยาตราทัพเข้าตีอาณาจักรน้อยใหญ่ตลอดสี่ทิศ จนสามารถยึดครองแผ่นดินอินเดียอนุทวีปได้เกือบทั้งหมด เหลือเพียงดินแดนแถบชายทะเลตะวันตก และอาณาจักรกาลิงคะเท่านั้น ว่ากันว่าสงครามกับแคว้นกาลิงคะ ทำให้พระองค์สลดพระทัยยิ่งนัก เพราะทหารหาญทั้งสองฝ่ายบาดเจ็บล้มตายเป็นเรือนแสน ผู้คนทั้งสองแคว้นก่นด่าพระองค์ว่า เป็นผู้กระหายสงครามจนเกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวง

ประโยคหลังนี้ผู้เขียนแต่งเอง สมัยนั้นใครด่าออกเสียง เป็นต้องหัวหลุดออกจากบ่า

ตอนนี้เอง พระองค์ต้องการหาธรรมโอสถเพื่อปลอบประโลมพระทัยที่รุ่มร้อนภายใน เป็นเหตุให้พระองค์ได้สนทนากับพระเณรแล้วศรัทธา หันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนา หากวิเคราะห์ความจริง พระเจ้าอโศกน่าจะมีโอกาสเข้าไปสนทนากับเจ้าสำนักทุกลัทธินิกายแล้ว แต่คงไม่ปลงพระทัย อาจเป็นเพราะคำสอนของเจ้าลัทธินั้นไม่ตรงกับจริต แต่ครั้นได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ สามารถดับความร้อนรุ่มในพระทัยได้ จึงเป็นเหตุให้พระองค์หันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนา

ว่ากันว่าพระองค์ทรงศรัทธาพระพุทธศาสนายิ่งนัก นอกจากถวายปัจจัยสี่แด่พระสงฆ์เป็นจำนวนมากทุกเดือนแล้ว ยังโปรดให้สร้างอารามวิหารทั่วอาณาจักร จำนวนถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง เฉพาะแคว้นพิหารใกล้เมืองหลวงปาฏลีบุตรมากกว่าใคร จนเรียกรัฐพิหาร มาจนถึงปัจจุบัน สรุปแบบง่ายคือ พระสงฆ์รูปใดแนะนำสร้างอะไร พระองค์เป็นไม่ขัด เพราะทรงเชื่อว่าเป็นศาสนทายาท

คราวหนึ่งพระองค์ได้มีโอกาสสนทนากับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ผู้เป็นพระนักปราชญ์เอกอุสมัยนั้น ครั้นสอบถามคุณสมบัติการเป็นศาสนทายาทที่ถูกต้องแท้จริงในพระพุทธศาสนา เมื่อพระเถระชี้แจงแถลงไขว่าศาสนทายาทนั้นแล้วคือการออกบวชและศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เท่านั้นแหละ พระเจ้าอโศกแทบหมดแรง เพราะที่ทรงทำมาถือว่าสูญเปล่า

นักปราชญ์ท่านแสดงความเห็นว่า เหตุที่พระเถระกราบทูลพระองค์เช่นนั้น หมายตาไปที่พระราชโอรสนามว่ามหินทกุมาร ซึ่งเป็นผู้มีอุปนิสัยพร้อมอุปสมบทในบวรพระพุทธศาสนา

ว่ากันว่าครั้นพระราชบิดาสอบถามความสมัครใจ มหินทกุมารก็ตัดสินใจ โดยไม่ลังเลว่ายินดีบวชในพระพุทธศาสนา ตามเจตนาประสงค์ของพระราชบิดา

ตรงนี้อยากบอกว่า ด้วยการฟูมฟักของพระราชมารดาเวทิสาเทวี ด้วยการชักจูงให้พระราชโอรส ได้รู้จักคุ้นเคยกับพระสงฆ์มาแต่วัยเยาว์ จึงเป็นปัจจัยหนุนส่ง ให้พระองค์ปรารถนาจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยไม่เกิดอาการลังเล

แต่ก็ยังมีบางคนแทรกขึ้นมาว่า การบวชของมหินทกุมารครั้งนั้นเป็นเรื่องการเมือง เหตุเพราะพระราชมารดาของพระองค์เป็นเพียงพระมเหสีนอกบัลลังก์ ย่อมเป็นเรื่องยากที่พระองค์จะมีสิทธิ์ขึ้นครองราชย์ได้ หากอยู่ในเพศฆราวาสก็เสี่ยงต่อการเข้าร่วมชิงชัยราชบัลลังก์กับพระประยูรญาติน้อยใหญ่ การปลีกตัวออกบวช น่าจะเป็นหนทางที่ดีสุด

อย่างไรก็ตาม มหินทกุมารเลือกการผนวช โดยอยู่ภายใต้การดูแลของพระโมคคัลลีบุตรติสสะ ซึ่งสมัยนั้นถือว่าเป็นพระนักปราชญ์เบอร์หนึ่งของดินแดนพระเจ้าอโศกเลยทีเดียว

การบวชคราวนี้ เป็นจุดเริ่มต้นเรื่องราวของพระธรรมทูตผู้ยิ่งใหญ่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

(โปรดติดตามตอนต่อไป)

มาฆบูชา มฆมาณพ เคารพสิ่งแวดล้อม

"สิ่งแวดล้อม" ถ้าเป็นภาษาวิชาการบาลี เราเรียก พหิทธา ธัมมา หมายถึง จิต เจตสิก รูป นิพพาน ที่อยู่ภายนอกสันดานของตัวเรา ถ้าเป็นภาษาชาวบ้าน ก็รวมทั้งดินฟ้าอากาศ ที่อยู่อาศัย อาหาร มิตรสหาย ที่เราจะพึ่งพาอาศัย เรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่โลกและสังคม และเพื่อนำตัวเราให้พ้นจากความทุกข์

"เคารพ" มาจากบาลี คารว แปลว่า การยกไว้เป็นของสูง มีที่มาจาก ธาตุ ครุ ที่แปลว่าหนัก ซึ่งเป็นธาตุเดียวกันกับคำว่าครู ซึ่งเป็นผู้ที่บุคคลพึงทำให้หนัก (คือยกไว้เบื้องสูง)

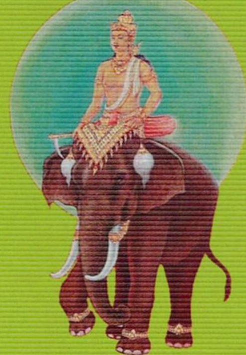
ท่าทีต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันน่าเป็นห่วง เพราะคนส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่จะตักตวงผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม เอามาสนองตัณหา ความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด จนเกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เกิดมลพิษ ทั้งบนแผ่นดิน ในมหาสมุทร และกระจายไปในอากาศที่เราหายใจ ดังที่ได้ยินข่าวกันอยู่ทุกวัน

มฆมาณพ เป็นตัวอย่างของผู้ที่เคารพสิ่งแวดล้อม คือให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ในขณะที่นายบ้านชักชวนให้ลูกบ้านมัวเมากัน เพื่อตนเองจะได้เก็บเงินเข้ากระเป๋า แต่มฆมาณพกลับหยิบไม้กวาดมาปัดกวาดสถานที่ ทำให้น่าใช้สอย เขาจึงเป็นผู้บุกเบิกในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ให้เกิดรมณียสถาน เอื้อต่อการเจริญกุศล เป็นต้นแบบของความไม่ประมาท ทำคนเดียวไม่พอ ยังเที่ยวชักชวนเพื่อนๆ ให้ร่วมงานกันเกิดเป็นทีม ๓๓ คน ช่วยกันพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม จนได้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นที่มาของชื่อสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ที่แปลว่า ๓๓) สืบมาจนถึงทุกวันนี้

เนื่องในโอกาสวันมาฆบูชา วันเพ็ญเดือนกุมภาพันธ์นี้ พวกเราจึงควรนำเอามฆมาณพมาเป็นต้นแบบ มาช่วยกันขวนขวาย ร่วมแรงร่วมใจ สร้างสรรค์สังคม และสิ่งแวดล้อมของโลก ให้รมณีย์งดงาม

สวรรค์สามารถสร้างได้ในปัจจุบัน ถ้าพวกเรามีฉันทะในการเจริญกุศลธรรมร่วมกัน

ธีรปัญโญ

- วิสัชนาธรรม :
  ธรรมะกับสิ่งแวดล้อม
- ปัญญาปริทัศน์ :
  จะเสพจนหมดจักจั่น
  หรือจะสร้างสรรค์แบบมนุษย์
- พระธรรมเทศนา :
  สงฆ์ไทยกับการเมือง
- ธรรมกถา :
  มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- ส่องโลก - ส่องธรรม :
  ฉือจี้ พระโพธิสัตว์เดินดิน (๑)
- เรื่องชุดพุทธบริษัท :
  ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ :
  ธรรมที่เกื้อกูลทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อม
- ปัญญาปริทัศน์ :
  ธรรม ๓๓ ตอน ๔ มาฆบูชา
- ทันโลก - รู้ธรรม :
  โต้วาทะศาสนาระดับโลก กู้พุทธลังกา
- มองเทศ - มองไทย :
  พระมหินทเถระ (๑)